

6

Erkölcstan

érdek

megismerés

vallás

érték

felelősség

tudatosság

közösség

együttélés

fogyasztás

haza

jövő

Erkölstan
6.

Erkölcstan

Tankönyv

6.

Eszterházy Károly Egyetem
Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet

Engedélyszám: TKV/5–10/2017. (2017. 02. 10.–2022. 08. 31.)

A tankönyv megfelel az Ember és társadalom műveltségterülete előírásainak: 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet (NAT 2012), az 51/2012. (XII. 21.) EMMI-rendelet 2. melléklet: Kerettanterv az általános iskola 5–8. évfolyamára 2.2.06 Erkölcstan megnevezésű kerettanterv előírásainak, valamint 5. melléklet: Kerettanterv a gimnáziumok 5–12. évfolyama 5.2.07 Erkölcstan megnevezésű kerettanterv előírásainak.

A tankönyvvé nyilvánítási eljárásban közreműködő szakértők: Tuzáné Mák Zsuzsanna, Zarubay Attila

Tananyagfejlesztő: Alexandrov Andrea, Dobszay Ambrus, Fenyődi Andrea, Jakab György

Alkotószerkesztő: Fenyődi Andrea

Vezetőszerkesztő: dr. Baranyai Katalin

Szerkesztő: Kerberné Varga Anna

Tudományos szakmai lektor: Gloviczki Zoltán

Pedagógiai lektor: Kelemenné Farkas Márta

Fedélterv: Slezák Ilona

Látvány- és tipográfiai terv: Slezák Ilona

Illusztrációk: Létai Márton, Bóna László

Fotók: © CULTiRiS / BERNARD CASTELEIN / naturepl.com, AKG-Images, MTI/EPA/Sohail Sahzad/ Lynn Bo Bo, MTI Fotó: Mészáros János, Beliczay László, Mohai Balázs, Koszticsák Szilárd, Sándor Katalin, Kovács Attila, Komka Péter, Krizsán Csaba, Máthé Zoltán, Czeglédi Zsolt, Balázs Attila, Földi Imre, Balaton József, Bruzák Noémi, Czeglédi Zsolt, Soós Lajos, Balogh Zoltán; MTVA/Bizományosi: Jászai Csaba; Thinkstock, Gettyimages, Fortepan, Liter of light

A tankönyv szerkesztői köszönetet mondanak a korábban készült tankönyvek szerzőinek. Az általuk megteremtett módszertani kultúra ösztönzést és példát adott e tankönyv készítőinek is. Ugyancsak köszönetet mondunk azoknak az íróknak, költőknek, képzőművészeknek, akiknek alkotásai tankönyveinket gazdagítják. Köszönjük azoknak a tanároknak és diákoknak a munkáját, akik hasznos észrevételeikkel és javaslataikkal hozzájárultak e tankönyv végső változatának kialakításához. Külön köszönjük a munkáját a kísérleti tankönyv szerzőinek: Bodó Mártonnak, Kadáné Molnár Krisztinának, Lippai Editnek, Neumayer Évának, Saly Erikának és Varga Attilának.

Minden hivatkozott internetes oldal utolsó megtekintése: 2016. 10. 10.

© Eszterházy Károly Egyetem (Oktatókutató és Fejlesztő Intézet), 2016

ISBN 978-963-436-035-3

Az újjenerációs tankönyv az Új Széchenyi Terv Társadalmi Megújulás Operatív Program 3.1.2-B/13-2013-0001 számú, „A Nemzeti alaptantervhez illeszkedő tankönyv, taneszköz és Nemzeti Köznevelési Portál fejlesztése” című projektje keretében készült. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFECTETÉS A JÖVŐBE

Bevezető

Épp amikor kezdtem megszokni a
tegnapot, hát nem eljött a mai nap?!
(graffiti)

Lehetsz mérges, mert a rózsák közt
tüskék vannak, vagy lehetsz boldog,
hogy a tüskék közt rózsák vannak.

(graffiti)

Kedves hatodikos Lányok és Fiúk!

Az etika, azaz erkölcsan nem új tantárgy a számotokra, hiszen már az alsó tagozaton és az ötödik évfolyamon is tanultátok. Az elmúlt tanévben a test és lélek, a kapcsolat, barátság, a család és csoportjaid, közösségeid témakörökről beszélgettetek. Az idén három új témát kínálunk.

A hatodik osztályban a *társadalmi együttélés*, a *technikai fejlődés* és a *mindenséget kutató ember* kérdéseit, problémáit vitathatjátok meg, hiszen ezek a ti minden napjaitokat is érinthetik.

Az első fejezetben a közösségek működését tekintjük át: mi mozgatja a közösségeket, mennyiben azonosak és különbözőek az érdekeik, milyen különbségek lehetnek az emberek csoportjai között, ezek a különbségek hogyan csökkenthetők. Elsősorban pedig azt a kérdést tesszük fel: mennyiben vagyunk egymásért felelősek?

A második fejezet a technikai környezetünkről szól, amelyet az ember teremtett, megállás nélkül formál és újít. Azt vizsgáljuk, hogyan hat vissza ez a környezet magára az emberre, az emberi kapcsolatokra és gondolkodásra, a természetre, és a Föld – és egyben utódaink – jövőjére is.

A harmadik fejezetben már nehezebben megragadható dolgokat vizsgálunk, magát az emberi gondolkodást, azt, ahogyan az ember a világhoz viszonyul: tudományt, tudást, vágyakat, álmokat, az istenhitet és a művészetet. Arról beszélgetünk majd, hogyan jelenik meg mindezekben a környező világ és maga az ember, mennyiben ismerünk magunkra bennük.

Hogyan tanuljuk az etikát?

Az etikaórán önmagatokat és egymást is jobban megismerhetitek.

Sokat beszélgetünk azért, hogy tanuljunk egymástól, hiszen mindenkinek vannak olyan tapasztalatai, amellyel csak ő tud hozzájárulni a közös gondolkodáshoz. Ehhez az kell, hogy a csoport tagjai bízzanak egymásban, bárki bátran és őszintén kimondhassa, amit gondol, és ne kerülhessen kínos helyzetbe. Javasoljuk, hogy év elején egyeztetek meg néhány szabályban, amelyet a közös munka során betartotok.

Tankönyvünk feladatai közül a legtöbbet *páros* vagy *csoportos* munkaformában javasoljuk megoldani. Vegyetek részt az együttműködés szándékával az ilyen feladatokban! Néhány feladatban viszont arra kérünk, hogy saját magad számára fogalmazd meg gondolataidat. Ezt nem kell megosztanod másokkal. Több helyen találhattok javaslatokat olyan gyűjtőmunkára, amelyekhez az internet adhat segítséget. Ha az órán ezt nem sikerül megoldani, bátran keresgélhettek magatok is.

Az etikaórán sok *irodalmi* vagy *ismeretterjesztő szöveggel* is találkoztok majd. Az olvasmányok külön egységként is feldolgozhatók a leckék mellett.

A tankönyvben a képek, ábrák további gondolkodásra vagy alkotásra hívnak fel benneteket. Izgalmas képregényeket is láthattok, amelyeket ti folytathattok, fejezhetek be. Egy-egy fejezet nyitóképeiben és a leckék után lévő kétoldalas rajzban sok kis részletet rejtettünk el, amelyek segítik a témakör felvezetését vagy összefoglalását. A záróképekbe írt szavak segítik a fejezet témájának átismétlését, ehhez feladatokat is találtak a következő oldalon.

Azért, hogy még sokszínűbb legyen a tanulás, a tankönyv végén *Gyűjteményeket* találhattok, ahol sok *játék*, *kreatív feladat* – például viták, alkotások, kutatómunka – és *dramatikus játékok* szerepelnek. Kipróbálhattok különböző szerepeket, megismerhettek többféle emberi nézőpontot. A tankönyv feladatai közül tanárokkal szabadon választhattok, mindegyik elősegíti a témák feldolgozását, de nem kell mindet megoldani.

JÁTÉK

KREATÍV FELADAT

DRAMATIKUS FELADAT

OLVASMÁNY

A leckékben képi jelek hívják fel a figyelmet arra, hogy az óra mely részéhez ajánlunk olvasmányt vagy feladatot a *Gyűjteményből*.

Képesek vagyunk

Tavaly már kipróbálhattátok, milyen az, ha közös, egész éven át tartó munkátok eredményeként egy mese születik. Most – a tavalyihoz hasonlóan – egy izgalmas FANTASZTIKUS TÖRTÉNETET alkothattok.

A tankönyvben olyan szövegrészeket, feladatokat találhattok, amelyek ötleteket adhatnak a munkátokhoz. Keressétek meg ezeket! Kisebb csoportokban vagy közösen írjátok és rajzoltjátok tovább a történetet, amely év végére elkészülhet. Megjeleníthetitek „könyv alakban” képregényként vagy színjáték, film formájában is.

Kezdjük az első résszel!

A történet kezdetén egy csapat gyermek tölti vakációját egy kisvárosban. Felfedezőútjaik során egy elhagyatott épülethez jutnak, ahol kíváncsiságuk arra készteti őket, hogy körülnézzenek a legkisebb zugokban is. Az egyik kamrában poros, kézzel írott könyvet találnak. Ahogy lapozgatják, megtudják, hogy ez a könyv egy titkos gép leírása, amely itt az épületben van elrejtve. A szerkezetet a titokzatos K. M. fejlesztette ki, és használta is néhányszor. Ennek tapasztalatait is lejegyezte. A gép képes az időutazásra, segítségével más korokba juthatnak azok, akik elég merészek, hogy használják. A gyerekek közösen úgy döntenek, hogy belevágnak a kalandba...

- ▶ Nevezzétek el a főszereplő gyerekeket!
- ▶ Gondoljátok ki néhány tulajdonságukat: hogy néznek ki, mi érdekli őket, miben jók, milyen gyengeségeik vannak! Ábrázoljátok őket!
- ▶ Mi az, ami összeköti őket? Hogyan tudnak jól együtt játszani, közösen dönteni?
- ▶ Rajzoltjátok le a romos épületet és a gépezetet!
- ▶ Írjátok meg egy oldalt a megtalált könyvből!
- ▶ Játsszátok el azt, amikor a gyerekek eldöntik, hogy belevágnak a kalandba!

Tartalom

Bevezető	5	Mekkora „lábon élünk”? Az ökológiai			
Képesek vagyunk – Projektfeladat	7	lábnyom fogalma	77		
I. TÁRSADALMI EGYÜTTÉLÉS					
1. Újra együtt vagyunk	10	Mit tehetünk ökológiai lábnyomunk			
2. Egyéni érdek – közösségi érdek	12	csökkentéséért?	78		
3. A gyermekek jogai	14	Környezettudatos vásárlás	80		
4. Az én utcám, az én otthonom	16	Aranykatica közösségi kert Kispesten	81		
5. Kettős kötésben	18	Adjon az Isten	83		
6. Egy nemzet, sok nemzetiség	20	Roald Dahl: Tanács a televíziózással			
7. Értékeink és szükségleteink	22	kapcsolatban	84		
8. Hátrányból indulva	24	Lázár Ervin: A hétfejű tündér	88		
9. Adok és kapok	26	Szabó Magda: Abigél (részlet)	91		
Visszanézõ	30	Leiner Laura: A Szent Johanna gimi 4. (részlet)	94		
Képesek vagyunk – Projektfeladat	31	Böszörményi Gyula: A Gutenberg			
OLVASMÁNYOK				Lovagrend (részlet)	97
Jeff Kinney: Egy ropi naplója –		III. A MINDENSÉGET KUTATÓ EMBER			
Pechszéria (részlet)	32	19. Az ember kérdez	100		
Az ENSZ gyermekjogi egyezménye	34	20. Ahol ketten-hárman összegyűlnek	102		
Móra Ferenc: A becsei molnárok	36	21. Tények és vélekedések	104		
Gelem, gelem... (cigány dal)	39	22. Kíváncsiság és megismerés	106		
Illyés Gyula: Puszták népe (részlet)	40	23. A tudomány felelõssége	108		
Lakatos Menyhért: Füstös képek (részlet)	42	24. Fantázia és alkotás	110		
Kiút a hátrányos helyzetből	45	25. A világ a művészetek tükrében	112		
II. A TECHNIKAI FEJLŐDÉS HATÁSAI				26. Álmaink, céljaink	114
10. Használ vagy árt a technika?	48	Visszanézõ	118		
11. „...ez az iciri-piciri mind megette!”	50	Képesek vagyunk – Projektfeladat	119		
12. Túl nagy lábon élünk?	52	OLVASMÁNYOK			
13. Tényleg szükség van rá?	54	Isten ingyér teremtett bennünket –			
14. Vegye, vigye!	56	Az arzanói gyerekek evangéliuma Marcello			
15. Képernyõink hatalma	58	D'Orta tanító gondozásában (részletek)	120		
16. Tükröm, tükröm... ..	60	A világ nagy vallásai	122		
17. „Mindenhová belépünk,		Ki a vérengző bestia?	125		
mindent lájkolunk...”	62	Hogyan születnek a felfedezések?	127		
18. Rajtunk is múlik!	64	Robotok és emberek	131		
Visszanézõ	68	Karinthy Frigyes: Hazudok (részlet)	135		
Képesek vagyunk – Projektfeladat	69	Kérdések a Harry Potter			
OLVASMÁNYOK				könyvsorozat írójához	137
Enrique Peñalosa: Busszal		GYŰJTEMÉNYEK			
a demokráciába (részletek)	70	Játékok	139		
Biotermékek	74	Dramatikus feldolgozás	143		
		Kreatív feladatok	150		

I. TÁRSADALMI EGYÜTTÉLÉS

1.

Újra együtt vagyunk

1. Tavaly, az ötödik évfolyamon sokat beszéltünk rólad és a közösségekről, amelyekhez tartozol. Nézd meg a rajzot, amelyet egy gyermek készített közösségeiről (a berettyóújfalui Igazgyöngy Alapfokú Művészeti Iskola tanulója)! Mit gondolsz, kik szerepelnek itt? Milyen lehet a kapcsolata velük? Idézd fel, hol, kik között van a te helyed! Készíts listát saját csoportjaidról, majd ábrázolj egyet vagy akár többet is egy rajzon!

2. Képzeld el egy korodbeli gyereket, aki mindenben különbözik tőled! Ábrázolhatod is őt! Milyen külső és belső tulajdonságai lennének? Sorolj fel legalább tízet ezekből! Mutasd be ezt a kitalált figurát társaidnak! Gondold végig, vajon milyen kapcsolatban lennél vele! Beszéljétek meg, jobb-e a kapcsolat két hasonló tulajdonságú ember között! Az elmúlt tanévben folytatott beszélgetéseiteket felidézve érveljétek amellet, hogyan lehet jó viszony két, meglehetősen különböző ember között!
3. Ismeritek egymást a csoportban? Kialakultak már a kisebb, szorosabb társaságok? Játsszatok most *Találjatok hasonlóságot!* című játékot a 139. oldalon leírtak szerint!

4. Kiscsoportokban beszéljétek meg, mit jelentenek a következő szavak! Majd „osztátok el” a tulajdonságokat úgy, hogy minden tanuló kapjon egyet! Vessétek össze megoldásaitokat!

szorgalmas

érzékeny

megértő

óvatos

vidám

becsületes

kíváncsi

megbízható

eszes

energikus

barátkozó

kiegyensúlyozott

nagylelkű

szórakoztató

elfogulatlan

őszinte

nyílt

figyelmes

kitartó

hűséges

türelmes

jó szervező

szókimondó

szerény

bátor

önálló

5. Sok tapasztalatotok van már arról, mitől működik jól egy csoport, mitől lesz jó egy közösség. Az alábbi képekből válasszatok egyet, és beszéljétek meg,
- ▶ ...kinek milyen feladatai lehetnek egy ilyen csoportban,
 - ▶ ...milyen tulajdonságok lehetnek szükségesek a feladatkörhöz,
 - ▶ ...van-e vezetője a csoportnak! Hogyan vált azzá?

6. Alkossatok csoportokat! Válasszatok 2-3 szót az alábbiakból, és példákkal magyarázzátok meg, mit jelentenek! A csoportok számoljanak be egymásnak, mire jutottak!

együtműködés bizalom munkamegosztás együttérés

segítség alkalmazkodás befogadás vezetés elfogadás

7. Találj ki rövid történetet – vagy idézz fel egy megtörtént esetet, esetleg irodalmi művet –, amikor valamelyik fenti fogalomnak fontos szerepe volt egy csoport működésében! Ábrázold befejezetlen képregényen az esetet! Társaid befejezhetik különbözőképpen a történetet.

8. Próbáljátok ki az együttműködést a 139. oldalon leírt játékban!

2.

Egyéni érdek – közösségi érdek

Autórádió:

Figyelem! Felhívjuk az autópályán utazók figyelmét, hogy legyenek óvatosak, mert egy szűlt a forgalommal szemben halad.

- 1** Kik a vicc szereplői? Milyen ellentétek vannak köztük?
Gyűjtsetek minél több olyan helyzetet, amelyben valaki „szembemegy” a többiekkel! Történt-e már veled is ilyen? Beszélj az esetről és az okairól!
- 2** Alkossatok csoportokat! Beszéljétek meg a kérdések segítségével, mi történt a következő két képregényen ábrázolt történetben! Utána válaszaitokat osszátok meg a többi csoporttal is!

 - ▶ Mi történt a napközben uzsonnakor és az osztálykiránduláson?
 - ▶ Mi volt a konfliktus oka?
 - ▶ Ki mit szeretett volna elérni, vagyis mi volt az érdeke?
 - ▶ Kinek az álláspontjával értenétek egyet?
 - ▶ Fel tudtok-e idézni hasonló eseteket?
 - ▶ Hogyan folytatnátok a történeteket? Játsszátok el! Milyen különbségeket találtatok a befejezésekben?

A fánk

Kinek a rendje?

Jeff Kinney (dzsef kinni) *Egy ropi naplója* című regényének részletében egy iskolai program meghíúsulásáról olvashatsz.

- Az érdek olyan dolog, amelyet azért szeretnénk elérni, mert úgy gondoljuk, hogy valamiért hasznunkra lehet, vagy a javunkat szolgálja. A képregények, az olvasmány vagy saját példáitok alapján fogalmazzátok meg, hogy mit jelent az egyéni érdek és a közösségi érdek!
- Gyűjtsetek példákat a közösségi érdekekre különböző csoportoknál, és helyezétek el azokat a táblázatban! Ezután gondoljatok ki hozzájuk egyéni érdekeket is! Beszéljétek meg, ellentétesek-e ezek egymással!

	Közösségi érdek	Egyéni érdek
a családban		
iskolai osztályban		
egy településen		
az országban		
a Földön		

- Sokan vagyunk sokféle érdekl. Nem mindegy azonban, milyen módon képviseljük saját és közösségi érdekeinket, ha mások érdekeivel ellentétbe kerülnek. Játsszatok el különböző helyzeteket a 143. oldalon leírtak szerint! Gondoljatok azokra a kommunikációs elvekre és tanácsokra is, amelyeket nyelvtanórán tanultatok!

3.

A gyermekek jogai

- 1 Melyik mesét ismered fel a képen? Kik a szereplői? Milyen a főszereplő sorsa?
- 2 Képzeld el, hogy Meseországban van egy Igazságtanács, ahol kivizsgálják az igazságtalanságokat! Milyen esetekkel foglalkozhatnak?
- 3 Olvassátok el a következő részleteket az Igazságtanács ülésének jegyzőkönyvéből, majd kis-csoportokban beszéljétek meg a kérdéseket!

Első részlet Meseország Igazságtanácsának jegyzőkönyvéből:

Egy kiskorú, tizennyolc év alatti leányról van szó, akinek korán meghalt az édesanyja. Az édesapja rövid időn belül újra megnősült, és az új asszonnyal két idősebb leány is érkezett a házhoz. A kislány helyzete egyre rosszabbá vált. Szép ruháit elvették tőle, ócska göncöket és facipőt adtak rá. Kiköltöztették gyermekszobájából, és a konyhában kellett laknia. Nem feketett ágyba, hanem a tűzhely mellett, a hamuban kellett aludnia. Elvették az igazi nevét, és mindenki csak a gúnynevéen szólította. Állandóan dolgoztatták: hajnalban kellett kelnie, vizet hoznia, tüzet gyújtania, főznie és mosnia kellett. A tanú szerint szidalmakat, gúnyolódást kellett elviselnie: „Még hogy itt üljön a buta liba a szobában!”, „Aki nem dolgozik, ne is egyék; takarodjék ez a konyhatündér!”, „Nézzétek csak a büszke hercegkisasszonyt, hogy kicifrázkodott!”

Amikor a család a király báljába készült, a mostohaanya megígérte a kislánynak, hogy ha egy nehéz feladatot – lencsét kellett kiválogatnia hamuból – végrehajt, akkor őt is elviszik a bálba. Hiába teljesítette azonban ezt az ostoba parancsot a kislány, mégsem mehetett el a bálba...

- ▶ Milyen sérelmeket kellett elszenvednie a kislánynak?
- ▶ Melyik bántást érzitek a legsúlyosabbnak?
- ▶ Véleményetek szerint meg kell-e védeni ezt a kislányt? Hogyan?

Második részlet Meseország Igazságtanácsának jegyzőkönyvéből:

...azért kell külön is foglalkozni ezzel az esettel, mert a gyermekek nem is mindig tudják elmondani, legfeljebb érzik, hogy rosszul bánnak velük.

Úgy látjuk, hogy a szülők veszélyeztették kiskorú gyermeküket azzal, hogy nem teljesítették szülői kötelességüket, és több esetben is megsértették a gyermekük jogait, például a következőkben:

Mindenkinek joga van a nevéhez, a család viszont lényegében megfosztotta a kislányt a nevéől. Nem is találtuk az iratokban sehol az igazi nevét.

Kiskorú személyt nem lehet rendszeresen dolgoztatni és cselédnek használni. Ez törvénytelen.

Családtagjai több esetben is megsértették a kislány emberi méltóságát: gúnyolódtak vele, megalázták és becsapták. Tennünk kell valamit a kislány érdekében!

- ▶ Milyen bántást említhettek volna még a kislány esetében?
- ▶ Mit jelenthetnek a következő kifejezések: joga van valakinek a nevéhez, emberi méltóság, megalázás, veszélyeztetés?
- ▶ Mit jelent az, hogy valami törvénytelen? Miért hoznak törvényeket ilyen helyzetekre vonatkozóan?
- ▶ Hogyan védték meg a kislányt a mesében? Mit tegyen szerintetek az Igazságtanács?

Az Egyesült Nemzetek Szervezete okmányt adott ki a gyermekek jogairól. Ismerkedjétek meg néhány pontjával!

4. Nézzétek meg az alábbi képeket, és beszéljétek meg, melyik hogyan kapcsolódik a gyermekjogokhoz!

5. Tervezzétek plakátokat, amelyeken egy-egy gyermekjog fontosságára hívjátok fel a figyelmet! Rendezzétek kiállítást a többi osztály számára!

4.

Az én utcám, az én otthonom

- 1 Hol érzed magad otthonosan?
Ha több helyen laktál már életedben, melyik helyre emlékszel vissza legszívesebben? Miért?

Miénk itt a tér, mert mi nőttünk itt fel,
Ismerős a fütty, és egymásnak felel.

*Adamis Anna: Miénk itt a tér
– dalszövegrészlet*

- 2 Hasonlítsátok össze a száz évvel ezelőtti és a napjainkban készült képeket! Miben változott és miben maradt ugyanaz a falusi és a városi környezet?

- 3 Beszélgetsetek a képekről!
- ▶ Próbáljátok kitalálni, hogy milyen települést/településtípust láttok a képeken, és mikor készülhettek a fotók!
 - ▶ Rajzoljátok le, hogy száz év múlva milyen képek készülnek majd ezeken a helyeken!
 - ▶ Képzeld el az első és a harmadik kép alapján, hogy egy veletek egykorú diák hogyan élt azon a településen!
 - ▶ Játsszátok el, ahogy egy időutazás során a múltban, a jelenben és a jövőben élő emberek találkoznak! Mit kérdeznének egymástól?

4. **Aki a virágot szereti.** Hogyan folytatnátok a képregényt? Rajzoljatok vagy játsz-
szatok el különböző befejezéseket!

5. Beszéljétek meg a következő kérdéseket!
- ▶ Mit jelent az, hogy közterület?
 - ▶ Értelmezzétek, hogy mit jelent a *mindenkié* kifejezés!
 - ▶ Szerintetek lopásnak számít-e virágot szedni egy parkban?
 - ▶ Szerintetek mit tegyen az az ember, aki egy ilyen helyzetet lát?
6. Olvassátok el a rövid eseteket, és válaszoljátok meg a kérdéseket!
- ▶ Mi a véleményetek a szereplők viselkedéséről?
 - ▶ Megkárosítottak-e a történetben valakit?
 - ▶ Kinek és milyen érdeke sérült?

Miki egy boltban vásárol, és 385 forintot kell fizetnie. Ötszázassal fizet, de a pénztárosnő azt hiszi, hogy ezer forintot kapott és 615 forintot ad vissza. Miki – bár látja, hogy rosszul adtak vissza – nem szól semmit, hanem elteszi a pénzt.

Klári néni a kutyáját sétáltatja a parkban. A kutya beszalad a fák közé, és elvégzi a dolgát. Klári néni indul tovább, amikor egy fiatal nő rászól, hogy ezt nem kellene így hagyni. Klári néni továbbmegy, mintha nem hallaná.

Albert a buszra vár este a megállóban, de a busz már fél órája késik. Albert dühében belerúg a megálló üvebére, amely darabokra törik. Albert először körülnéz, de nem lát senkit. Aztán legyint.
– Majd csinálnak újat! – gondolja.

7. Készítsetek interjúkat a környéketeken lakókkal a 150. oldalon leírtak szerint!

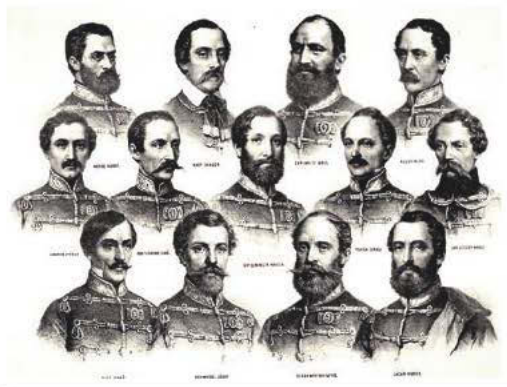

5.

Kettős kötésben

- 1 Minden év október 6-án megemlékezünk az 1848–49-es magyar szabadságharc hőseiről, az aradi vértanúkról.

Tudtad-e, hogy származásuk szerint csupán Dessewffy Arisztid, Kiss Ernő, Nagysándor József, Török Ignác és Vécsey Károly volt magyar származású, és közülük is egyedül Török született a mai Magyarország területén? Nézz utána, ki volt, és milyen származású volt a nyolc másik tábornok!

- 2 A magyar történelem, művészet és sport nagyjai közt tartjuk számon többek között a következő személyeket: Clark Ádám, Ganz Ábrahám, Sina György, Szent Gellért, Zrínyi Miklós, Savoyai Jenő, Bem József, Petőfi Sándor, Herceg Ferenc, Cziffra György, Prokopp Sándor, Mohamed Aida, Al Ghaoui Hesna, Slachta Margit, El Kazovszkij, Bajor Gizi. Végezzétek el a hozzájuk kapcsolódó feladatot a 145. oldalon!

- 3 A magyar nyelvben nagyon sok olyan szó van, amelyeket korábban más nyelvekből vettünk át, de ma már természetes módon magyarnak tekintünk. Ezeket „jövényszavaknak” nevezzük. Íme néhány példa:

szláv eredetű szavak: barát, család, szalonna, konyha, gomba, macska;

germán eredetű szavak: bál, gallér, spájz, herceg, kályha, cukor, pucol;

héber eredetű szavak: behemót, hergel, balek, srác, tréfa;

cigány (roma) eredetű szavak: csaj, csávó, lóvé, kaja, duma, szusz;

román eredetű szavak: palacsinta, cimbora, poronty, ficsúr.

- ▶ Ismeritek-e mindezen szavak jelentését?
- ▶ Mi lehet a magyarázata a szavak átvételének?
- ▶ Írjatok néhány mondatos történetet minden szócsoport 3-4 elemével!

Móra Ferenc története a török hódoltság korába visz vissza.

4. **Hatodikos magyar diákok.** Alkossatok csoportokat! Minden csoport válasszon egyet az alábbi diák-bemutakozásokból! (Az iskolák valódiak, a gyerekek neve kitalált.) Fogalmazzatok meg számukra levélben kérdéseket az életükről!

Fitos Klára vagyok, és a békéscsabai szlovák nyelvű általános iskolába járok. Azt szoktam mondani, hogy van egy anyanyelvem, a szlovák és egy apanyelvem, a magyar. Mind a két nyelven jól beszélek. A barátaim többnyire máshol tanulnak. Az iskolában sok tantárgyat szlovákul tanulunk, sokféle szlovák hagyományt megismerhetünk és gyakorolhatunk. Én nagyon jól érzem magam mind a két kultúrában.

Kontor Józsefnek hívnak. Baranya megyében, Mindszentgodisa nevű faluban élek. Iskolánkban cigány (roma) nemzetiségi oktatás is van, amelyben én is részt veszek. Ez azt jelenti, hogy bár mindent magyarul tanulunk, de a hagyományos tantárgyak mellett mi sokat tanulunk a cigányság kulturális értékeiről, őseink történetéről, nyelvéről, néphagyományairól, és a ma élő cigányság helyzetéről, intézményeiről.

Kovács Balázs a nevem, a Lauderdale Javne Zsidó Közösségi Általános Iskolába járok. Én magyar-nak tartom magam. Ugyanakkor számomra az is fontos, hogy csatládom zsidó ágának történetét, hagyományait is megismerjem. Itt az iskolában sokféle választási lehetőség van: lényegében én dönthetem el, hogy milyen mélységben akarok megismerkedni a zsidó vallással, nyelvvel, történelemmel, hagyományokkal, a mai zsidó kultúrával és közélettel.

A nevem **Nikolics Zlatan**, és a Nikola Tesla Szerb Tanítási Nyelvű Általános Iskolába járok Budapesten. Apám családja szerb, és nagyon büszkék arra, hogy már több száz éve a szentendrei szerb közösségbe tartoznak. Én is ebben a közösségben nőttem föl, és úgy érzem, hogy gazdagabb vagyok azzal, hogy a magyar és a szerb kultúrához is tartozom.

- ▶ Foglaljátok össze 6-8 mondatos szövegben, mit jelent az, ha valaki egyszerre két kultúrához is tartozik! Mit jelent az, ha egy diák nemzetiségi oktatásban tanul?
- ▶ Ha magad is ilyen helyzetben vagy, a fentiekhez hasonlóan foglald össze érzéseidet! Ha nem, akkor képzelj el, hogyan élnéd ezt meg te!
- ▶ Keressétek meg a fent megismert nemzetiségi iskolák honlapját, és derítsétek ki, miben különbözik és miben hasonlít ott az oktatás a te iskoládra!

6.

Egy nemzet, sok nemzetiség

A nemzetiségek által létrehozott kulturális értékek Magyarország kulturális örökségének szerves részei. A kulturális sokszínűség, a nyelvi különbözőség nem a megosztottság, hanem a gazdagodás forrása.

- 1 Leckénk mottója a nemzetiségek jogairól szóló 2011-ben született törvény bevezetőjéből való. Vajon milyen kérdéseket rendez ez a jogszabály? Próbáljátok meg egyszerűbben megfogalmazni a fenti nyilatkozat tartalmát! Tudjátok-e, melyek a magyarországi nemzetiségek? Ha nem, nézzetek utána!
- 2 Nézzétek meg az alábbi képeket! Mindegyiken zenélő, táncoló embereket láthatok. Ők a görög, roma, német és horvát nemzetiséghez tartoznak. Népzenejük és néptáncuk kulturális örökségük része, közös kultúránkat gazdagítja. Fogalmazzátok meg, hogy mit jelent számukra a zenei hagyomány megélése!

- ▶ Keressetek felvételeket mai, különböző népekhez tartozó, hagyományőrző zenei együttesekről! Ha tetszett, ajánljátok egymásnak!
- ▶ Töltsétek le a *Nemzetiségeink képekben – 2010* című fotóalbumot a <http://mek.oszk.hu/09100/09136/09136.pdf> webhelyről, és válasszatok belőle négy portrét! Találjátok ki mindegyik portréhoz egy-egy történetet!

3. Hazánk legnagyobb létszámú nemzetisége a roma, vagyis a cigányság. A cigányságról nem beszélhetünk úgy, mint egységes csoportról – ez inkább a nem cigányok beszédére jellemző. Valójában legalább három származási csoportra osztják magukat: romungróokra, azaz magyar cigányokra, oláh cigányokra és beásokra. Az egyes cigány csoportok vagyoni és társadalmi helyzetük szempontjából is különböznek, ezért nem lehet általánosan azt mondani, hogy ilyenek vagy olyanok a cigányok: a szokásaik, a kultúrájuk, a táplálkozásuk vagy az öltözködésük. A „cigány” szó helyett használt „roma” szót eredetileg az oláh cigányok használták magukra, mára viszont a cigányság általános megjelölésévé vált.

- ▶ A *Zeleno vesh, zeleno plaj* kezdetű dalt (*Zöld az erdő, zöld a hegy is*) sokan cigány himnusznak tekintik. Elolvashatjátok a 39. oldalon, illetve sokféle előadásban meghallgathatók az interneten.

4. Itt láthatjátok az első Roma Világkongresszuson (1971) elfogadott roma nemzeti lobogót.

- ▶ Járjatok utána, mit jelképeznek a különböző színek és formák!
- ▶ Tervezetek címert is a romáknak! Használjátok a cigányok eredetéről és sorsáról hallott történetek képileg is megjeleníthető elemeit!

5. Az előbb említett 1971-es Roma Világkongresszuson fogadták el, hogy a cigányoknak a *Gelem, gelem... (Megyek, megyek...)* kezdetű dal legyen a nemzeti himnuszuk. Mások viszont a már általatos is olvasott *Zöld az erdő, zöld a hegy is* kezdetű dalt tekintik cigány himnusznak. Hallgassátok meg őket az interneten!

- ▶ Beszéljétek meg, melyik dal tetszik jobban, s hogy miért!
- ▶ Hogyan szólnak ezek a dalok a cigányok sorsáról?

6. Végezzétek el a gyűjtőmunka feladatait a 150. oldalon leírtak szerint! Tudásotokat a cigányságról foglaljátok össze egy ilyen táblázatban:

Amit már tudtam	Amit meg akartam tudni	Amit most tanultam

Olvassátok el Illyés Gyula és Lakatos Menyhért regényének egy-egy részletét. Mindkettő az identitás vállalásának nehézségeiről szól.

7.

Értékeink és szükségleteink

Azt mondják, hogy pénzért mindent meg lehet kapni, de ez nem igaz. Ételt vehetsz pénzért, de étvágyat nem; orvosságot igen, de egészséget nem; csillogást igen, de szépséget nem; jókedvet igen, de örömet nem; szolgákat igen, de hűséget nem; szabadidőt igen, de békességet nem. Pénzért csak a kéréget kapod meg mindenek, nem a magvát.

Arne Garborg

- 1 Olvassátok el és értelmezzétek a kérdések segítségével a fenti szöveget!
 - ▶ Egyetértetek-e a mondással: „A pénz nem boldogít, de jó, ha van”?
 - ▶ Mit jelent az a megfogalmazás, hogy „csak a kéréget kapod meg [...], nem a magvát”?
 - ▶ Keressetek további példákat arra, mi mindent lehet megvenni, és mit nem!
- 2 **Értékeljük értékeinket!** Az itt olvasható célokat, értékeket és dolgokat általában az emberek fontosnak ítélik a maguk számára.

- a) Mindenki írja le, és állítsa sorrendbe a számára legfontosabb tíz értéket (1-essel jelölve a legfontosabbat)!
- b) Ezután összegezzétek kisebb csoportokban, vagy az egész osztály együtt a választásokat, és állítsátok föl a csoport, illetve az osztály értékangosorát!
- c) Példák segítségével beszéljétek meg, mit jelentenek ezek a fogalmak!
- d) Válasszatok ki két értéket, és vitassátok meg, megvalósíthatók-e együtt vagy kizárják egymást! Például: jó családi élet és hivatás.

3 A nyeremény.

Szabó István az elmúlt héten 100 millió forintot nyert a lottón.

Kisebb csoportokban, majd közösen beszéljétek meg az alábbi kérdéseket!

- ▶ Véleményetek szerint mi mindent lehet venni ekkora összegből?
- ▶ Ötleteljétek arról, mire költené Szabó István a pénzt, ha család nélküli pályakezdő fiatalember lenne / három gyermekkel albérletben laknának a feleségével / jó anyagi helyzetben lévő nyugdíjas lenne!
- ▶ Mire költenétek ezt a pénzt, ha ti nyerhettétek volna meg? Írjatok egy álmolistát! Szerepelnének benne a képeken látható dolgok?
- ▶ Gondoljátok végig, hogy a megnyert pénz hány százalékát költenétek személyes szükségleteitekre / adnátok másoknak / tennétek félre későbbre!
- ▶ Mit gondoltok, miben változna meg az életetek a nyeremény hatására?

- 4 **Mire van szükségünk?** Gyűjtsetek közösen minél több olyan dolgot, amelyről úgy gondoljátok, hogy szükségetek van rá! Majd mindenki egy hasonló táblázatban helyezze el ezeket aszerint, hogy milyen gyakran van rájuk szüksége!

Minden nap	Havonta	Évente

Állítsd sorrendbe az oszlopokba beírt dolgokat aszerint, melyekről tudsz legkönnyebben lemondani, és melyekről nehezebben! Milyen hasonlóságokat találtok?

8.

Hátrányból indulva

- 1 Gyűjtsetek minél több személyes példát arra, amikor nehéz helyzetbe kerültetek, de úgy éreztétek, hogy nem szabad feladni!

Nem adom fel, míg egy darabban látsz
Nem adom fel, míg életben találsz...

*Sztevanovity Dusán: Nem adom fel –
dalszövegrészlet*

- 2 Játsszatok „Egyenlőtlen esélyek” játékot a 139. oldalon leírtak szerint!

- 3 Alkossatok csoportokat! A csoportok válasszanak ki egy-egy képet, és meséljenek róla:
- ▶ Kik lehetnek ezek az emberek? Mennyi idősek lehetnek? Milyenek lehetnek az életkörülményeik?
 - ▶ Hogyan telhet egy napjuk? Milyen bánataik és milyen örömeik vannak?
 - ▶ Milyen nehézségeik lehetnek az életben? Hogyan lehetne segíteni nekik?

Egy fiú élettörténetéről olvashatsz, akinek sikerült megvalósítania önmagát. Milyen hátrányokkal indult?

4. **A hátrányos helyzetű emberek.** Olvassátok el a szöveget és vitassátok meg, vajon miért éppen ezek a társadalmi csoportok válhatnak hátrányos helyzetűvé!

A hátrányos helyzet valaminek a hiányát jelenti. A pénz hiánya például a szegénység. Az egészség hiánya a betegség. A munkahely hiánya a munkanélküliség. A lakás hiánya a hajléktalanság.

Becslések szerint ma Magyarországon több millió ember tekinthető hátrányos helyzetűnek, elsősorban az anyagi biztonság hiánya miatt. Fokozottan veszélyben vannak az alacsony iskolai végzettségűek, a tartósan munkanélküliek, az alacsony nyugdíjjal rendelkező idősek, a romák (cigányok), a kis településen élők, a testi és értelmi fogyatékkal élők, a betegséggel és egyedülléttel küszködők.

5. Beszélgetsetek a képekről! Mi történt a hátrányos helyzetű emberekkel? Hogyan változott meg a sorsuk?

A roma gyermek labdarúgó-bajnokság győztese a nyíregyházi csapat

Viktória, mozgáskorlátozott tanuló osztálytársai között segítő kutyájával

A Vörösmarty mozi kávézójában fogyatékkal élők dolgoznak

A Nemadomfel Együttes mentálisan sérült tagjai adnak elő egy számot

6. **A társadalmi szolidaritás** azt jelenti, hogy a közösség együttérez bajba, hátrányba került tagjaival, és felelősséget vállal abban, hogy segítsen nekik. Nézz utána ilyen tevékenységeknek a 152. oldalon leírtak alapján!

9.

Adok és kapok

1 Fejezd be a mondatokat egy-egy példával saját életedből!

- ▶ Nagyon örültem, amikor kaptam...
- ▶ Nagy segítség volt nekem, amikor...
- ▶ Jó érzés volt, amikor adtam...
- ▶ Hasznos dolgot tettem, amikor...

2 Nézd meg a fotókat, és keresd meg a hozzájuk tartozó képaláírásokat!

Bohócdoktorok vidították fel a gyermekosztály betegeit

A mai véradáson a falu ötven lakosa adott vért

A Duna-parti település védelmére még az Alföldről is érkeztek segítők

Az iskola tanulói tisztává varázsolták a helyi kiserdőt

3 Milyen tevékenységekben vettek részt a képen látható emberek? Miért volt szükség a munkájukra?

Tudsz-e hasonló kezdeményezésről a környezetedben?

Részt vettél-e már te magad is olyan munkában, amelyet önként vállaltál? Mi volt ez? Milyen élmény volt?

Vajon mi készíteti az embereket arra, hogy szabadidejükben másokért vagy a közösségért munkát végezzenek?

4. A gimnáziumokban 50 óra közösségi szolgálatot kell teljesíteniük a tanulónak az iskola befejezéséig. Az ő beszámolóikból olvashatsz részleteket (forrás: www.kozossegi.ofi.hu). Válaszolj a következő kérdésekre!
- ▶ Milyen segítő munkát végeztek a diákok?
 - ▶ Mit adtak az önkéntes munka során másoknak?
 - ▶ Mit kaptak azoktól, akiknek a segítségére siettek?

Segítség egy kutyamenhelyen

Önkénteshiány volt a menhelyen, úgyhogy elkélt a segítség. Nagyon rossz állapotban volt az elkülönítő, ezért elhordtuk az építési törmeléket, terepet rendeztünk, kerítést festettünk. Látnod kellene a különbséget! ... Néha olyan érzésem van, mintha saját kutyám lenne. Ennek ellenére tudom jól, hogy egyszer majd jön valaki, és haza fogja vinni őt. De tudom azt is, hogy ott jó helye lesz, és szeretni fogják.

Fogyatékkal élő gyerekek intézetében

Az első találkozás előtt féltém attól, hogy nem tudok majd jól bánni a gyerekekkel. De amikor megláttam őket, tudtam, hogy nem lehet itt semmi probléma. Azért nem, mert ők első perctől elfogadtak minket. Én úgy látom, a sérült gyerekeknek is vannak jó és rossz szokásaik, mint bárki másnak. Amiben mégis különböznek tőlünk, az a szeretetre való képességük. Ők tanítottak meg minket a mosolyukkal, a kedvességükkel arra, amit ők már rég tudnak: a szeretet nyelvére.

Diákok tanítanak idősebbeket

Már az első nap öröm volt az idős hölgyek társaságában. Én Rózsa néni kaptam, akinek első látásra nem sok kedve volt az egészhez. Fejembe vettem, hogy megszerettelem vele a számítógépet. Rózsa néni egy rendkívül energikus hölgy, akinek egy perce sincs unatkozni. Az óráink vidáman teltek az egér akadékoskodásának ellenére is. Minden mappa sikeres megnyitásakor őszinte nevetésben törtünk ki, mindketten örültünk az előrelépésünknek.

5. Alkossatok csoportokat! A 2. vagy 4. feladatban leírt események vagy saját ötleteitek alapján végeztétek el az egyik feladatot!
- a) Játsszatok el egy interjút, amelyet a helyi tévé készít egy önkéntessel!
 - b) A cím alapján írjatok rövid blogbejegyzést egy résztvevő nevében!
 - c) Készítsetek figyelemfelhívó plakátot az eseményről!
 - d) Tervezzetek meg egy új, önkéntes projektet a 152. oldalon leírt módszer alapján!

6. Sokan mondják: „Jobb adni, mint kapni”. Fogalmazzátok meg egy rövid szövegben, vagy ábrázoljátok rajzban a szólás igazságát, hogy miért jó dolog adni, segíteni!

egyén

együttműködés

közösség

kultúra

nemzetiség

nemzet

értékek

felelőség

egyéni és közösségi érdek

önkéntesség

köztulajdon

Visszanéző

- 1 Az első fejezet tágabb közösségeinkről szól. Az előző oldalpáron látható rajzon sok olyan jelenetet láthatsz, amelyek felidézhetik benned eddigi beszélgetéseidet, olvasmányaitokat.

 - ▶ Keresgélj a városka képén, és válassz ki három részletet! Fogalmazd meg, milyen módon kapcsolható szerinted az első fejezet valamelyik témájához. (Nem kell feltétlenül tankönyvi anyagnak lennie.)
- 2 A kép szélein szavakat látsz elhelyezve. Ezek olyan fogalmak, amelyek szintén kapcsolhatók valamilyen módon a közösségek témájához.

 - ▶ Kiscsoportokban vagy egyénileg dolgozva válasszatok ki legalább öt fogalmat, és értelmeztétek őket példák segítségével! Visszalapozhattok a könyvben vagy a füzetetekben is.
 - ▶ Nézd át alaposan a rajzot, és válassz ki néhány olyan részletet, amely szerinted kötődik valamelyik fogalomhoz! Írd le egy kis papírdarabra a fogalmat, és helyezd a részletre!
 - ▶ Ezután mutassátok be egymásnak megoldásaitokat! Van-e olyan fogalom, amelyhez több részlet is tartozik? Van-e olyan részlet, amelyhez több szó is köthető? Érveljetek döntésetek mellett!
- 3 A kép egy pillanatot ábrázol a város életéből. Próbáld meg elképzelni a nem látható elemeket!

 - ▶ Válassz ki egy épületet, és meséld róla! Mikor és miért épült, milyen állapotban van, mire használják, kik élnek vagy dolgoznak benne...?
 - ▶ Keresd egy embert a képen! Gondold ki, hogy ki ő, és éppen mit csinál, hová készül! Mutassátok be a kitalált személyeket egymásnak!
 - ▶ Ha két olyan szereplőt választottatok, akik a rajzon egymás közelében vannak, játsszatok el egy rövid párbeszédet közöttük!
 - ▶ Ha szívesen rajzolsz, ábrázold a város egy nem látható részletét, és mutasd be a többieknek!
- 4 A következő feladatot egyedül oldd meg! Válaszaidat nem kell megmutatnod senkinek, csak ha szeretnéd. Ez a feladat abban segít, hogy magad számára megfogalmazd dolgokat!

 - ▶ A fejezet témáit ilyen módon átgondolva milyen kérdések születtek benned? Melyek azok, amelyekre nem találtál megnyugtató választ? Volt-e olyan téma, amelyről nem szívesen beszélsz? Miért? Írj le egy külön füzetbe vagy lapra néhány kérdést, kételyt, és amelyikre szeretnél, válaszolj is!

Képesek vagyunk

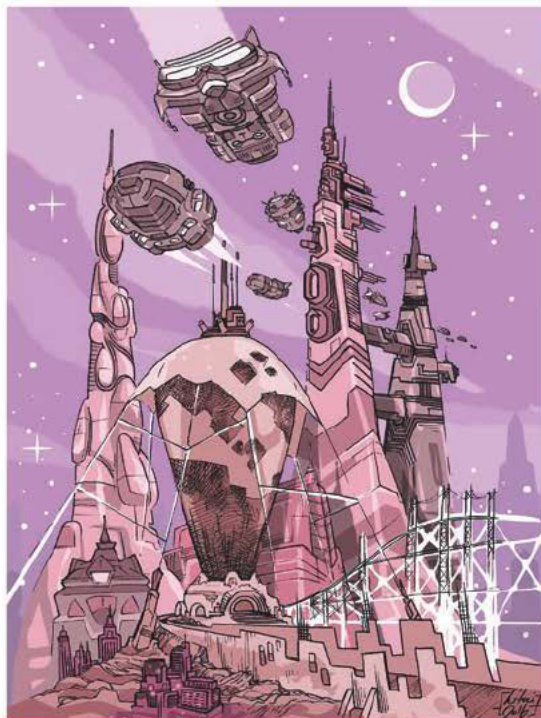
– Gyerekek! Én nagyon kíváncsi vagyok, milyen világban fognak élni a dédunokáim! Használjuk ki a lehetőséget! Nézzük meg, hogyan fog kinézni lakóhelyünk száz év múlva!

– Nagyszerű ötlet! Induljunk is gyorsan!

...

– Odanézzetek! Ez lenne a mi kis falunk?

- ▶ „Járjátok be” a települést, és nézzétek meg, mi hol található! Léteznek-e még a következő intézmények, és ha igen, milyenek: óvoda, iskola, buszpályaudvar, élelmiszerbolt, posta, múzeum, rendőrség, kórház, mozi, könyvtár? Ha nem léteznek, miért nem?
- ▶ Milyen körülmények között laknak az emberek? Kikkel élnek együtt? Milyen növények és állatok veszik őket körül?
- ▶ Hogyan töltik a napjukat? Milyen munkákat végeznek, hogyan szórakoznak?
- ▶ Milyen élményeikről mesélnék dédunokáitok? Könnyebb vagy nehezebb életük lesz-e, mint a mai embereknek?
- ▶ Mi az a három dolog, amiről szívesen mesélnél nekik – akár saját életeredről, akár a korról, amiben élsz?

OLVASMÁNYOK

2. Egyéni érdek – közösségi érdek

Jeff Kinney: Egy ropi naplója – Pechszéria [részlet]

Greg Heffley (greg hefli), a könyv főhőse felső tagozatos egy amerikai iskolában. Naplót vezet családi eseményeiről és iskolai kalandjairól. A sorozat nyolcadik részében egy balul sikerült iskolai kezdeményezésről ír.

A suliban az az új irányelv, hogy a „pozitív megerősítést” kell nyomtatni, ezért elkezdték leszedni az összes iskolai erőszak elleni plakátot, mert nem férnek bele az új szemléletbe.

Most már nem azt büntetik, ha a gyerekek bántják egymást, hanem azt jutalmazák, ha KEDVESEK a másikhhoz.

Az alapötlet az, hogy ha egy tanár meglátja, hogy egy diák valami kedveset csinál egy másik diákkal, akkor ad neki egy „Hőspontot”.

Bizonyos mennyiségű hőspontért meg jutalmakat kaphatsz, például hosszabb szünetet. És az az osztály, amelyik a legtöbb hőspontot gyűjti, júniusban kap egy napnyi szünetet.

Szerintem ez egy tök jó rendszer volt, de persze a többieknek ezt is el kellett barmolniuk. A diákok rögtön rájöttek, hogy igazából nem kell kedvesnek lenniük, hogy hőspontot kapjanak. Elég, ha ELJÁTSSZÁK, hogy kedvesek, amikor arra jár egy tanár.

A hőspontokat tízesével nyomtatják, és a tanárok mindig letépnek egyet, amikor megjutalmaznak egy gyereket.

Erick Glicknek sikerült megkaparintania egy ilyen tízpontos lapot, lefénymásolta, és utána hősponthamisítványok árasztották el a sulit.

Erick pontonként huszonöt centért kezdte el árulni őket, de aztán a többi gyerekek is rájött, hogy ŐK IS tudnak fénymásolni maguknak, így a végére már annyi hőspont keringett a suliban, hogy negyeddollárért kaptál százat.

A tanárok meg gyanút fogtak, amikor az évfolyam legrosszabb gyerekei hőspontok tömegeit kezdték el extraszünetre beváltani.

Így aztán a suli érvénytelenítette a fehér papírra nyomtatott hőspontokat, és ZÖLD papírra kezdte nyomtatni a hivatalos pontokat. De kis időn belül a hamisítók is elkezdtek zöld papírt használni, és az egész hercehurca kezdődött előlről.

Valahányszor a sulis megváltoztatta a papír színét, huszonnégy órán belül jelentek az új hamisítványok is. Végül az iskola elkezdte azokat büntetni, akik egyszerre több mint 5 hőspontot váltottak be, mert a tanárok szerint ez egyértelműen a hamisítás jele.

De EZ SEM volt fair megoldás. Marcel Templeton, az évfolyam egyik legkedvesebb gyereke, büntető napközibe került a hónap végéig, pedig ő tisztességesen szerezte a harmincöt hőspontját.

Végül a gondnok lemeszelte az egyik legnagyobb hamisító brigádot, amikor be-sétált az egyik bioszsertárba, ami a művelet főhadiszállásaként üzemelt.

A sulis ezután beszüntette a hőspontprogramot, ami nagy kár, mert így, hogy nem jár érte extraszünet, senkinek sem akarózik kedves dolgokat csinálni.

Gyurkovics Máté fordítása

1. Olvassátok el, és értelmezzétek a szöveget! Beszélgetsetek arról, hogy mit jelent az *elbarmolni* szó!
2. Mi volt a kezdeményezés lényege?
Milyen céllal jött létre? Milyen problémát szeretett volna orvosolni?
Jó ötletnek tartod-e, vagy eleve kudarcra volt ítélve?
Mi volt az oka annak, hogy nem valósult meg?
Mit gondolsz a történetben említett jutalmazásról és büntetésről?
Mit gondolsz a tanulók viselkedéséről?
Hogyan lehetne szerinted elérni a javulást?
3. Beszéljétek meg csoportokban a következőket!
Milyen érdekei vannak a történetben a gyerekeknek / a tanároknak / az iskolai közösségnek?
Mely érdekek állnak szemben egymással?
Keressetek példát arra, hogy ugyanannak a csoportnak rövid távon más az érdeke, mint hosszabb távon! Például: minél több pont összegyűjtése valódi munka nélkül – eljutni a kirándulásig.
4. Jeff Kinney könyve bővelkedik rajzokban. Válasszatok ki a történetből 4-5 részletet, és rajzoljátok le képregényformában, vagy adjátok elő rövid jelenetekben! Hogyan zajlottak vajon a párbeszédetek?
Illesszetek be egy olyan jelenetet is, ahol a tanulók között is vita van arról, mit tegyenek, hogyan viselkedjenek!
5. Gyűjtsetek példákat az iskolai életből olyan ellentétekre, amelyeket ellentétes érdekek okoznak! Hogyan sikerül megoldani ezeket?

3. A gyermekek jogai

Az ENSZ gyermekjogi egyezménye

1990-ben a világ legtöbb országa – köztük Magyarország is – aláírt egy olyan egyezményt, amely meghatározza annak módját, ahogyan a gyermekekkel bánni kell, függetlenül attól a ténytől, hogy melyik országban élnek, illetve hogy társadalmilag hova sorolhatók. Ennek az egyezménynek, amelyet az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) keretében dolgoztak ki a neve: Egyezmény a gyermekek jogairól.

Az egyezmény néhány fontosabb pontja:

1. Gyermekek tekinthető, aki még nem töltötte be a 18. életévét.
2. Az Egyezményben szereplő jogok minden gyermeket megilletnek saját vagy szülőjének nemére, bőrszínére, nyelvére, vallására, véleményére, nemzetiségére, társadalmi vagy vagyoni helyzetére tekintet nélkül.
3. A gyerekekkel kapcsolatos döntéseik meghozatalánál a hivatalos szervek és személyek, mint például a rendőrség, az orvosok, az iskolák és a bíróságok elsősorban a gyermek érdekeinek legjobb szolgálatát tartják szem előtt.
4. Minden gyereknek joga van az élethez, és az államnak mindent meg kell tennie, hogy biztosítsa a gyermek életben maradását és fejlődését.
5. Minden gyereknek joga van a nevéhez és az állampolgárságához, valamint családi kapcsolataihoz.
6. A gyermeknek joga van ahhoz, hogy ismerje a szüleit és ahhoz, hogy azok gondoskodjanak róla. Ha a szülei külön élnek egymástól, joga van ahhoz, hogy mindkettejükkel kapcsolatban maradjon, kivéve, ha ez árthat neki.
7. Minden gyermeknek joga van tájékozódni, információt keresni, szerezni és másokkal megosztani, feltéve, hogy az adott információ nem árt neki vagy másoknak.
8. Minden gyereknek joga van a gondolat-, lelkiismeret- és vallásszabadsághoz, ahhoz, hogy azt gondolja és abban higgyen, amiben akar, és szabadon gyakorolja a vallását mindaddig, amíg ezzel mások jogait nem sérti.
9. A gyermeknek joga van ahhoz, hogy az őt érintő kérdésekben meghallgassák és figyelembe vegyék a véleményét.
10. Egyik gyermekkel sem szabad durva, kegyetlen vagy embertelen módon bánni. Az államnak biztosítania kell, hogy megfelelően gondoskodjanak róla, és meg kell védenie attól, hogy bárki – akár szülei, a gondviselői vagy más felnőtt – rosszul bánjon vele, zaklassa, bántalmazza vagy elhanyagolja.
11. Minden gyermeknek joga van a pihenéshez, a szabadidőhöz, a játékhoz, és ahhoz, hogy kulturális és művészeti tevékenységek részese lehessen.

12. Minden fogyatékos gyermeknek joga van emberi méltóságát biztosító, önfenntartását előmozdító, a közösségi életben való tevékeny részvételét lehetővé tevő, teljes és tisztos életre.
13. Minden gyereknek joga van olyan életszínvonalhoz, amely lehetővé teszi a testi, szellemi, lelki, erkölcsi és társadalmi fejlődését. A szülő kötelessége, hogy gondoskodik erről – s ha ez valamilyen ok miatt csorbát szenved, akkor az államnak kell anyagi segítséget nyújtania, segítő programokat létrehoznia.
14. Minden gyermeknek joga van a legmagasabb szintű egészségügyi ellátáshoz.
15. Minden gyereknek joga van a személyiségét, tehetségét kibontakoztató, és képességeit fejlesztő oktatáshoz.
16. Egyik gyerek se legyen kényszeríthető egészségét vagy fejlődését veszélyeztető vagy azokra ártalmas munkára.
17. A kisebbségekhez tartozó gyerekeknek joguk van saját kultúrájuk, vallásuk és nyelvük gyakorlásához.
18. Ha új országba kell költöznöd, mert saját hazád nem biztonságos számodra, jogod van a védelemhez és a segítséghez.
19. 15 éven aluli gyermek nem lehet tagja semmilyen fegyveres testületnek.

(A szöveg egyszerűsített szerkesztői átírás. A pontok számozása nem azonos az eredeti egyezményben foglalt pontok számozásával.)

1. Olvasd végig az összes pontot, és válassz ki egyet, ami a legmeglepőbb volt számodra, és egyet, amivel feltétlenül egyetértesz! Indokljátok egymásnak választásotokat!
2. Alkossatok 3-4 fős csoportokat, és válasszatok ki két pontot! (Lehetőleg minden csoport mást válasszon!)

Értelmezzétek a pontot, keressetek rá példákat! Vajon milyen esetek készítették a jogalkotókat arra, hogy ezt is meghatározzák?

Milyen esetekben ütközhet nehézségekbe a törvény betartása?

- ❖ Az itt ajánlott honlapokon kutakodva további fontos információkat találhatsz a jogokról:

<http://gyermekbarat.kormany.hu/az-ensz-gyermekjogi-egyezmey-tartalanak-rovid-kozertheto-ismertetese/>.

A gyermekjogok születéséről és jelenlegi helyzetéről olvashatsz a következő honlapon: <http://unicef.hu/kategoria/gyerekjogok-vedelme/>.

Magyarországon az alapvető jogok biztosának – akihez bárki fordulhat, ha úgy érzi, megsértették a jogait – gyermekek számára készített honlapja is van: <http://gyermekjogok.ajbh.hu>. Keress rajta számodra érdekes kérdéseket és válaszokat! Milyen ügyekkel foglalkozik?

5. Kettős kötésben

Móra Ferenc: A becsei molnárok

Valamikor, van annak már háromszáz esztendeje is, ha nem négyszáz, két vízimalom őrölte a becseiek búzáját a Tiszán. Egyik a felvégen, a másik az alvégen. Csendes, szelíd nyári éjszakákon elhallatszott a szavuk a harmadik határig. A felvégi malom mindig ezt hajtogatta nagy haragosan.

– Vidd, ördög, vidd, ördög, törököt, törököt!

Amire csendesen visszakattogott az alvégi:

– Magyar Pál, Magyar Pál, liszteszsák, liszteszsák!

Nagy oka volt annak, hogy így feleselgettek egymással akkoriban a becsei vízimalmok. Török világ volt már akkor errefelé. Vegyest laktak a falukban a magyarok a turbános atyfiakkal. Amilyen embertelen volt a török a háborúban ellenség gyanánt, olyan békességes cimbora vált belőle, ha letelepedett valahol. Nem garázdálkodott, szépen végezte a maga dolgát, és nem avatkozott a máséba.

Becsén az alsóvárosban fészkeltek meg magukat a törökök. A felsővárosi magyaroknak nem csináltak semmi galibát. Volt nekik külön templomuk, külön mészarosuk, külön boltosuk, külön csizmadiájuk. Még vízimolnárjuk is, aki megőrölte a kenyérnekvalót.

Tahir bégnek hívták az öreget. Katona volt valamikor, de vénségére könnyebb munkának találta a hadakozásnál a vízimolnárságot.

Áldott jó ember volt máskülönben, a légynek se vétett. Koldusnak, vándorlónak mindig öntött egy kis fehér lisztecskét a tarisznyájába, akármilyen nemzetségbeli volt: hanem ha a magyar molnárt meglátta, mindig elfogta a szívét a bosszúság.

– Minek is van ez a magyar molnár a világon?! Ha egymagam volnék a becsei molnár, mindennap kétszer annyi rézgarast hányhatnék az erszényembe.

A magyar molnárt Pál gazdának hívták.

Ez is olyan ember volt, mint a falat kenyér. Egész nap danolt, füttyült, meg nem szidta volna még az inasát sem. Hanem amikor átpillantott a Tahir bég malmára, akkor mindig ökölbe szorult a keze.

– Hej, ha ez a török molnár nem volna a világon, akkor egymagam volnék a becsei molnár! Azóta tele volna a ládafi a ezüsthúszassal.

Hát ezért feleseltek egymással a becsei malmok éjjel-nappal. Ha az egyik elhagyta, a másik mindjárt rákezdte. Néha még a harangszót se lehetett hallani a nagy lármájuktól.

Hanem egyszer aztán ugyancsak elhallgatott mind a kettő, alvégi malom, felvégi malom, török molnár, magyar molnár. Jött volna ellenséges gyülevés had nagy robajjal, mint a jeges eső. A becsei jámbor polgárok, ami drágább portékájuk volt,

eldugták, ki hova tudta, aztán mentek világgá. Az ellenség nem talált egyebet a puszta falunál, de ki is töltötte rajta a bosszúját, mert az egészet fölégette.

Pál gazda zacskóba hányta, ami pénzcskéje volt, s elindult a Tisza-parton, hogy elrejtse valahová. Olyan biztos helyre, ahol nem találja meg az ellenség, de rátalál ő, ha valamikor visszakerül.

Ahogy kémlelődött ott a víz mentén, egyszer csak nekiment egy odvas, öreg fűzfának. Töve a vízben volt, derekáról úgy lebegett le a hosszú moha, mintha szakáll volna. A fehér szakáll közt tántorgott a száj, a vénhedt fa fekete odva. Pál gazda nem sokat gondolkozott: beledugta az odúba a pénzes zacskóját.

„Ezt az isten is arra teremtette, hogy megőrizze a pénzcskémet, míg visszakerülök erre a tájra.”

Azzal levágott a fáról egy ágat vándorbotnak, és nekiindult a világnak. Kebelén kenyere, hátán háza, így ment ez akkoriban Magyarországon.

De bizony a török molnár se várta a házához a hívatlan vendégeket. Belerakta a megtakarított pénzét egy vászontarisznyába, s ő is a Tisza-parton keresett neki helyet. Nem talált jobbat az odvas fűzfánál, belecsúszta a tarisznóját. Csörrent a pénz, ahogy a másik zacskóba ütődött. Tahir bég kíváncsi lett, mi lehet a fában. Belenyúlt az odúba, s kihúzta a magyar molnár pénzét.

– Nini! – örvendezett a török, hosszú fehér szakállát simogatva. – Csakugyan nem tehetném jobb helyre a vagyunkámat! Más okos ember is ide tette az övét, nagyon alkalmas helynek kell ennek lenni.

Azzal szépen visszaeresztette az odúba mind a két zacskót, betakargatta száraz falevéllal, összecsatlantotta a papucsát, s úgy megindult, hogy meg se állt Belgrádig. Ott laktak az atyafiai, azoknál húzta ki a telet.

Ahogy kitavaszkodott, lassanként hazaszállingóztak a becseiek. Ámbátor nemigen volt haza a haza, mert a kormos falakon kívül semmi se maradt a régi Becséből. Újra kellett építeni az egészet.

Egy mosolygó hajnalon Pál gazda is hazakerült. Bizony ő sem találta meg malmát a felvégen. Elpusztította azt az ellenség az alvégivel együtt. Nem sokat törődött vele, csak a pénzét meglelje.

Az öreg fűzfa megfrissült koronájával ott bólogatott a vízszélen, mintha elmondaná:

– Ne búsulj, megőriztem a pénzed!

Benyúlt a molnár az odúba. Úgy megörült, mikor megmarkolta a zacskót. Csak akkor hűlt el, mikor kihúzta. Ez nem az ő zacskója! Megint belenyúlt, s addig kotozászott benne, míg ki nem húzta a magáét is. Csak aztán esett gondolkodóba:

„Rúgja meg a kakas, mitévő legyek most ezzel az idegen pénzzel? Talált jószág, nekem szánta az isten. Csináltak rajta olyan malmot, hogy a király se örleti különben a vasárnapi kalácsnak valóját.”

S már nyúlt a pénzért, de hirtelen visszarántotta a kezét, mert megdobbant a szíve:

„Pál, Pál, te nem jársz igaz úton! Aki ide rejtette azt a pénzt, vissza is jön érte. Ő se vitte el a tiedet, te se bánts az övét!”

Elszégylelte magát, s elindult hazafelé. Hát ahogy megfordul, megy ám szembe vele Tahir bég. Szakadt róla a verejték a nagy igekezetben.

– No, te is megkerültél, te török? – mordult rá Pál gazda mérgesen.

A török molnár sietett előkeríteni a zacskóját a fa odvából, csak azután adta meg a választ:

– Meg ám, te magyar!

Mikor Pál meglátta, mit csinál a török, csodálkozva csapta össze a kezét.

– Hát a tied volt a másik zacskó, Tahir bég?

– Hát a tied volt az egyik, Pál gazda?

– Hát ilyen emberséges ember vagy te, szomszéd?

– Hát van tenálad becsületesebb ember, testvér?

Török molnár, magyar molnár karonfogva mentek be Becsére. Szét se váltak többet. Összetették a pénzüket, ketten építettek egy malmot, közösbe kerestek halálukig. Csendes nyári éjszakákon a harmadik határig elhallatszik a malom kattogása:

– Becsület, tisztesség, szeretet, békesség...

1. Milyen történelmi korban játszódik a történet? Idézd fel történelmi vagy irodalmi ismereteidet!
2. Hogyan élt együtt a két nép? Mit gondolt egymásról a magyar és a török molnár? Mennyire ismerték egymást? Vajon mi okozta a haragot köztük?
3. Miben volt hasonló a sorsuk? Miért kellett elvándorolniuk? Mi várt rájuk, amikor visszaértek?
4. Miért hagyta helyén a talált pénzeszacskót Tahir bég? Vajon miért nem vette el Pál gazda az idegen pénzt?
5. Mitől változott meg kettőjük kapcsolata? Hogyan történhetett volna másképpen?
6. Tapasztaltál-e valaha olyat, hogy a becsületesség a történetben olvasott-hoz hasonló módon elnyerte méltó jutalmát? Meséld el!
Megtörtént-e már veled, hogy olyan emberrel voltál ellenséges, akit nem is ismertél? Hogyan alakult a továbbiakban a kapcsolatotok, és mi volt ennek az oka?

6. Egy nemzet, sok nemzetiség

A cigányság egy része a *Gelem, gelem...* (*Megyek, megyek...*) kezdetű dal helyett az alábbi szöveget tekinti cigány himnusznak. Mielőtt elolvasnátok, idézések fel, honnan ered ez a műfaj és milyen szerepe van egy nép életében! Gondoljatok például a magyar himnuszra!

Cigány nyelven:

Gelem, gelem...

Zeleno vesh, zeleno pla
amari bax, avel thaj zhal,
gindongo buss ando mas del
andej luma buzhanglipej.

Intrego luma dushmanoj,
sako rom sar chor nashadoj,
chi chordam jekh karfin numa,
andaj Jezusheski palma.

Devla zhutin pe amende,
na de mila pe romende,
amaja dan thaj vi mardan,
nashadeske amen shutan

Devla zhutin pe amende,
na de mila pe romende,
amaja dan thaj vi mardan,
nashadeske amen shutan

Magyar nyelven:

Megyek, megyek...

Zöld az erdő, zöld a hegy is
A szerencse jön is, megy is
Gondok kése húsunkba vág
Képmutató lett a világ

Egész világ ellenségünk
Úzött tolvajokként élünk
Nem loptunk mi csak egy szöveget
Jézus vérző tenyeréből

Isten, könyörülj meg nekünk
Ne szenvedjen tovább népünk
Megátkoztál, meg is vertél
Örök csavargóvá tettél

Isten, könyörülj meg nekünk
Ne szenvedjen tovább népünk
Megátkoztál, meg is vertél
Örök csavargóvá tettél

Egy kis segítség a szöveg értelmezéséhez:

Egy legenda szerint Jézust hajdan négyfelé feszítve akarták felszögezni a keresztfára, ám egy arra járó cigányember megsajnálta őt, és hogy kínjait kisebbítse, elvett egy szöveget a négyből. Az örök azonban észrevették ezt, és számon kérték rajta. Ő azonban átkot mondva magára bizonygatta ártatlanságát. Jézus ezt hallván arra kérte a mennyei atyát, hogy azontúl soha „a cigányon ne fogjon az átok”. (A legendát felidézi Csalog Zsolt *Cigányon nem fog az átok* című regényében. Maecenas Kiadó, Bp., 1988.)

Beszélgessetek a következő kérdésekről!

- ▶ Milyen hangulatú dal ez? Ha meghallgatjátok énekelt formában, könnyebben tudtok válaszolni erre.
- ▶ Milyenek ábrázolja a dal a cigányok sorsát? Keressetek hasonlóságokat a szöveg és a magyar himnusz között!
- ▶ Véleményed szerint alkalmas-e a dal arra, hogy a romák himnusza legyen? Miért igen, miért nem?

Illyés Gyula: Puszták népe [részlet]

A következő két önéletrajzi írásban Illyés Gyula költő, író és Lakatos Menyhért cigány származású író gyermekkori iskolai emlékeiről olvashattok. A szövegeket feldolgozhatjátok egyénileg írásban, vagy a következőképpen:

- ▶ Alkossatok kiscsoportokat, a csoport válasszon egyet a szövegekből, majd olvassátok el, és beszéljétek meg a kérdések segítségével!
- ▶ Ezután mindenki keressen egy olyan párt, aki a másik szöveget olvasta! Számoljatok be egymásnak a történetről és a megbeszéltekről! Hasonlítsátok össze a két szöveget!
 - Mi a közös és mi a különböző a két iskolás fiú sorsában? Éltél-e már át ilyesmit?
 - Ismersze-e hasonló kihívással küzdő embereket? Hogyan lehet segíteni nekik?

A tanulást olyasminek tekintettem, mint a szegény beteg a drága kórházi ápolást; ha már ott voltam, igyekeztem, hogy gyarapodjak a pénzemért. [...] Még nem sejtettem mivégre, de rendszeresen, keményen tanultam; rövidesen jó tanuló lettem; hogy később, amikor a lélek a nyomorítás ellen lázadozással tiltakozott, annál rosszabb legyek. Egyelőre azonban úgy látszott, minden szépen megindul. [...]

Az osztályban még két pusztai volt, körülbelül abból a rétegből, mint én. Mindketten abban a képzelet szülte felemás öltözetben, ahogy a szegények az úri divatot elképzelik! [...] Osztva az osztály véleményét, lehetetlen figuráknak tartottam őket, bizonyára ők is annak tartottak engem.

Egy-egy előkelőbb csoport körül ténferegünk, s boldogok voltunk, ha csak valami szolgálai szerepre is, de maguk közé vettek. Pirulva emlékszem, mennyi buzgalommal, bőbeszédűséggel, mennyi hízelgéssel és ajándékkal akartam kegyüket megnyerni. Vidáman futottam a messze gurult labda után, természetesnek talál-

tam, hogy a lovasjátékban, mikor egyik fiú a másik nyakába ül, én legyek mindig a ló. Igyekeztem kitűnő ló lenni. Már barátaim is voltak. [...] A végzet egy mértanórán ért utol.

Ezt a tantárgyat rokonszenves fiatalember tanította. Őszintén vonzódtam hozzá. Lelkesülten bámultam rá, ha a padok közti sétájában néha mellettem állt meg. Ruhájának illata ma is az orromban van. Magas, szőke fiú volt, egy évre rá elesett a háborúban.

A táblánál álltam, körzővel, vonalzóval, s a jó tanulók biztonságával szerkesztettem az ábrát, az aznapi leckét. Egyenest húztam a B és F pontok között. „Mondd is, amit csinálsz” – szólt hozzám a tanár.

– Egyenest húzok a bé és áff pontok között – feleltem. A tanár mosolyogva felütötte a fejét. „Mi között?”

– A bé és áff pontok között – ismételtem. Egy kicsit tájszólásban beszéltem.

– Nem áff, hanem eff.

– Igenis.

– Mondd ki, hogy eff.

– Áff – mondtam tisztán és félreérthetetlenül.

– Nem áff! Mondd, ahogy kell.

Hallgattam. Tudtam, hogy nálunk tájszólásban beszélnek, nem ő-vel, amit később igen szépnek találtam, hanem az e-t hol egész zártan ë-nek, hol nyíltan csaknem á-nak ejtve; közönségesebb szavainkat például, ha a pusztaiak módjára morzsolás helyett zsurmolást mondtunk, anyánk elég gyakran kijavította, de csak a szavakat, mert a hangokat ő is úgy ejtette, mint mindenki. Nagypapa is gúnyolódott néha velünk, mert ő alföldiesen beszélt; igaz, hogy néha mi is neveltünk az ő szavain.

– No, mondd hát – s nyelvem megbénult. Hirtelen meggyűlöltem a kiejtésemet.

– Mi lesz?

– Áff – nyögtem ki végre halkán, végső erőfeszítéssel. Az osztály fölrohögött.

– Hová való vagy? – kérdezte a tanár.

Nem válaszoltam.

– Pusztai! – kiáltotta valaki.

– Bregócs.

Így gúnyolják a pusztaiak is a pusztaiakat. A kifejezést a falusiak nem ismerik. Ezt csak valamelyik pusztai társam mondhatta, az általános derűltég növelésére.

A tanár leintette őket. Kétszer-háromszor szépen, világosan kiejtette előttem a helyes e-t. De hasztalan biztatott, hogy utánozzam. Aztán megmagyarázta, hogy okvetlen meg kell tanulnom, mert különben hogy tudhassa ő, melyik betűre gondolkodok?

– Holnapra megtanulod a rendes kiejtést – mondta egy kicsit türelmetlenül. – És jelentkezni fogsz.

Egész délután a Kapos partján a fűzbokrok közt föl-alá járva gyakoroltam magam. Néha úgy éreztem, sikerült. Tátogtam, hápogtam, égre fordított arccal a torokom szorítgattam.

Reggel első dolgom volt, hogy próbát tegyek. Sírni szerettem volna. Kétségbejuttató gikszer szökött ki a torkomból, s mint egy bosszúálló jelenés, szinte megállt a levegőben.

Az óra előtt nem jelentkeztem, s most már nemcsak a szerencsétlen hang, de az égvilágon semmi sem jött ki a számon. Egész hosszas rábeszélés után, amelyet az osztály helyeslő, harsány nevetése tarkított, a fiatal tanár végre dühbe gurult, s kitutasított az osztályból. Nem emlékszem, mi volt az utolsó szava. „Az olyan buta tuskónak, aki még beszélni sem tud – valami ilyesmit mondhatott –, nincs helye az osztályban.” Azt értettem belőle, hogy örökre kitettek a gimnáziumból? Később azzal magyaráztam viselkedésemet. Ma nem hiszem; nem voltam olyan együgyű. Hirtelen kimondhatatlan fáradtság úrhodott el rajtam, erre emlékszem.

Szótlánul kifordultam az ajtón, s még a kilincs eleresztése előtt elhatároztam, hogy hazautazom. [...] Amit tudtam, összecsomagoltam, s a batyut elrejtettem a kapu előtti bokorban. Este tizenegykor már a hazai, a simontornyai állomás peronján álltam.

A következő feladatokat megoldhatod írásban külön-külön, vagy egyetlen szöveggé gyúrva, vagy akár lehet vezérfonala két-három fős csoportban való beszélgetésnek.

- ▶ Beszéljétek meg a következő szavak jelentését: tájszólás, nyelvjárás! Már hallottatok róla nyelvtanból, amikor a nyelvváltozatokat tanultátok.
- ▶ Jó tanuló volt-e a mesélő? Keresd meg azokat a szöveghelyeket, amelyek ezt igazolják, s azokat, amelyek cáfolják. Melyik kinek a véleményét tükrözi?
- ▶ Mit gondoltak a fiúról az osztálytársak? Minek a hatására alakították ki véleményüket?
- ▶ Ismersz-e sajátosan beszélő embereket? Írd le néhány sajátos kifejezésüket, furcsán kiejtett szavukat! Nem csak a származási hely befolyásolhatja a sajátos beszédmódot! Mi okozhatja még? Gond-e számodra, hogy megértsd a mondanivalójukat?
- ▶ Volt-e, van-e a családotokban valaki, aki tájszólásban beszél? És olyasvalaki, aki korábban így beszélt, de átalakult a beszédmódja? Kérdezd meg, miért történt így!
- ▶ Szeretsz-e nyelvjárásban mondott szövegeket, dalokat, meséket hallani? Keresd ilyet az interneten!
- ▶ Mit gondolsz, te képes volnál-e alkalmazkodni a környezeted beszédmódjához?

Lakatos Menyhért: Füstös képek [részlet]

Napközben erős fejfájás gyötört, szédülve jöttem ki az óráról, mindig úgy éreztem, hogy a tanár nekem beszél, minden szavát elnyeltem az utolsó hangig.

Feleltetéskor átsiklott felettem, csak azt kérdezte, aki önként jelentkezett. Már alig volt rajtam kívül valaki, sokszor úgy éreztem, mindjárt én kerülök sorra. Az osztálynapló kinyitásakor mindenki rám nézett, ő is, aztán mást szólított. Szerettem volna már átesni a próbán. Hallani önmagam, lemérni a gyötrelmes éjszakák és nappalok eredményeit, de nem volt bátorságom, valamitől féltem, talán magamtól. Amíg mások magukkal hozták a bátorságot, az otthont, a levegőt, addig én gyáva idegen voltam. Mindennap azzal indultam el, hogy ma, de ma sem, holnap sem, talán soha, amíg az örületbe nem kergettek a gondolatok.

És egyszer, önkéntelenül, minden tiltakozásom ellenére, felnyújtottam a kezem.

– Nicsak, nicsak, hát te is tudod? – kérdezte a tanár, mintha csak az utcáról lépett volna be egy idegen, akit most lát először. Lehet, hogy csak én hallottam úgy, lehet, hogy úgy volt, belegabalyodtam a szavaimba, és ha még soha életemben, most még nyekedtem is.

Egy szabadtéri színpadon éreztem magam, ahol én vagyok a bohóc.

– Ül le – legyintett a tanár zsebkendőjével, amivel a szemét törülgette.

Nem volt rossz kedélyű ember.

Még ebben az órában leszámoltam mindennel. Gondolatban már otthon voltam a barátaim között, akik úgy fogadtak, mintha nagyon-nagyon messze földet jártam volna be, akiről már azt hitték, hogy nincs is.

Nem az én világom ez, gondoltam tisztán, józanul.

Délután összeszedtem mindent, ami nyomot hagyott volna utánam, nem búcsúzkodtam, nem is marasztaltak, pedig mindenki tudta, hogy csak voltam.

Segges Molnár nem mert egy kocsiban utazni velem, csönd volt a kocsiban is, tudták, hogy most már minden mindegy.

Anyám nem szólt egy szót sem, pedig első dolgom az volt, hogy bejelentettem a szándékomat, megvárta, amíg mindenki elaludt.

A tiszta abrosszal, mint mindig, leterítette a koszos asztalt, most nem kiabált, csendben beszélt.

– Jól van, fiam, én megértelek, tudom, hogy nem könnyű cigánynak lenni, de holnaptól kezdve már nem leszel az.

– Hát? – néztem rá érdeklődve.

– Semmi hát, csak az iskolában voltál az, ahol megvetettek, gúnyoltak, kinevettek, itthon más leszel, gyáva, bolond, akinek nem fog a feje, hiába szeretnék taníttatni. Csaló, aki becsapta a testvéreit, szüleit, fajtáját, mert ő nem akar cigány lenni. Ha csak ez volt a vágyad, akkor ezt elérted. Azt hiszed, ezután is úgy tisztelnék majd, mint eddig? Nem érted, hogy mindenki szeret, rajongva vesznek körül, mert

azt hitték, hogy majd te, aki annyi voltál, mint ők, megmaradsz nekik, értük, velük. Ne akarjon az ember más lenni, mert úgysem lehet más, de az legyen, ami. Azt hittem, tudod, hogy cigány vagy, és ez elég útravaló lett volna ahhoz, hogy megmutasd, amit senki nem hisz el, most már én sem.

– Te is azt hiszed, hogy nem tanultam, nem minden éjszakát végigtörtem. Itt vannak ezek a könyvek, kívülről elmondom az egészet.

Csak a fejét ingatta.

– Nem, nem – tette hozzá –, amit én elmondtam neked, nem megtanultam, hanem tudom. Választhatsz te is, most lefekszel, vagy fenn maradsz.

Értettem, hogy nem az ágyról beszél, de nem is az ébren maradásról.

Szó nélkül vettem elő az órarendemet.

Ha ugyan nagyon kevés lapot olvastam el a könyvekből, de az ő szavai visszhangzottak bennem, ami többet ért az eddigi szajkózásnál. Eleinte csak kötelességből, de később már magamtól is rájöttem, hogy ha igazán fenn akarok maradni, akkor kétszer annyit kell tudnom, mint másoknak.

Ezután már önként vállalkoztam. Talán már nem is feleltem, hanem előadást tartottam az anyagból.

A tanár úrnak szájára fagyott az előlegezett mosoly, amikor a legegyszerűbb módon bizonyítottam azokat a tételeket, amiket ő nehezen érthetővé és bonyolulttá tett. Egyre emelkedő hangom elnyomta az osztály pusmogását, a kitörni készülő viharos kacagás előhírnökét. Lapos pajzsokká tágult pupilláikat átdöfte a bámulat, ahogy a következő anyag logikai összefüggéseit ismertettem.

– Kitűnő – mondta a tanár úr, akarata ellenére. Sokszor félve közeledett felém, mintha hipnotizálnám. Pedig csak a tudni akarás vágya volt bennem, megmutatni, hogy engem is anya szült, és emberek gyereke vagyok.

Ilyen percek sorozatai után sikerült magam áttörni a legjobbakon is. Anyámnak örömeiben eleredtek a könnyei, mikor a félévi bizonyítványomat meglátta. Azért legyűrte érzékenységét.

– Így kell ezt, fiam. – Nem leptek meg a szavai, de mégis szokatlannak tűnt, hogy már felnőttnek tart, akit nem kell kényszeríteni, tudta, mit kell csinálnia, sőt azt is, hogyan.

A természetes kötelességtudás elismerése sokkal nagyobb örömet adott nekem, mintha körülbusgatna, saját vágyának beteljesüléséért dédelgetne.

A következő feladatokat megoldhatod írásban külön-külön, vagy egyetlen szöveggé gyúrva, vagy akár lehet vezérfonala két-három fős csoportban való beszélgetésnek.

- ▶ „Nicsak, nicsak, hát te is tudod?” Milyen hatással van az emberre, ha így szólítják fel az embert? Milyen hátsó gondolatokat vélhetünk felfedezni az ilyen megnyilvánulás mögött?

- ▶ A hazamenekülő fiút alaposan kioktatja az édesanyja. De tulajdonképpen mit is vet a szemére? Fogalmazd meg a saját szavaiddal! Milyen hatással van a fiúra ez a tanítás?

8. Hátrányból indulva

Kiút a hátrányos helyzetből

Az alábbi igaz történetben egy olyan fiú életútját ismerheted meg, aki nehéz helyzete ellenére megtalálta életcélját. Alkossatok kiscsoportokat, majd a szöveg elolvasása után beszélgetsetek az alábbi kérdésekről!

- ▶ Ki a főszereplő?
- ▶ Hogyan telt a gyermekkor? Milyen volt a családi helyzete?
- ▶ Miért számíthatott hátrányos helyzetűnek?
- ▶ Hogyan, milyen lépésekben találta meg a céljait?
- ▶ Mire volt szüksége ahhoz, hogy ezt elérje? Segített-e valaki az útján?
- ▶ Hogyan él most? Milyen tervei vannak?
- ▶ Mit gondoltok, hogyan folytatódik az élete?

Rostás Gusztáv

(Gusztáv története a 2016-os év Aranypánt-díjra jelöltjei közül való)

Ahogy falujában minden cigánynak, Gusztávnak is a cigány az anyanyelve. Gyerekkora ugyanúgy telt, mint a többi gyereknek a cigánytelepen: naphosszat csavarogott a folyóparton, és ha csínytevésről volt szó, nem kellett tanácsot kérnie. „Nem nagyon érdekelt az iskola, és az iskola se volt nagyon kíváncsi rám. Nem tanultam semmit, csak a szünetekre vártam, azt az egyet nagyon szerettem” – emlékszik vissza gyerekeveire Gusztáv.

Mindezek ellenére közepes eredménnyel végzi az általánost, közben szavalóversenyekre jár, mert könnyen ragadnak rá a versek. A másik kedvence a foci. Súlyos sérülés miatt kórházba kerül. Itt lenyűgözi az orvosok és az ápolók „humánus és felelősségteljes” munkája. Szerez egy anatómiakönyvet, és nem csupán lapozgatja, hanem oda-vissza meg is tanulja.

Egy napon jelentkezik az egészségügyi szakiskolába. Elment napszámba, hogy ennek az útiköltségét kifizesse.

„Dilo shavo san, tu so keres?” Azaz kicsit szabad fordításban: Hát mit gondolsz, te bolond? „Úgyse vesznek fel!” – mondják neki a telepen. Ő maximális pontra írja a felvételit. A kiértékelés után kiszólítják, mert erre aztán nem számítottak! Meg arra se, hogy egy félszeg telepi cigánygyerek produkálta. A megszeppent fiú mérhetetlenül boldog és büszke. „Soha senki nem bízott bennem, hogy viszem valamire, csak az apám.”

Új élet kezdődik. Iskola és kollégium. „Minden nap felelni kellett. Úgy mentem oda, hogy nekem elég lesz a kettes, de ötössel végeztem” – mondja Guszti a rá jellemző huncut mosollyal a szája sarkában. A szakmunkás bizonyítvánnyal a kezében már biztos a dolgában. Küldetést érez, tudja, mi a dolga a világban: orvos lesz!

Ehhez azonban először kellene egy érettségi. Bekopogtat a Roma Esély Szakiskola ajtaján. Három évet tölt el az iskolában, kérésére emelt szinten tanulhatja a biológiát és a kémiát, sőt még különórákat is vesz. A gimi végén meghívást kap egy féléves képzésre a cigány orvosképzési program keretében. Ennek köszönhetően végzi Gusztáv most az egyébként igen költséges egyetemi képzést. Azt mondja, nem volt könnyű beilleszkedni. Életében először került „gázó” környezetbe.

„Hát figyelj, bementem rendesen, baktalósan. Vágod, felnyírt telepi séró, napszemüveg, raj cipő. Ott meg csupa finom népek. Eléggé kilógtam. Volt, hogy nem akartak beengedni az egyetemre. Nem hitték el, hogy ide járok.”

Amikor a jövőbeni terveiről kérdezzük, így felel: „Olyan orvos leszek, akinek nem számít a bőrszín, és biztos vagyok benne, hogy a segítségre szorulóknak anyagi helyzete sem. Tartozom ennek az országnak, meg fogom szolgálni a belém fektetett bizalmat.”

Forrás: http://index.hu/belfold/2016/04/04/aranypant-dij_jeloltek_szavazas/

A 6. lecke Kreatív feladatában már volt szó az úgynevezett Aranypánt-díjról. Lapozz a 151. oldalra, és elevenítsd fel vagy ismerd meg az ott leírtakat! Gusztáv története a 2016-os év díjra jelöltjei közül való. Keresd meg az interneten, és ismerd meg néhányukat! Te kinek adnád a díjat és miért?

II. A TECHNIKAI. FEJLŐDÉS HATÁSAI

10.

Használ vagy árt a technika?

- 1 Találgass az alábbi képeken levő eszközökről, vajon melyik mire való! Vessétek össze ötleteiteket! Értékeljétek az eszközöket, mennyire hasznosak, feleslegesek vagy ártalmasak!
Készítsetek hasonló feladványt egymásnak kutatómunka vagy saját ötlet alapján!

- 2 Sokat hallani mostanában a vezető nélküli autóról. Az új technológia egyik legvonzóbb ígérete, hogy a járművek egymás közötti kommunikációjának köszönhetően csökken majd a dugók és a balesetek száma. Biztosan tudjátok azt is, hogy a budapesti 4-es metró is vezető nélkül üzemel. Furcsa látni, hogy senki sem vezet egy mozgó járművet. Mit gondoltok erről a fejlődési irányról? Beszélgetsetek arról, hogy milyennek képzelitek el a jövő közlekedését!
- 3 Nézd meg a képeken ábrázolt helyszíneket! Melyiken élnél szívesebben? Van-e tapasztalatod a bemutatott közlekedési helyzetekről?

4. „Nem az a fejlett város, ahol még a szegények is autóval járnak, hanem ahol még a gazdagok is a tömegközlekedést használják.”
- ▶ A gondolat a dél-amerikai Kolumbia fővárosának, Bogotának vezetőitől származik. Egyetértetek-e vele?
 - ▶ Mit gondoltok, mi számít fejlődésnek?

Busszal a demokráciába címmel Bogotá polgármestere tartott előadást a városában lezajlott fejlesztésekről. Beszéljétek meg felvetéseit!

5. Gondoljátok végig, hogy milyen kommunikációs eszközöket használtok napi rutintotok során! Mire és mennyit használjátok a számítógépet, a telefont/okostelefont, tabletet, televíziót, rádiót? Mennyi időt töltötök a közösségi média használatával? Képzeltetek el egy napot ezen eszközök nélkül! Gyűjtsétek össze a keletkező nehézségeket, és próbáljátok megoldani azokat másként!

6. Készítsetek elő egy érvelő fogalmazást valamilyen technikai eszköz vagy lehetőség előnyeiről és hátrányairól! Gondolataitokat rendszereztétek táblázatban az alábbi módon! (Az eszközök oszlopát tetszés szerint bővíthetitek.) A táblázat kitöltése után írástok meg a fogalmazást vagy rendeztetek vitát a 147. oldalon leírtak szerint!

	Előnyök	Hátrányok
mobiltelefon		
elektromos áram		
barkácsolóeszközök		

7. Találjatok ki (természetesen csak „virtuálisan”) vagy keressetek az interneten olyan eszközöket, amelyek joggal tekinthetők az alábbiak valamelyikének:
- ▶ Sérülteket segítő találmányok („Segít a technika...”)
 - ▶ Szükséges, de még nem létező találmányok („Feltaláló kerestetik...”)
 - ▶ Felesleges vagy káros találmányok („Jó ötletnek tűnt...”)
8. Nézzétek meg a *Mézga Aladár különös kalandjai* sorozat (Nepp József és Romhányi József rajzfilmsorozata) 4. részét, amely Masiniában játszódik. Melyik bemutatott technika a barátságosabb? Nyilvánvaló kitaláltsága ellenére van-e benne valami igazság?

9. Írj otthon egy naplójegyzetet az okostelefonról a 153. oldalon található kérdések alapján!

- 1 Mit ettél ma reggelire?** Mindenki írja le, mit evett ma reggelire, aztán listáitokat olvassátok fel!
Az egészséges táplálkozásról tavaly tanultak alapján ítéldétek oda a Legegészségesebb Reggeli Díjat annak, akit a csoportból ma megillet!
- 2 Címkelesen.** Tanulmányozzátok az alábbi ételcímkeket! A címkeparók egy-egy termék különböző minőségű és különböző áru változatának összetevőit sorolják fel. A sok ismeretlen anyag neve ellenére kitalálható, melyek ezek.
- ▶ Mit gondoltok, mi lehet ez a három étel? Miből jöttetek rá?
 - ▶ Az azonos termék két változata közül te melyiket választanád? Miért?

Összetevők: pulykahús 60%, ivóvíz, sertésszalonna, **sajt** 7% (sajt, ivóvíz, módosított keményítő, tejszín, **sajtpor**, emulgálószerek: E450, E451, nátrium-citrátok, E339; stabilizátorok: karraagén, E466, szennijánoskenyérliszt, taramagliszt; étkezési só, aroma, savanyúságot szabályozó anyag: citromsav, keményítő, étkezési só, növényi rostok, füstaromák, stabilizátor: E450; fűszerek, dextróz, izfokozó: E621; antioxidánsok: aszkorbinsav, citromsav; szárazított, kíméletesen fűszerezett

Baromfi szárazított, **hozzáadott sertésfehérjével**, nem ehető mából. **Összetevők:** baromfi (40%), ivóvíz, sertésbőr, baromfibőr, sertésfehérje, burgonyakeményítő, étkezési só, stabilizátor (E451), izfokozó (E621), aroma, antioxidáns (E330, E300, E575), tartósítószer (E250).
Allergénmentes termék.

természetes C-vitaminban gazdag

Narancslésűrtményből készült
Gyümölcs tartalom: 100%

1L

Összetevők: víz, étkezési sav: citromsav, aroma, édesítőszer: ciklamát, szacharin 660 mg/l, Aceszulfám-K, tartósítószer: Nátrium-benzoát, színezékek: karamell, kinolinsárga. A gyermekek tevékenységére és figyelmére káros hatást gyakorolhat.
Energiaérték: 13 kJ/100 cm³, (3 kcal/100 cm³). Zsír 0, Telített zsírsav 0, Szénhidrát 0, Cukor 0, Fehérje 0, Só 0.

Laktózmentes előfőzés natúr

Kenhető 30% zsírtartalommal.
Fogyasztható (nap, hónap): bontatlan állapotban tárolva a csomagoláson feltüntetett időpontig 0-8 °C között tárolva.
Származási ország: Magyarország
Forgalmazza:

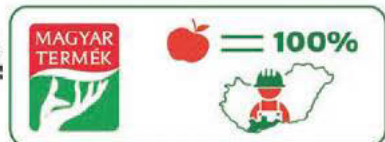
Összetevők: homogénizált tejszín, **tejfehérje koncentrátum**, konyhasó (0,6%), sűrítőanyag (alginát), élő tejsavbaktérium színtenyészet, laktáz enzim.

Ingredients: növényi olajok és zsírok (repce, pálma, kókusz), víz, só (1,4%), emulgálószerek (zsírsavak mono- és diglicidenjei, lecitin), sovány tejpor, tartósítószer (szorbinsav), aroma, savanyúságot szabályzó anyag (citromsav), vitaminok (A, D), színezék (karotinok). Zsír tartalom: 60%. Elsősorban kenyér kenésére, illetve szendvicskészítéshez ajánljuk. Hűvös: ::

- ▶ Nézz utána, mit jelölnek az alábbi címkék!

HU-ÖKO-01

A *Biotermékek* című szövegben több információt találsz az egészséges táplálkozásról, és ezt az alábbi táblázatban rendszerezheted.

3. Másold le a táblázatot a füzetedbe, és töltsd ki az olvasmány alapján a képekre vonatkozó kérdéseket!!

BIOÉLELMISZER

Olyan növényből készül, amelynek termesztése során

Olyan állatállományból származik, amelyet

Mi kell még ahhoz, hogy egy élelmiszer bio legyen?

Milyen termékekből érdemes a biót választani?

4. **A terem falain túl...** Ha lehetőségetek van rá, menjetek el egy nagyobb élelmiszerüzletbe! Válasszatok ki egy tetszőleges élelmiszert, és vizsgáljátok meg a boltban kapható legolcsóbb és legdrágább változatának címkéjét! Melyik tartalmaz több olyan alapanyagot, amely a szervezetünk számára hasznos?
5. **Termékbemutató.** Készíts termékismertetőt a kedvenc élelmiszeredről a képen olvasható kérdések alapján! A bemutató után meg is kóstolhatjátok egymás kedvenceit.

12. Túl nagy lábon élünk?

- 1 Mit jelent az, ha valaki „nagy lábon él”? Fogalmazzatok meg erről két-három mondatot! Próbáljátok felhasználni minél többet a következő szavakból:

keres

elköt

termel

elpazarol

megőriz

megtakarít

mohó

zsugori

kapzsi

felelős

felelőtlen

felesleges

fenntartható

szükséglet

igény

fényűzés

hulladék

- 2 Játsszátok a 140. oldalon található *Játék a cukrokkal* elnevezésű játékot, majd válaszoljatok a kérdésekre:

- ▶ Mi lehetne a játékosok legjobb stratégiája?
- ▶ Milyen előnyök származnak abból, hogy a cukrok pótlási szabályát minden játékos ismeri?
- ▶ Milyen előnyök származnak abból, hogy beszélgethetnek is egymással?
- ▶ Mennyire jól modellezi ez a játék a társadalom fogyasztási szokásait?

- 3 A kép alapján gyűjtsetek össze olyan emberi tevékenységeket, amelyek káros következményekkel (is) járnak! Ábrázoljátok ezeket egy az alábbihoz hasonló gondolatétképen!

Soroljátok fel olyan tevékenységeiteket, amelyeken változtatni tudtok annak érdekében, hogy ti magatok kevesebb „terhelést okozatok”!

Ökológiai lábnyomnak nevezik azt a mérőszámot, amellyel az emberi tevékenységnek a környezetre gyakorolt hatását meghatározzák. Olvassátok el az erről szóló szöveget, majd vitassátok meg, hogy mit lehetne tenni azért, hogy kisebb legyen az emberiség ökológiai lábnyoma!

4. Mint olvashattad, egy emberre átlagosan csak 1,8 hektár termőföld és tenger jut. Ma 2,2 hektár körül van a Föld lakóinak átlagos ökológiai lábnyoma. Hogy lehet az, hogy többet használunk, mint amennyi jut? Úgy, hogy feléljük a múltban felhalmozódott, az úgynevezett nem megújuló energiaforrásokat: a földgázt, a kőolajkészleteket, az atomenergiát.
- Gyűjtsétek össze, hogy mi mindenre használjuk ezeket az energiaforrásokat, és hogyan próbálják kiváltani őket! Milyen megújuló energiaforrásokat ismertek?

5. A képen látható férfi Mahatma Gandhi, aki az India függetlenségéért folytatott erőszakmentes mozgalom vezéralakja volt.

- Milyen helyzetben látjuk a képen Gandhit? Vajon mit szolgált az előtérben látható eszköz? Vajon miért használja ezt az eszközt? Mit gondolsz a férfi törekvéseiről az alapján, amilyenek a képen mutatkozik?

Tájékozódhatsz ebből az írásból: Satish Kumar: *Az önellátás filozófiája*. <http://mek.oszk.hu/02200/02278/html/12.htm>.

6.

A Föld képes kielégíteni mindenki igényét, de nem képes kielégíteni mindenki mohóságát.

Mahatma Gandhi

Beszélgétek meg kiscsoportokban, hogyan értelmezitek Gandhi gondolatát! Majd tervezzétek meg, hogyan tudnátok azt megjeleníteni, előadni a különböző művészeti ágak kifejezőeszközeivel, például vers, dal, műtárgy, festmény, fotó, tánc, vagy drámai jelenet!

13.

Tényleg szükség van rá?

- 1 Fejezd be a következő mondatokat, majd meséld el első önálló vásárlásod történetét a többieknek is!

Amikor először
voltam vásárolni,...

...az volt
a legnehezebb,...

...az volt a
legérdekesebb,...

...úgy éreztem,...

...arra
gondoltam,...

- 2 **Miért nehéz?** Figyeljétek meg az alábbi képregényen, hogy milyen „csapdákkal” találkozhatunk vásárlás közben! Gondoljátok végig, vajon miért olyan nehéz elkerülni ezeket!

Hm... a múltkor nem volt ebből
olcsóbb is?

Amit én veszek, azt az én
kosaramba tegyük, jó?

Nézd, Anyu, most akciós!

Csillagom, megbeszéltük, hogy
csak azt vesszük meg, amit
felírtunk a listára.

Na, még egy sárgadinnyés rágó...

... és a 10 ajándék matrica.
Köszönjük a vásárlást!

3. Történt-e már veletek is olyan, hogy
- ▶ hirtelen ötlettől vezérelve megvettetek valamit, amit eredetileg nem is terveztek (impulzusvásárlás);
 - ▶ közvetlenül a pénztár előtt még vásároltatok valami apróságot;
 - ▶ nehéz volt elmagyarázni a kistestvéreteknek, hogy amit betett a színes kis kocsijába, azt nem mind fogjátok megvenni;
 - ▶ drágább árut vásároltatok az ugyanolyan jó minőségű, de kevésbé híres márkával rendelkező olcsóbb helyett?

4. **A tudatos vásárlás.** Mit tehetünk, hogy kivédjük a vásárlásra készítő trükköket? Milyen tanácsokat adnál a képregényen látható felnőtteknek és gyerekeknek, hogyan álljanak ellen a befolyásoló szándéknak? Dolgozzatok párban, és gyűjtsetek minél több ötletet!

Használj bevásárlólistát! Otthon írd fel, pontosan mit szeretnél venni, és semmi olyat ne vásárolj a boltban, ami nem szerepel a listán!

Tudod-e, mit jelent az, ha valaki környezettudatosan gondolkodik, cselekszik? Olvasmányunkban a környezettudatos vásárlásra vonatkozó javaslatokat olvashatsz.

5. 3-4 fős csoportokban dolgozva válasszatok egyet-egyét a 4. feladat vagy az olvasmány javaslatai közül, és dolgozzátok fel azt a következők szerint:
- ▶ Érveljétek, miért fontos vásárláskor észben tartani ezt a szempontot!
 - ▶ Fogalmazzatok rövid, reklámszerű mondatot, amelyik ezt a javaslatot fejti ki könnyen megjegyezhető, esetleg vicces formában!
 - ▶ Rajzoljatok plakátot a javaslat népszerűsítésére, és írjátok rá az előbb megalakított reklámszöveget is!
 - ▶ A plakátokat rakjátok ki a teremben, és minden csoport nézze meg a többiek munkáját! A plakát készítői mesélik el, mit miért úgy készítették el, ahogy a plakáton látható!

Környezettudatos szemlélettel termelt élelmiszert akár magunk is előállíthatunk. Közösségi kertek szerveződéséről olvashattok olvasmányunkban.

6. A terem falain túl...

Végezzetek el két kísérletet!

1. Mindenki tervezze meg, mit venne a legközelebbi osztálybulira egy megbeszélt összegből, majd hasonlítsátok össze és elemezzétek a döntéseket!
2. Legközelebb menjetek el születekkel vásárolni
 - a) úgy, hogy előzetesen átgondoljátok, mit fogtok venni, és bevásárlólistát is készítetek!
 - b) úgy, hogy nem készítetek ilyen listát!

Tapasztaltatok-e különbséget a két helyzet között? Ha igen, foglaljátok össze, miben!

7. Készítsetek közös feladatlistát a 154. oldalon leírtak szerint!

14. Vegye, vigye!

- 1 **Adunk-veszünk.** Tárgyaink gyakran gazdát cserélnek, a figyelemfelhívó, reklámértékű szövegek és képek magánéletünk részévé váltak. Zorkóczy-Kovács Katalin *Apróhirdetés* című verse ezt a jelenséget parodizálja.

Megszabadulnék alig használt zsiráfomtól
Nem fogyaszt sokat:
8-10 liter víz és néhány szobanövény per nap.
Bár újabban rászokott a műanyag pálmákra.
Mérete miatt csak galériás lakásokba ajánlom.
Szobadíszként is szép.
Ábrázata ugyan nem vonzó,
lámpaernyővel a fején azonban kifejezetten mutatós.
Ha valaki praktikus célra akarja,
hát fogasként is jól funkcionál.

- Írj hasonló, tréfás apróhirdetést! Olvasd fel úgy, hogy ne mondd ki az adott dolog nevét! A csoport többi tagja találja ki, mit hirdettél meg!

- 2 **Bárkinek bármit?** A reklám nem csupán egy árucikk előnyös vonásait jeleníti meg, de szükségletet is teremt. Ez annyit jelent, hogy eddig nem volt szükségünk egy adott dologra, de a reklám működése nyomán úgy érezzük, most már van. Alkossatok 4-5 fős csoportokat! Képzeljétek el, hogy egy reklámcég munkatársai vagytok, és egy *hűtőszekrényt* kell eladnotok az *eszkimóknak*. Készítsétek el a televíziós reklám tervét, vagy telefonnal magát a reklámot is!

- 3. Hogyan hatnak a reklámok?** A reklámok is ugyanazokat az eszközöket használják a figyelem irányítására, mint akármelyik kép. Figyeld meg a plakáton azokat az eszközöket, amelyeket az ábrán összefoglaltunk!

Elhelyezkedés	Színek, fény és árnyék	Érzelmek, történetek
A kép melyik részén helyezkedik el az adott elem? A középső részekre pl. több figyelem irányul.	Az élénk színek, erős kontrasztok figyelemfelhívó szereppel bírnak. A fény és árnyék váltakozása is ilyen hatást kelt.	Erős érzelmek (pl. szeretet, öröm, fájdalom, félelem) ábrázolása is magára vonja a néző figyelmét, és hatást gyakorol rá. Ugyanez történik, ha a kép olyan eseményekre utal, amelyek erős érzelmeket váltanak ki, még akkor is, ha nem láthatók.

A plakát egyúttal arra is emlékeztet, hogy nem csupán árucikkeket reklámozhatunk. Társadalmi célú reklámnak azt nevezzük, amikor a reklám eszköztárát egy a közösség számára kívánatos magatartás megerősítésére, vagy egy káros magatartás visszaszorítására használjuk.

- ▶ Gyűjtsetek társadalmi célú reklámokat, amelyek gyerekekkel kapcsolatosak!
- ▶ Mutassátok be egymásnak kedvenc reklámjaitokat a 154. oldalon leírtak szerint!

Lackfi János *Követelő* című verse Nagy László *Adjon az Isten* verséből indul ki, de a mai világ értékrendjét mutatja be.

- 4.** Kiscsoportokban dolgozva értelmezzétek Nagy László és Lackfi János művét a 83. oldalon található kérdések segítségével!
Ezután minden csoport készítsen az egyik kiválasztott vershez illusztrációt egy nagy méretű papírra, és rendezzék az alkotásokból kiállítást!
- 5.** A kiállítás reklámját is készítsétek el! Csináljatok reklámkampányt, készítsétek meghívót, írjatok szlogent! Ha sikerül sok érdeklődőt toborozni, tartsatok megnyitót vagy tárlatvezetést!

15.

Képernyőink hatalma

- 1 Lackfi János *Parabola* című verse a tévénézés hatásai közül jelenít meg néhányat. Hatott-e már rád is így valami, amit a televízióban láttál? Ha volt ezekhez hasonló élményed, meséld el a többieknek!

Parabola, parabola antenna, nézzünk tévét éppen ma!	Parabola, parabola, bankablók, lő, fut, robban, légből lóg.
Parabola, parabola, futballmeccs, lassított gól, sípcsont reccs!	Parabola, parabola, popcsillag, rázós ritmus popsidnak.
Parabola, parabola, sminkreklám. Bőröd fittyed? Kend ezt rá!	Parabola, parabola, antenna, űrlény caplat álmodba!

Nézzétek meg Váczi Péter animációs filmjét, amelyet a vers alapján készített! 4-5 fős csoportokban terveztétek meg, milyen képekkel illusztrálnátok ti ezt a verset! A megoldás tükrözzé a tévéről alkotott véleményeteket!

Roald Dahl *Tanács a televíziózással kapcsolatban* című verse a tévénézés veszélyeiről szól... Vagy mégsem?

- 2 A televízió azonban csak az egyik, talán nem is a legtöbbet nézett képernyő az életünkben. Számold össze, hány képernyő van otthon nálatok: okostelefon, tv, számítógép, e-könyv olvasó stb., majd tölts ki egy hasonló táblázatot! Hasonlítsátok össze eredményeiteket!

Képernyőink	db	Ki mire használja a családtagok közül?	Ki hány percet használja naponta?
televízió			
számítógép			
okostelefon			
e-könyv olvasó			
...			

3. Tudtad-e, hogy a *hoax* – jelentése hatáskeltő álhír, „kacsa” – mögött néha hazugság és manipuláció áll, de néha csak ártalmatlan vicc? A helyálló információkkal együtt az internet felgyorsította az álhírek terjedését is. Figyeld meg, hogyan derült ki az alábbi „hírek” valótlansága!

A [...] fotóhoz mellékelte leírás szerint mintegy 50 kilós házicica azért nőtt ekkorára, mivel tulajdonosa az Atomic Energy of Canada Limitednél dolgozott. A nukleáris sugárzással fűszerezett történet sokak számára hihetőnek bizonyult, amíg ki nem derült, hogy a macska gazdája egy kis Photoshop-gyakorlat során készítette a képet, amelyről saját bevallása szerint nem gondolta volna, hogy bárki valósnak hiszi majd.

A kép és a szöveg forrása: hvg.hu/tudomany/20070514_hoax_legenda_kacsa_urban_legends

„Most már végre tényleg bevezetik a vizeletet elszínező szert a strandon”, terjedt május elején az egyik bulvárlap cikke alapján. Bár már volt erről bejegyzésem 2005-ben, [...] újra megkerestem az ÁNTSZ-t, ahol elmondták: Magyarországon nem használnak, és nem is fognak ilyen szereket, ugyanakkor a fürdőüzemeltetők előszeretettel terjesztik a legendát abban a reményben, hogy ezzel visszaszorítható a medencébe vizezők száma.

Forrás: www.urbanlegends.hu/2016/05/meg-mindig-nem-szinezodik-kekre-a-vizelet-a-medenceben/

4. A Wikipédia egy bárki által hozzáférhető közösségi információforrás. Olyan, mint egy lexikon, nagyon sok szócikket tartalmaz. Ezeket folyamatosan önkéntes szerkesztők ellenőrzik.
- ▶ Dolgozzatok kiscsoportokban! Válasszatok három állatot (lehet emlős, madár, hüllő, hal, rovar stb.), és keressétek ki a róluk szóló szócikkeket a Wikipédián! Figyeljétek meg és vessétek össze, hogy milyen hosszú egy-egy cikk, milyen témákban ad információt, és mennyire részletes! Milyen kérdést tennétek még fel az állatokkal kapcsolatban? Ezután nézzétek meg a lap alján, hány forrást használtak fel a szerzők, és milyenek ezek!
 - ▶ Beszéljétek meg, hogy vajon egy ilyen, önkéntes alapon szerveződő, módosuló oldal információi mindig megbízhatóak-e! Ha pontosítani szeretnétek egy szócikk tartalmát, hol tudnátok utánanézni a megfelelő információknak?
 - ▶ Gyűjtsetek össze néhány helyzetet, amelyben az internethez fordulnátok segítségért! Mitől függ, megbíztok-e egy honlap tartalmának hitelességében?

- 1 Szépségem!** Bár minden korban más és más testi adottságokat tartottak vonzóknak, az mindig fontos volt, hogy valaki szép-e. Beszéljétek meg, vajon miért! Milyen külső jegyek jellemzik a médiában bemutatott női és férfi szépségideált? Gyűjtsetek minél több példát az úgynevezett celebek és az animációs filmek világából!

Gondold végig és írd le, hogy milyen szépségmintákat tartasz követendőnek vagy elvetendőnek a magad számára, ha egészséges, vonzó és egyéni stílusú fiatal akarsz lenni! Ezt az írást nem kell megmutatnod másoknak.

- 2 Barbie és a valóság.** Napjainkban sokan tartják szépnek a Barbie baba által megjelenített női külsőt. Nyikolaj Lamm összevetette a baba alakját egy átlagos amerikai nő testarányaival, és az eredményt 3D-s nyomtatóval kinyomtatta.

Így nézne ki tehát Barbie, ha a valóságos női test arányainak felelne meg. A különbség nagy: a baba megnyújtott, karcsúsított alakjához képest az „igazi nő” furcsán zömöknek tűnik.

A gyártó nemrég már a valóságoshoz hasonló testarányú babákat is piacra dobott. Szerinted is fontos ez a tény? Miért?

A kép forrása: <http://nickolaylamm.com/art-for-clients/what-would-barbie-look-like-as-an-average-woman/>

- 3** Padtársaddal mondjatok egymásnak olyan meséket vagy valós történeteket, amelyekben valaki szerette volna megváltoztatni a külsejét! Ezután beszélgetek a következőkről:
- ▶ Mi volt az oka annak, hogy a történet szereplője meg akart változni?
 - ▶ Milyen eszközöket használt?
 - ▶ Mit gondolsz ezekről az eszközökről?
 - ▶ Sikerült-e megváltoztatni? Elérte-e a célját?
 - ▶ Szerinted meddig érdemes elmenni ezen az úton?

4. **„Valódi” szépség.** Nézzétek meg Boggie (Csemer Boglárka) *Parfüm* című dalának klipjét, amelyben az énekesnő arcát számítógépes módszerekkel közelítik napjaink szépségideáljához! Ha nincs mód a videó megtekintésére, dolgozzatok a képpel!

Válaszoljátok meg a kérdéseket indoklással alátámasztva, majd az azonos módon gondolkodók alakítsanak csapatot, és gyűjtsék össze érveiket! Rendezzettek vitát a két csoport között!

- ▶ Szebbnek gondolod-e a klip végén megjelenő arcot annál, amit az elején láttunk?
- ▶ Helyesled-e az ehhez hasonló képváltoztatásokat?
- ▶ Fontos-e szerinted, hogy a médiában egy-egy hírességről létrehozott kép milyen mértékben tér el az illető valós külsejétől? Miért?

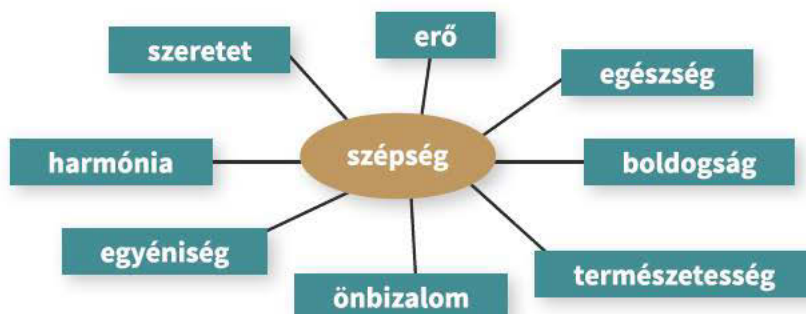

5. Egyre több sztár tesz közzé magáról olyan képeket, ahol az újságok manipulált címlapfotóival szemben az igazi külsejüket mutatják meg. Sőt van olyan, aki már a szerződésében is kiköti, hogy a róla készült fotókat tilos képszerkesztő programokkal megmégváltoztatni. Mit gondolsz, miért? Keressetek ilyen fotókat az interneten! Milyenek találjátok ezeket?

Lázár Ervin *A hétfejű tündér* című meséje és Szabó Magda *Abigél* című regényének részlete is a szépségről és az önfogadásról szól.

6. Gondoljátok át és beszélgetsetek arról, milyen kapcsolat van a következő fogalmak és a szépség között!

„Mindenhová belépünk, mindent lájkolunk...”

Az internet olyan, mint a pocsolya. Egy praktikus és mókás miccsoda, de bár nem látszik rajta innét, mélyebb, mint ránézésre hinnéd.

Úgy néz ki, mint egy ártatlan kütyü, és ettől lépre megy, ki együgyű. Azért sodor könnyen veszélybe, mert nem látjuk, mit rejt a mélye.

Shona Innes – Agócs Írisz: Az internet olyan, mint a pocsolya (Kolibri Kiadó, 2014), fordította Varró Dániel – részlet

1. Szerinted miért hasonlítja a szerző pocsolyához az internetet? Mit érthet az alatt, hogy „mélyebb, mint ránézésre hinnéd”?
2. A következő szövegrészekben példákat találsz az internet pozitív vagy negatív hatásaira. A világháló milyen sajátosságából adódnak az egyes hatások?

„Ki írogat neked? Már megint chateltél? Miért nem lájkoltad a képem?” – tucatszámú ilyen és ehhez hasonló kérdés mérgezi az emberi kapcsolatokat a Facebook születése óta. Szakértők már külön nevet is adtak a jelenségnek: itt a Facebook-félteékenység, amely rengeteg szerelmi és baráti kapcsolatot tett már tönkre.

<http://www.blikk.hu/aktualis/oriasi-veszelyt-jelent-a-facebook-a-szerelmi-eletre/fy6vf0g>

- ▶ Hozz példákat te is az internetes kapcsolatok hasznos/káros voltaira!

A közösségi oldalak általánosságban jók. A gyerekek ennek segítségével létesítenek manapság kapcsolatokat. [...] Ezek az oldalak azonban veszélyeket is rejtenek magukban. A legsúlyosabb ezek közül az egymás piszkálása, bántása és az agresszió. A technológia a világban zajló folyamatok kivetítése. Az internet előtt is bántották egymást az emberek, de a cybervilágban ez még könnyebben megy.

<http://www.egeszsegutakor.hu/ferfitukor/a-kozossegi-oldalak-elonyos-es-karos-hatasai.html>

Csapattársai már korábban visszafordultak, amikor a földrajzprofesszor a szakadékba zuhant a Himaláján. Felhívni senkit sem tudott, mégis sikerült segítséget szereznie: egy Facebook-posztal! [...] egy hegymászóknak szóló információs oldalnak küldte el az üzenetét, amely aztán közzétette, hogy aki tud valamit tenni, próbáljon meg segíteni. [...] A sokkos állapotban lévő professzort ezután értesítették, hogy már úton van a segítség.

http://www.ma.hu/webbulvar.hu/213100/A_Facebook_mentette_meg_a_hegymaszo_eletet

3. Bár sokan elsősorban a közösségi médiát használják, az internet ennél sokkal tágabb, sokoldalúbb, és többféleképpen használható. Végezd el a feladatot a 155. oldal leírása alapján!

4. Lackfi János *Figyelj!* című versében a beszélő mobiltelefonon kommunikál. Mi változna akkor, ha személyesen beszélgetne? És ha levelet írna?

Figyelj, ha most leteszed, kapsz külön csengőhangot, amit ha csak meghallok, már tiszta ideg leszek.

Figyelj, ha most leteszed, legalább ki ne kapcsolj, egyél, igyál vagy pancsolj, hallani akarom az életed.

Figyelj, ha most leteszed, az irtó nagy parasztság, anyyi tahó mobilozik manapság, ez kultúra kérdése, veszed?

Figyelj, ha most leteszed, ha meghallom a kattanást, kinyomlak, mint egy pattanást, és többé fel nem veszem.

5. A táblázatot füzetedbe másolva és kitöltve foglald össze az eddig megbeszélteket!

Melyek az internetes/mobiltelefonos kapcsolattartás legfontosabb	
előnyei?	hátrányai?

Leiner Laura *A Szent Johanna Gimi 4.* című regényének részletében a hősnőt barátai interneten tett gesztusai bántják meg.

6. Nézd meg az olvasmányhoz készült képregényt, és válaszolj a képkockákhoz tartozó kérdésekre!

1. Milyen jelek alapján gondolhatja azt Reni, hogy nem népszerű?
2. Mit vesz észre Reni? Te megbocsátanál-e hasonló esetben a barátaidnak?
3. Rád is jellemző-e az, amivel Zsolt védekezik? Ha igen, miért?

7. Nézd meg alaposan az interneten hagyott „nyomodat”! Milyen képet mutatnak rólad a „lájkok”, a közzétett képek és szövegek, a csoportok, amelyeknek tagja lettél? Vállalnád-e mindezt tíz év múlva is?

Vitassátok meg, hogy mi indokolja azt a döntést, hogy bizonyos közösségi oldalakon a regisztráció korhatára a 13 éves kor!

- 1 Szerinted milyen lesz az élet 100 év múlva a Földön? Mit hagyunk utódainkra? Mi az, amivel már nem találkozhatnak? Jó-e vagy rossz ez?
- 2 Nézzétek meg a képet, és próbáljátok kitalálni, mit ábrázol! Figyeljétek meg a háttérben látható épület romjait! Milyen lehetett, amikor még állt? A kétféle épített környezet – az egykori épület és a felette futó csövek – közül melyik tetszik jobban? Miért? Milyen életmódot tudsz elképzelni ilyen a körülmények között?

A rajz Böszörményi Gyula *A Gutenberg Lovagrend* című regényének részletét illusztrálja, amely az elképzelt jövőbe kalauzol.

- 3 Miután elolvastátok az olvasmányt, végezzétek el a feladatokat!
 - ▶ Keressetek a szövegben olyan részleteket, amelyek a megváltozott életmódot ábrázolják! Miért történtek ezek a változások?
 - ▶ Hogyan következett egyik eseményből a másik? A szöveg alapján tölts ki egy hasonló ábrát a füzetedben!

elfelejtették a múltat

- savas eső
-
-

felköltöznek a légvárosokba

- nincs kapcsolatuk a természettel
-

a göröngylakók világában

- csak rövid ideig látszik a Nap
-

- ▶ A légvárosiak és a göröngylakók bizalmatlanul méregetik egymást. Mi lehet ennek az oka?

4. Olvasmányunk elképzelt jövőbe kalauzolt, de a valóságban tőlünk is függ, hogy milyen lesz a Föld jövője. Ahhoz, hogy a lehető legjobb legyen, szembe kell néznünk életformánk környezetkárosító hatásaival, és csökkentenünk kell azokat. Dolgozzatok csoportban! Válasszatok ki egyet a következő problémák közül!
- ▶ Rövid kutatómunka után számoljatok be róla a többieknek!
 - ▶ Térjete ki arra, megjelenik-e az adott probléma közvetlen környezetetekben, és ha igen, hogyan! Mutassatok be képeket, vagy meséljete személyes történeteket róla!
 - ▶ Gyűjtsetek néhány javaslatot arra, hogyan javíthatunk a helyzeten! Melyeket tudjuk megvalósítani mindennapi életünk során?

A levegő szennyezésének fő forrása az ipari termelés, főként az energia előállítása, amelyre állandóan szükségünk van. A városokban a közlekedésből származik a legtöbb egészségre káros anyag. Ha a szél nem söpri ki a port, kormot és füstöt a városokból, kialakul a szmog. De télen, a főként fával tüzelő falvakban hasonlóan magas lehet a szállóanyagok mértéke.

A szennyvizet – amely mesterséges, sokszor mérgező anyagokat is tartalmaz – leggyakrabban a természetes vizekbe engedjük vissza. De az ártalmatlannak tűnő szerves anyagok is felboríthatják a vizes élőhely egyensúlyát. Azokban az országokban, ahol nem megoldott a csatornahálózat kiépítése, maga az ivóvíz is szennyezett lesz, és járványokat okozhat.

Az emberi tevékenység okozza az üvegházhatást, amely miatt nő az átlaghőmérséklet. A globális felmelegedés átalakítja az éghajlatot, szélsőségesebb csapadékhullás mellett a termékeny területek sivataggá válhatnak. Már most mérhető a sarki jégtakaró olvadása, amely miatt emelkedik a tengerek szintje.

A szennyezés a talajt sem kíméli. Az itt élő apró élőlények pusztulása miatt terméketlenné válhat. Élelmiszerünk révén a káros anyagok az ember szervezetébe is bejutnak. Egy centiméter termőtalaj kialakulásához akár 500 évre is szükség lehet.

technikai fejlődés

élhető környezet

egészséges élelmiszerek

ökológiai lábnyom

környeztkárosítás

tudatos vásárlás

kapcsolataink a közösségi oldalakon

mobilkommunikáció

a föld jövője

*Illustration
2016*

Visszanéző

1. Második fejezetünk a környezetünkről szól. Az előző oldalpáron látható rajzon egy bolygó két felét láthatod, amelyek megfigyelésével kétféle fejlődési irányt hasonlíthatsz össze.

 - ▶ Alkossatok párokat, és minden pár válassza ki a bolygó valamelyik felét! Alaposan megfigyelve a részleteket is, gyűjtsetek 10 kifejezést – érzést, színt, jelzőt – az átalatok vizsgált oldalról! Majd üljetek össze egy olyan párossal, akik a másik oldalt nézték, és táblázatban foglaljátok össze a gyűjtött szavakat! Hasonlítsátok össze, melyek a fő különbségek!
 - ▶ Nagy méretű papíron gyűjtsétek össze az egész csoport legfontosabb szavait! A papír közepére felvázolhatjátok a tankönyv rajzát. Bővíthetitek más elemekkel is.
2. A kép szélein szavakat is látsz elhelyezve. Ezek olyan fogalmak, amelyek szintén kapcsolhatók valamilyen módon a környezet témájához.

 - ▶ Kiscsoportban vagy egyénileg dolgozva válasszatok ki legalább öt fogalmat, és értelmezzétek őket példák segítségével! Visszalapozhattok a könyvben vagy a füzetetekben is.
 - ▶ A rajzról válasszatok ki néhány olyan részletet, amelyek szerintetek kapcsolhatók valamelyik fogalomhoz! Indokoljátok döntésüket!
3. A képen nem láthatod a bolygó másik oldalát. Próbáld meg elképzelni, mi lehet ott!

 - ▶ Van-e emberi tevékenység, vagy sem? Ha igen, az melyik fejlődési irányra hasonlít? Vagy talán egy harmadikra? Milyen az?
 - ▶ Kiscsoportokban találjatok ki rövid történetet arról, miért alakult ki így a kétféle környezet!
4. A bolygó képe egy képernyőn jelenik meg. Ez mit mond nektek? Másként hat-e ránk a kép, mint a valóságban megélt élmény?
5. A következő feladat abban segít, hogy a magad számára megfogalmazz válaszokat. Válaszaidat nem kell megmutatnod senkinek, csak ha szeretnéd.

 - ▶ A fejezet témáit ilyen módon átgondolva milyen kérdések születtek benned? Írj le egy külön füzetbe vagy lapra néhány kérdést, kételyt, és amelyekre szeretnél, válaszolj is! Melyekre tudsz válaszolni, és melyekre nem?
 - ▶ Milyen módon jelenik meg a környezetért vállalt felelősség a te életedben?

Képesek vagyunk

– Mit szólnátok, ha most a múltba utaznánk vissza? Mondjuk egy pompás középkori királyi udvarba utaznánk?
 – Én inkább az őskorra lennék kíváncsi.
 – Szavazzunk!
 ...
 – Rendben! Úgy látom, mindenki egyetért. Akkor tehát induljunk a ...

1. Csoportonként válasszatok ki egy múltbéli korszakot, ahová főhőseitek elindulnak! Idézzétek fel, mi mindent tudtok erről a korról!
- ▶ Rajzoljátok le a helyet, ahová megérkeznek! Milyen helyszín, település, földrajzi környezet van itt?
 - ▶ Találjátok ki három személyt, aki itt él! Játsszátok el vagy képregényben ábrázoljátok, hogyan ismerkednek össze velük! Mi az, amit megkérdeznének erről a korról?

A település lakói szívesen fogadják a jövevényeket, de úgy kell öltözniük, úgy kell viselkedniük és olyan tárgyakat használhatnak, mint az ott élők.

2. Fogalmazzatok meg három-négy naplóbejegyzést az időutazók nevében! Mi volt a legérdekesebb vagy a legnehezebb ebben a helyzetben? Melyik az az öt tárgy vagy más dolog, ami leginkább hiányzik nekik? Miért?

Az utazók saját tárgyaikat elrejtik egy helyre, hogy nyugodtan bejárhassák a környéket. Egyszer azonban valaki megtalálja a jövőbeli tárgyak egyikét. Ebből nagy galiba kerekedik...

3. Gondoljátok tovább az eseményeket!
- ▶ Melyik az a tárgy, amelyik előkerül? Kihez kerül? Hogyan változtatja meg az ott élők életét, viszonyait ez a tárgy?
 - ▶ Mit tesznek az utazók? Játsszátok el a visszautazást megelőző beszélgetésüket! (Ha ezt bemutatjátok a többi csoportnak, ők találgassanak, milyen tárgyról volt szó és mi történhetett!)

10. Használ vagy árt a technika?

Enrique Peñalosa: Busszal a demokráciába [részletek]

Bogotá, Kolumbia fővárosa Dél-Amerika egyik legnagyobb és leggyorsabban növekvő nagyvárosa. Ma elővárosaival együtt több mint 8 millió lakosa van, akiknek közel 70 százaléka rendkívül szegény, a várost nyomortelepek szegélyezik. Bogotá néhány éve rendkívül zsúfolt, bűdös, egészségtelen, élhetetlen város volt: közlekedési káosz, szegénység, bűnözés jellemezte. 1998-ban azonban Enrique Peñalosa polgármester új fejlesztési elgondolással állt elő. Ennek háttéréről szól 2013-as visszatekintő előadása.

Alkossatok csoportokat! Minden csoport válasszon egy szöveget, olvassa el, majd végezze el a következő feladatokat!

- ▶ Emeljete ki három fontos vagy érdekes, új információt a szövegből!
- ▶ Keressétek meg, milyen fejlesztésekről szólt a szöveg!
- ▶ Mi indokolta a fejlesztést?
- ▶ Adjatok címet a bekezdésnek!

a) Nem az a fejlett város, ahol még a szegények is autóval járnak, hanem az, ahol még a gazdagok is a tömegközlekedést választják. Vagy a biciklit. Amsterdamban például a lakosságnak több mint 30%-a kerékpárral jár annak ellenére, hogy Hollandiában az egy főre eső jövedelem meghaladja az amerikaiét. A fejlődő országok városaiban versengés folyik a pénzért és az állami beruházásokért. Ha több pénzt fektetnek autópálya-építésbe, természetesen kevesebb jut lakástámogatásra, iskolákra, kórházakra. Versengés van a helyért is. Helyért folyik a versengés a gépkocsivezetők és azok közt, akiknek nincs autója. [...]

b) Két dolgot szeretnék javasolni: mindkettő a városokra vonatkozik. Az egyik az egyenlő életminőség, különös tekintettel a gyerekekre. Mert minden gyereknek meg kellene kapnia az oktatáson és az egészségügyi alapellátáson túl a hozzáférési lehetőségeket a zöld terekhez, a sportlétesítményekhez, az uszodákhoz, valamint hogy részt vehessenek zeneórákon is. A másik javaslatom egy másik fajta egyenlőség: az, amit úgy hívhatnánk: demokratikus egyenlőség. [...] Már annyira hozzászoktunk az egyenlőtlenségekhez, hogy néha akkor sem vesszük észre, ha az orrunk

előtt van. Nem egészen 100 éve a nők nem szavazhattak, és ez normálisnak tűnt. Ugyanígy, ma természetesnek tűnik, hogy buszt látunk a dugóban. Amikor polgármester lettem, követve ezt a demokratikus alapelvet, miszerint a köz java megelőzi a magánérdeket, eldöntöttem, hogy egy 100 fős buszt 100-szor akkora útterület illet meg, mint egy autót, ezért egy olyan tömegközlekedési rendszert hoztunk létre, amelyben a buszoknak külön sáv van fenntartva. TransMileniónak neveztük el [jelentése 'az új évezredbe']. Nagyon szép demokratikus jelkép ez, hiszen amíg a buszok tovasuhannak, a drága autók ott dekkolnak a dugóban. Pillanatfelvétel ez, mondhatni, a működő demokráciáról. De nemcsak az egyenlőségről szól a dolog.

c) Nem kell hozzá doktori: egy 12 éves gyerekekből álló kupaktanács is kitalálná 20 percen belül, hogy úgy használhatók ki legjobban a szűkös utak, ha külön buszsávok vannak. Tény, hogy a buszozás nem egy menő dolog, de ez az egyetlen lehetőség arra, hogy a tömegközlekedés összekösse a fejlődő nagyvárosok minden részét. A buszok utaskapacitása óriási. Például Kantonban a buszok több utast szállítanak szerteszét, mint bármelyik kínai város metrója – a pekingit kivéve –, a földalatti költségének töredékéért.

d) Nemcsak a buszoknak harcoltunk ki helyet, hanem az embereknek is, ami még nehezebb ügy volt. A városok emberi élőhelyek, és mi, emberek, gyalogosok vagyunk. Ahogy a halaknak úszniuk, a madaraknak repülniük, az őzeknek futniuk kell, úgy kell nekünk is a gyaloglás. Ez hatalmas ellentétet hoz létre a fejlődő országok városaiban a gyalogosok és az autósok között. [...] A gyalogos közlekedők itt harmadosztályú állampolgárok, míg autózó társaik az első osztályba tartoznak. Itt építettek egy felüljárót, alighanem feleslegesen, ám a járdáról megfeledkeztek. Ez jellemző az egész világon. Még az iskolás gyerekek sem fontosabbak az autóknál. Közlekedési infrastruktúra tekintetében az igazán fontos különbség a fejlett és a kevésbé fejlett városok között nem az autópálya vagy a metró, hanem a járdák minősége. Az én városomban, Bogotában, nagyon kemény küzdelembe került, hogy helyet vegyünk el az autósoktól, akik évtizedeken át a járdán parkoltak. Így helyet adhattunk az embereknek, elismerve az emberi méltóságot, és helyet kaptak az elkülönített kerékpárutak is. [...] Végül, kemény csaták után, sikerült létrehozni egy várost, amelyik tiszteletben tartja az emberi méltóságot, amelyik elismeri, hogy a gyalogosok éppolyan fontosak, mint azok, akiknek autójuk van.

e) És építettünk – 15 éve volt ez, előbb, mint ahogy a kerékpárutak megjelentek New Yorkban, Párizsban vagy Londonban –, ez is nagyon nehéz szülés volt, de építettünk több, mint 350 km kerékpárutat. Nem mondom, hogy a védett kerékpárutak valami építészeti remek. Egy jogot testesítenek meg, ahogy a járdák is – hacsak nem gondoljuk azt, hogy csak a gépjárművek utasai jogosultak biztonsá-

gos közlekedésre, halálos kockázat nélkül. És ahogy a buszok külön sávja, a védett kerékpárutak is a demokrácia jelképei, mert kifejezik, hogy egy kerékpáros a 30 dolláros biciklijével éppolyan fontos, mint egy autós a 30 000 dolláros kocsijában.

f) A történelem egy különleges pillanatában élünk. A következő 50 évben fog felépülni több mint fele azoknak a városoknak, amelyeket 2060-ban ismerünk majd. [...] Úgy gondolom, hogy a mai városoknak jelentős hiányosságai vannak. Tudnánk másféléket, tudnának jobbakat építeni. Hogy mi a baj a mai városokkal? Például az, hogy ha azt mondjuk egy 3 éves gyermeknek, aki épphogy megtanult beszélni – éljen a világ bármely városában – : „Vigyázz! Autó!”, akkor a gyerek már ugrik is ijedtében, és jó oka van rá, hiszen több mint 10 000 gyermek hal meg a világon évente autóbalesetben. Már 8000 éve is voltak városaink, és a gyerekek kimehettek az utcára játszózni. Tulajdonképpen nem is olyan régen, 1900 körül, még nem voltak autók. Még 100 éve sincs, hogy gépkocsik járnak, mégis teljesen megváltoztatták a városokat. 1900-ban például az egész Egyesült Államokban senkit sem gázolt halálra autó. Csak 20 év telt el, és 1920 és 1930 között csaknem 200 000 ember halt meg autóbalesetben az USA-ban. Egyedül 1925-ben majdnem 7000 gyermek halt meg autóbalesetben az USA-ban.

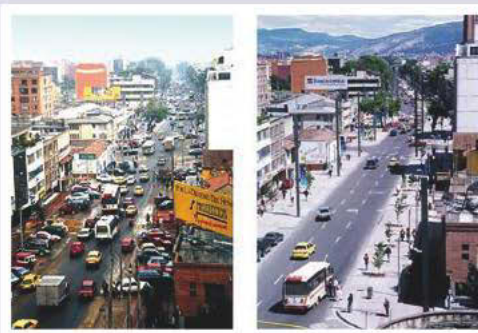
g) Tehát építhetünk másféle városokat, olyanokat, ahol az emberi lények előbbre valók, mint az autók; olyanokat, amelyek több teret adnak az embereknek, mint a gépkocsiknak; városokat, amelyek illő figyelmet fordítanak a legsérülékenyebb városlakókra: a gyermekekre és az idősekre. Javaslok valamit, amivel, úgy vélem, sokkal jobba tehetnék a városokat. Nagyon könnyű lenne bevezetni az új városokban, amelyek még csak most vannak kialakulóban. Több száz kilométer zöldfolyosó szelhetné át a városokat minden irányban. A gyerekeket nyugodtan engedhetnénk el otthonról. Több tíz kilométert is mehetnének biztonságban a csodálatos zöld utak „biciklisztrádáin”. Képzeljék el a következőt: egy várost, ahol minden második utca a gyalogosoknak és biciklistáknak lenne fenntartva. [...] Amikor Bogotát polgármesterre voltam, mindössze 3 év alatt képesek voltunk létrehozni 70 kilométernyit – és én a világ egyik legsűrűbben lakott városáról beszélek – az ilyen biciklisztrádákból. Márpedig ez megváltoztatja az emberek életmódját, mozgását és viszonyát a városhoz.

A városok, melyek építésére az elkövetkezendő 50 évben kerül sor, meghatározzák majd több milliárd ember életminőségét és boldogságát. Micsoda fantasztikus lehetőség lesz ez a vezetőknek, köztük sok fiatalnak, főleg a fejlődő országokban, aki sokkal boldogabb életet garantálhatnak a jövő generációk milliárdjainak. Biztos vagyok benne, mert optimista vagyok, hogy a jövő vezetői jobb városokat hoznak létre, mint amiről mi álmodni tudunk.

Kató Franciska fordítása

Forrás: https://www.ted.com/talks/enrique_penalosa_why_buses_represent_democracy_in_action/transcript?language=hu

1. Most alkossatok olyan új csoportokat, amelyekben a más-más szöveget ismerő tanulók tudják elmesélni egymásnak, ki miről olvasott!
2. Bogotá polgármestere az előadását fényképekkel illusztrálta. Keressétek ki a szövegből, melyik kép melyik részhez tartozhat!

3. Készüljete fel arra, hogy egy iskolatársatoknak, aki nem vett részt a Trans-Mileniőről szóló szöveg feldolgozásában, el tudjátok magyarázni, mit értett a polgármester az alatt, hogy a bicikliutak a demokrácia jelképei! Tartsatok erről próbaelőadást, adjatok jó tanácsokat egymásnak!
4. Nézzetek utána önállóan, hogy pontosan mit jelent a *demokrácia* szó a mai használatban!

11. „...ez az iciri-piciri mind megette!”

Biotermékek

Mi a baj a nem bióval?

Jobb esetben semmi. Az egészséges, környezetkímélő módon előállított élelmiszer alapjában véve nem minősítés kérdése, legalábbis nem szabadna annak lennie.

De a 2000-es évek második felében az Európai Unió területén, így a Magyarországon is megvásárolható élelmiszerekben minden korábbinál nagyobb arányban mutatták ki a legkülönbözőbb növényvédő szerek maradványait, amelyek külön-külön is, de együttesen is komoly veszélyforrások lehetnek. A növényvédő szerek hatóanyagai ugyanis károsíthatják a hormon- és az idegrendszert, gyengítik az immunrendszert, fejlődési rendellenességeket és számos további probléma mellett rákos elváltozásokat is előidézhetnek.

Egy 2006-os vizsgálat például közel 70 ezer, az EU-ban árusított élelmiszert vizsgált laboratóriumi körülmények között (köztük pl. a feldolgozott bébitápszereket is). A termékekben összesen 354-féle növényvédő szert mutattak ki. [...]

Mitől bio?

Bioélelmiszer csak az lehet

- amit jogszabályi előírások [...] betartásával és elismert ellenőrző szerv ellenőrzése mellett termeltek, dolgoztak fel, illetve importáltak,
- ami olyan növényből készül, amely felszívódó műtrágyák és szintetikus növényvédő szer (baktérium-, gomba- és rovarirtó) nélkül növekedett (a termesztés során csak olyan természetes anyagok használata engedélyezett, amelyek vizes lemosással eltávolíthatók a termékről),
- aminek öntözésére nem használtak szennyvizet,
- ami – állati termék esetében – megfelelő biotakarmánnyal etetett, az antibiotikumok rendszeres használatának elkerülésével kezelt állatállománytól származik,
- amelyet valamelyik erre jogosult szervezet erre megfelelőnek tartott. [...]

A biogazdálkodás további előnye, hogy az alkalmazott természetközeli és organikus termesztési módszerek, valamint a felhasznált anyagok miatt nemcsak az egészséget kíméli, de a környezetet is. Többek között

- a műtrágyák kiiktatásával például a klímaváltozás mérséklésében is közreműködik, hiszen ezek alapja a kőolaj,

- az ipari mezőgazdálkodáshoz képest az ökológiai gazdálkodás hektáronkénti széndioxid-kibocsátása 48-66%-kal alacsonyabb, [...]
- a talaj és a talajélet védelme érdekében csak kíméletes eljárásokat alkalmaz a trágyázás, gyomirtás stb. terén,
- megakadályozza a túllegettést,
- a felszíni és a felszín alatti vizeket, valamint ezek élővilágát például a szintetikus növényvédő szerek elhagyásával védi, és
- nem használ génmódosított vetőmagokat, melyek alkalmazása ismeretlen következményekkel járhat.

Mindenből biót?

A hazánkban árult zöldségek és gyümölcsök mintegy fele nem tartalmaz kimutatható mennyiségben vegyszermaradékot, így sok esetben ezekkel is közel bio minőségű élelmiszert fogyasztunk.

Egyes termékek viszont szinte mindig szennyezettek, ezért ha a következő termékek rajta vannak a bevásárlólistádon, érdemes mindig a biót keresni:

alma,	kajsziarack,
citrusfélék (ez inkább	körte,
csak akkor problé-	meggy,
ma, ha fel kívánjuk	paprika,
használni a héjukat	paradicsom,
fűszerezésre),	reték,
eper,	szőlő,
fejes saláta,	uborka.

Hús esetében még inkább érdemes a biót keresni. Míg ugyanis a növények rosttartalma képes megkötni a káros anyagok nagy részét, s így azok kevésbé tudnak a szervezetben felszívódni, a húsokról rostanyag híján ez nem mondható el.

Különösen kockázatosak a belső szervek, legfőképpen a máj és a vese, mivel [...] bennük halmozódnak fel leginkább mérgeanyagok.

Sajnos még a közvélekedés által egészségesnek tartott húsfélékkel szemben is ez az egyedüli biztonságos alternatíva: különösen szennyezettek ugyanis a vadhúsok és a tengeri halak [...].

Hogyan is ismerem meg, és hol találom meg a biotermékeket?

A biotermékeket a HU-ÖKO-1, ill. HU-ÖKO-2 kód jelzi a csomagoláson, illetve a termékcímkén szövegesen is feltüntetik, hogy a termék biogazdálkodásból származik. Emellett a termékeken megtalálható a minősítő szervezet logója, valamint az

Európai Unió tagállamaiban előállított, előrecsomagolt bioélelmiszereken kötelező feltüntetni az EU ökológóját is.

Biotermékeket már számos átlagos boltban is kapni. Ha biztosra szeretnél menni, keresd a bioboltokat, illetve közvetlenül a biotermelőket. Mind a két csoportot megtalálod www.zoldterkep.hu-n.

Forrás: <http://okofitness.hu/kihivas/biotermek-folyton>

12. Túl nagy lábon élünk?

Mekkora „lábon élünk”?

Az ökológiai lábnyom fogalma

Az *ökológiai lábnyom* egy mérőszám, amely azt fejezi ki, hogy egy ember vagy egy közösség a Föld erőforrásaiból mennyit használ föl. Ha egyenlően osztanánk el a Föld erőforrásait, akkor körülbelül 1,8 hektár (100 × 180 méteres terület) termőföld és

tenger jutna minden emberre. Ma egy kanadai ember fogyasztásának kiszolgálásához négyszer több nyersanyag és négyszer nagyobb földterület szükséges, mint egy indiaiéhoz, tehát egy kanadai ember ökológiai lábnyoma négyszer akkora, mint egy indiai ember ökológiai lábnyoma. Jelenleg 2,2 hektár körül van a Föld lakóinak átlagos ökológiai lábnyoma. Az ökológiai lábnyom kiszámításához leggyakrabban az *étkezési szokásokat*, a *lakásviszonyokat*, a *közlekedést*, a *fogyasztási cikkek* és *szolgáltatások igénybevételét*, a *termelt hulladék mennyiségét* vizsgálják.

Az energiaforrások és a termőföldek mennyisége a Földön nem végtelen. Vannak ugyan olyan erőforrások, amelyek képesek a megújulásra, azonban ha a megújulás hosszabb időt igényel, mint ahogyan az adott forrást felhasználják, akkor ez hiábavaló, és előbb-utóbb ez a forrás is kiapad. Ha nem vigyázunk környezetünkre, akkor a tiszta víz és a tiszta levegő is elfogy egyszer. Földünk fenntarthatóságának vagy a *fenntartható fejlődésnek* azt nevezzük, ha az emberiség képes a jelenbeli szükségleteit kielégíteni anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő generációk lehetőségeit saját szükségleteik kielégítésére.

A számítások szerint a mindenki által áhított észak-amerikai életszínvonalon a Föld mindössze 2 milliárd embert tudna eltartani. Jelenleg a Föld lakossága 7,4 milliárd, és két másodpercenként 5 fővel növekszik! Egyre fontosabb tehát az ökológiai lábnyom további növekedésének megakadályozása, ami azt jelenti, hogy jobban kell vigyáznunk természeti értékeinkre.

1. Figyeljétek meg az illusztrációt, és vessétek össze a 12. lecke 3. feladatában összegyűjtött fogalmakkal! Mivel tudnátok kiegészíteni őket?
2. Keresz az interneten olyan oldalakat, amelyek közlik az ökológiai lábnyom kiszámításának módszerét, vagy automatikusan kiszámítják a látogatóét! Ilyenek például:
<http://www.kothalo.hu/labnyom/>,
<http://tavoktatas.kovet.hu/okolabnyom.html>,
<http://www.glia.hu/okolabnyom/>,
[http://www.botkert.hu/ Túl nagy lábom élünk kiállítás](http://www.botkert.hu/Tul_nagy_labon_elunk_kiallitas),
<http://koos.hu/2011/04/25/a-fold-orszagainak-okologiai-labnyoma/>.
3. Tippelj: Mely országok lábnyoma nagyobb annál, mint amekkorát a Föld teherbírása lehetővé tesz? Melyeké kisebb? Mekkora Magyarországé? Sejtésedet ellenőrizd az államok ökolábnyomát közlő összeállításokban, vagy a fenti honlapok valamelyikén!
4. A 12. lecke 2. feladatában javasolt, kockacukrokkal való játék a megújuló források túlságosan gyors felhasználásának káros következményeit mutatja be. Hogyan kellett – vagy kellett volna – korlátozni a cukrok fogyasztását, hogy maradjon mindig a következő fordulóra is?

Mit tehetünk ökológiai lábnyomunk csökkentéséért?

A közlekedési ökológiai lábnyom csökkentése

- Gyalogolj, ahová csak lehet!
- Kerékpározz!
- Inkább tömegközlekedési eszközökkel (autóbusz, villamos, metró stb.) utazz, mint autóval! Ha autóval visznek az iskolába, vigyétek el a környéken lakó gyerekeket is!

A vízfogyasztási ökológiai lábnyom csökkentése

- Ne folyasd addig a csapot, amíg elég hideg, vagy elég meleg víz folyik!
- Inkább zuhanyozz fürdés helyett!
- Zárd el a csapot, amíg a fogadat mosod!

Az ökológiai lábnyom csökkentése a hulladékgazdálkodással

- Válogasd szét a szemetet, és a szelektív hulladékgyűjtőbe vidd! A felesleges papírt gyűjtsd össze az iskolai papírgyűjtésre!
- Használj tölthető akkumulátorokat!
- Porcelán- vagy üvegtányérok használj a műanyagok helyett!
- Olyan terméket vegyél, amely csomagolása újrahasznosított anyagokat tartalmaz!

- Kapcsold le a lámpát, ha nincs rá szükséged! Használat után húzd ki a konnektorból a mobiltöltőt! Használj energiatakarékos izzókat!
- Gondolkozz, mielőtt vásárolsz: Valóban kell ez nekem? Szükségem van rá, vagy...?

Ne felejtsd el!

A vásárlás a Te döntésed! Eldöntheted, mit és kit támogatsz, mit nem. Nem kell támogatnod a környezetszennyezést, a vegyszerezést, a gyermekmunkát és felesleges dolgok tömeges gyártását.

A szemét a legdrágább! Neked felesleges, ugyanakkor komoly terhelés a környezetnek. Mindig gondold végig, mennyit dobsz majd ki abból, amit megveszel, mennyi a felesleges rész mindabból, amit megvásároltál!

Az Agape Alapítvány tananyaga nyomán

1. Vitassátok meg, mi minden az, amit pazarlón használunk! Milyen okai vannak ennek?
2. Készítsetek tervet (egy hétre, egy hónapra szólót vagy általánosat), hogy mit fogtok tenni azért, hogy ti magatok csökkenteni tudjátok a Földet terhelő tevékenységet, a nyersanyagok és energiaforrások túlzott használatát!
3. Értelmezd és jegyezd meg a következő fogalmak jelentését! Majd alkoss néhány mondatot, amelyekben ezek is szerepelnek!
Az ökológia a tudományoknak azon ága, amely az élettereket, az élőlények és a környezet kapcsolatait vizsgálja.
A fenntarthatóság azt jelenti, hogy a mai szükségleteket a jövőbeli nemzedékek létfeltételeinek veszélyeztetése nélkül elégítjük ki.
4. Fogalmazd meg véleményedet az ökológiai lábnyom csökkentésének lehetőségeiről akár saját életedben, akár iskolai környezetben, akár a világban!

13. Tényleg szükség van rá?

Környezettudatos vásárlás

A környezetkímélő életmód megteremtése közös érdekünk, melynek célja, hogy egészségesebb életet élhessünk, illetve a feltételeket megteremtjük a jövő nemzedékek számára is.

A környezettudatos vásárlás első lépése, hogy próbáld előre átgondolni vásárlási döntéseidet, tervezd meg, legyél határozott, s csak olyan terméket tegyél a kosaradba, melyre valóban szükséged van. Ha Te is kevesebb hulladékot akarsz termelni, megfontoltabban, tudatosabban kell élned!

Legyél Te is környezettudatos vásárló!

1. Készíts bevásárlólistát: csak a feljegyzett, előzetesen kigondolt termékeket vásárolj meg!
2. Célirányosan vásárolj: ne kalandozz el az árutól roskadozó pultok és polcok között, így ugyanis könnyen beeshet a kosaradba egy-két felesleges termék.
3. Lehetőleg friss élelmiszerek mellett dönts: a fagyasztott termékek előállításához és tárolásához ugyanis tízszer több energiát emészt fel.
4. Vásárolj helyben készült termékeket és szezonra jellemző zöldségeket, gyümölcsöket a sok ezer kilométert utaztatott, mesterségesen érlelt és tartósított áruk helyett!
5. Vegyél olyan árucikkeket, amelyek hulladékok hasznosításával készültek, ezeket ugyanis sokkal kevesebb energiába kerül előállítani, mint az újakat. Az újrahasznosított papír akár 30%-kal is olcsóbb lehet, mint az új papír. Ha teheted, ilyet vásárolj!
6. Tartós termékeket válassz – próbáld minél kevesebb eldobható, egyszer használatos dolgot venni!
7. Vásárolj betétdíjas, visszaváltható kiszerezésű termékeket: ezzel ugyanis megelőzhető a csomagolási hulladék keletkezése.
8. Ne a reklámok hatására, hanem előzetes ismereteid, tapasztalataid alapján vásárolj!
9. Ne vegyél minden vásárláskor nejlonzacskót, inkább vigyél magaddal tartós, mosható textilszatyrot!
10. Kerüld az „agyoncsoomagolt” termékeket (pl. bonbonok), amiből lehet, kimért formában vásárolj!

Hogyan legyen öntudatos fogyasztó? – részlet.

Kiadja a Fogyasztói és Betegjogi Érdekvédelmi Szövetség, 2013.

A kiadvány letölthető a http://febesz.eu/portal/?q=content/kiadvanyok_publicaciok oldalról.

Aranykatica közösségi kert Kispesten

Mielőtt elolvassátok az olvasmányt, beszéljétek meg, melyik kifejezést ismeritek a szófelhőből!

Néhány jelentése kiderül majd az olvasmányból is. Ezután kutassatok azok után, amelyek továbbra is ismeretlenek számotokra!

biopiac közösségi gazdaság közösségi kert balkonkertészkedés közvetlen méltányos kereskedelem kereskedelem

Kispesten jelenleg három közösségi kert működik. Az Aranykatica kert a szintén ökoszemléletű Forrás Ház mellett nyílt meg. Az első közösségi kert Kispesten három éve alakult 26 parcellával Első Kis-Pesti Kert néven. Kispesten sok zöld mozgalom van, amelyeket szerencsére az önkormányzat is támogat. Ennek eredménye, hogy az elmúlt három év alatt még két kert – Aranykatica, Zengő – nyitotta meg kapuit, és tervben van a negyedik is.

Az első közösségi kertek a háborúk után indultak, amikor az emberek próbáltak minden területet beültetni, hogy élelemhez jussanak. Ma a közösségi kertek közösségi térként is funkcionálnak. Azért is van rájuk egyre nagyobb szükség, mert egyre jobban elzárkózunk egymástól, nem nagyon van kapcsolat köztünk. Az Aranykatica kertben több mint 20 család van, ami alkalmanként 60-70 embert is jelenthet, és a tagok fele idővel más közösségi eseményekbe is bekapcsolódik.

Közösségépítés, önellátás

Az élelmiszer-önellátás egyre nagyobb szerepet kap, egyre fontosabb, hogy maguknak termeljék meg az emberek azokat a zöldségeket, amelyeket megesznek. Emellett kimozdulnak, a szabad levegőn vannak, és mozognak is egy kicsit a kertműveléssel. Az idősebb korosztályból sokan vannak, akik egyedül élnek, de itt közösségbe kerülhetnek; kapcsolatba kerülnek egymással, fiatalokkal, akiknek továbbadhatják tudásukat. Sok barátság alakul a kertben. Ha valaki nem tud gondoskodni egy ideig a parcellájáról, akkor biztos akad valaki, aki gondozza a növényeit.

A kert a kertészkedésen kívül számos rendezvénynek adhat még teret, mint például egy piac, egy receptcsere nap. Van olyan közösségi kert, ahol parcellát ajánlanak fel rászorulóknak, iskoláknak, óvodáknak. Az Első Kis-Pesti Kertben pedig a szomszédos iskola tart néha biológiaórát.

A kertben gyakoriak a közös programok, bográcsozások. Mindegyik közösségi kertenél van egy kifejezetten közös

ségi tér, ahol összegyűlhetnek a tagok. Az Aranykatica kertben raklapból készült kerti bútorok várják a pihenni vágyókat, amit egy közös bútorépítő napon együtt építettek a kerttagok. A gyerekek számára egy homokozót is létrehoztak, most pedig egy kisebb medencét terveznek kiépíteni.

„Környezettudatos életmódba lép ezáltal az ember”

Első ránézésre kicsinek tűnhet egy ilyen kert, de rengeteg zöldséget meg lehet termelni, ami elég arra, hogy minden este valamilyen vegyszermentes, friss zöldség kerüljön az asztalra otthon. A vegyszermentesség nagyon fontos, kizárólag bio levekkel permetezik a növényeket.

Ahol lehet, igyekeznek gyűjteni az esővizet, bár a panelek között nehéz megoldani, hogy csak ezzel locsoljanak. A zöld hulladékot komposztálják. A kertészkedés szemléletváltást indít el az ember életében, van, aki például Ökokörben is részt vett, miután kerttag lett.

Land share – Kertmegosztás Kispesten

Az Angliából indult mozgalom lényege, hogy ha van olyan földterület vagy kert, amit a tulajdonos nem használ, felajánlhatja olyanoknak, akik bár saját kerttel nem rendelkeznek, szívesen művelnék azt. Kispesten jelenleg két helyen működik a földmegosztás. A www.kispestikozossegkert.hu oldalon lehet jelentkezni a leendő kertészeknek és a kerttulajdonosoknak is.

Forrás: <http://tudatosvasarlo.hu/cikk/aranykatica-kozossegi-kert-kispesten>

1. Gyűjts érveket amellest, hogyan támogatja a közösségi kert művelése: *a tudatos fogyasztást – a közösségépítést – az egészséges táplálkozást – környezetvédelmet!* Tarts róla rövid előadást, vagy írd érvelő fogalmazást!
 - Böngésszetek a tudatosvasarlo.hu bejegyzései, hírei között, majd közösen alkossatok egy ábrát arról, milyen területeken érvényesülhet a tudatos fogyasztás, vásárlás! Mindegyikhez írjatok két-három tanácsot is!

14. Vegye, vigye!

Adjon az Isten...

Lackfi János verse Nagy László művéből indul ki, s az eltérésekkel a mai világ megváltozott értékrendjére utal.

- ▶ Hasonlítsd össze, mi mindenre vágyik az első beszélő, és mire a második!
- ▶ Szerinted van-e ebben a különbségben szerepe a reklámoknak?
- ▶ Figyeld meg a versek zárlatát is! Milyen különbséget fedezel fel?

Nagy László: Adjon az Isten

Adjon az Isten
szerencsét,
szerelmet, forró
kemencét,
üres vékamba
gabonát,
árva kezembe
parolát,
lámpámba lángot,
ne kelljen
korán az ágyra hevernem,
kérdésre választ
ő küldjön,
hogy hitem széjjel
ne dűljön,
adjon az Isten
fényeket,
temetőik helyett
életet –
nekem a kérés
nagy széken,
adjon úgyis, ha
nem kérem.

Lackfi János: Követelő

Adjon az Isten fogkefét, flexibilis nyél, lágypihék, árva kezemre krémeket, tőlük a bőröm selymesebb, a hónom alá illatot, ne érezzék, ha izzadok, halogén izzót, vakuljak, egy Ferrarit, hogy vaduljak,	adj horoszkópot, mit tegyek, ne csak mászkáljak, mint legyek, minden kérdésre van válasz, előre gyártva, most válassz! Adjon egy wellness hétvégét, a világ vége ráér még, ha meg nem adja, nem Isten, adjon, nem baj, ha nem is kell.
---	---

1. Fogalmazd meg, hozzád melyik látásmód áll közelebb! Ha szeretnéd, oszd meg gondolataidat a társaiddal!
2. Keressetek Lackfi János versének egy-egy részletéhez illő reklámokat!

15. Képernyőink hatalma

Roald Dahl: Tanács a televíziózással kapcsolatban

Olvassátok el Roald Dahl versét, és dolgozzátok fel a következő módon!

- ▶ Valaki olvassa hangosan a szöveget, és amikor elér az első kérdéssorig, álljon meg!
- ▶ Egy másik tanuló foglalja össze a saját szavaival, miről szólt a hallott részlet!
- ▶ Válaszoljatok közösen az adott egységhez tartozó kérdésekre!
- ▶ Ezután lépjeteek tovább, és egy másik tanuló olvassa fel hangosan a következő szakaszt!

Az a legfontosabb dolog
(A gyerekekre gondolok),
Hogy SOHA, SOHA nem szabad,
Hogy tévéműsort lássanak –
Sőt, legjobb, ha a bárgyu láda
Már be sem kerül a szobába.
Amerre csak jártunk, a tévét
A gyerekek szájtátva nézték.
Két-három óra meg se kottyán,
Csak néznek, míg a szemük kipottyan.
(Múltkor is láttunk egy helyen
Tíz szemgolyót a szőnyegen.)
Csak ülnek, néznek, néznek, ülnek,
Míg hipnózisba nem kerülnek,
S a sok szennytől, mit egyre néznek,
Olyanok lesznek, mint a részeg.
Ó, persze, tudjuk, csendbe vannak,
A falnak fejjel nem rohannak,
Nem kezdik egymást hasogatni,
Hagynak nyugodtan mosogatni,
Míg fő az étel, hűl a lekvár –
De azon eltűnődtetek már,
Hogy ez a rémséges doboz
Miféle dolgokat okoz?

1. A vers furcsa tanáccsal indul. Mit javasol a beszélő a szülőknek?
2. Keresd meg a részletben azokat az érveket, amelyekkel javaslatát alátámasztja! Szerinted helytállóak ezek az érvek?
3. Mit gondolsz, lehetséges napjainkban követni ezt a tanácsot? Miért lehet, vagy miért nem?

ELSORVASZT MINDEN ÉRZETET!
MEGHAL BELÉ A KÉPZELET!

Az észet betömi, eldugítja!

A gyereket úgy elbutítja,

HOGY TÖBBÉ BIZTOSAN NEM ÉRT MEG
TÜNDÉRVILÁGOKAT, MESÉKET!

Az agya lágy lesz, mint a sajt!

FEJÉBEN DUDVA, GAZ KIHAJT!

NEM IS TUD MÁST, csak nézni majd!

4. A beszélő képszerűen fogalmaz meg egy gyakran hallott érvet a televíziózással szemben. Mondd el a saját szavaiddal, mire gondolhat, amikor azt mondja: „meghal belé a képzelet”, „fejében dudva, gaz kihajt”!
5. Mit gondolsz, mennyiben jelent más élményt, ha hallgatjuk az adott mesét (például úgy, hogy valaki felolvassa nekünk), vagy ha rajzfilmen látjuk ugyanazt? Te melyiket szereted jobban?
6. Volt-e már olyan élményed, hogy egy ismert mese alapján készített rajzfilm nagyon tetszett avagy csalódást okozott? Meséld el társaidnak! Próbáljátok közösen kitalálni, mi lehetett az oka az eltérő hatásnak!

„Na jó! – mondjátok majd. – Na jó!

De ha a televízió

Nincsen, mivel foglaljuk el

A drága gyermekünk, mivel?”

7. A versbéli szülők ellenvetése furcsán hangzik: mintha a televízió lenne az egyetlen lehetséges elfoglaltság a gyermekek számára. (Még ha ez nincs is így, az mégis elgondolkodtató, hogy mennyi időt töltünk különböző képernyők előtt. Erre vonatkozik a 15. lecke 3. feladata is. Ha megcsináljátok otthoni felméréseteket, meglepő adatokhoz juthattok.) Soroljatok fel olyan egyéni és közösségi elfoglaltságokat, amelyeket tényleg szívesen csináltak, és semmi közük sincs a képernyőkhöz!

Ezt fogjuk akkor válaszolni:
Míg nem volt még e bamba holmi,
Míg e szörnyet fel nem találták,
Mit csináltak vajon a drágák?
Hát elfelejtettétek volna?
Ezt mondjuk lassan, szótagolva:
OL... VAS... TAK...! És OLVASTAK és
OLVASTAK, s még ez is kevés
Volt nekik, OLVASTAK tovább!
Fél napjuk olvasásból állt!
A polc könyvekkel volt tele,
A föld, az asztal is vele,
S az ágy mellett, a kishobába
Még több könyv várt elolvasásra.
Sok szép mese, volt benne sárkány,
Volt indián, cet és királylány,
Kincses sziget, és messzi partok,
Hová sok csempész lopva tartott,
Kampó kezű, komor kalózok,
Egy elefánt, ki csak hallózott,
És rémes, éhes kannibálok,
Üstbe ki tudja mit dobálók...
Mily könyveken busult-vidult, ó,
Az a sok régi-régi lurkó!

8. Milyen nevezetes könyveket/hősöket ismertek fel a részletben felsoroltak közül?
9. Az olvasás, éppúgy, mint a televíziónézés, elsődlegesen egyéni foglalatosság. De az élményeket meg lehet osztani társainkkal: a könyveket és filmeket meg lehet beszélni, tovább lehet játszani.
Ha volt már olyan élményetek, amikor az olvasott vagy látott történet közös játék kiindulópontja lett, meséljétek el egymásnak!

Hát kérve kérünk titeket,
A tévékészüléketek
Dobjátok el, s mi hely marad,
Oda tehetek polcokat,
A polcra végig könyveket,
Hadd ontsanak csak könnyeket,

Hadd rúgkapáljanak a kölkök,
A nyelvük hadd legyen csak öltött –
Ígérjük, nem kell félnetek,
Ha vártok egy vagy két hetet,
A drágalátos gyermekek
Egyszercsak rájönnek maguktól:
Egy könyvtől lennének nagyon jól.

10. Mit gondoltok az imént olvasott nevelési tanácsról? Érveljete az ilyen módszerek hatékonysága mellett vagy ellen!
11. Léteznek-e olyan esetek, amikor szülőként nem engedné meg, hogy gyermeked szabadon válasszon két lehetőség között? Mi indokolhatja az ilyen korlátozást? (Példaként: érdemes-e mondjuk egy kiscsoportos óvodásnak megengedni, hogy „szabadon” döntsön, hol és mikor megy át az úttesten?)
12. Előfordult-e veled az, hogy valamit muszáj volt megtenned, és később rájöttél, hogy nem is volt olyan rossz? Osszátok meg egymással ilyen tapasztalataitokat!

S ha már olvasnak ők – juhéj!
Szívükben árad szét a kéj,
Érzékeik kiélesednek,
Nem értik majd, hogy mit szerettek
Az émelyítő, a silány,
Hülye, idéetlen masinán.
S azok a drága gyermekek
Hálásak lesznek majd neked.

Varró Dániel fordítása

13. Vajon a beszélő komolyan gondolja-e, amit mond, vagy ironizál? Iróniáról akkor beszélünk, ha a szavak mögött a látszólagos jelentéssel éppen ellenkező értelem bújik meg.
Válasszatok ki egy részletet, és érveljete a beszélő komolysága mellett vagy ellen!
Olvassátok fel a választott részletet előbb komolyan hangsúlyozva, majd pedig ironikusan! Melyik változattal értetek inkább egyet?

16. Tükröm, tükröm...

Lázár Ervin: A hétfejű tündér

Lázár Ervin története a szépségről szól. Olvasás közben próbálj válaszolni a következő kérdésekre, majd beszéljétek meg, hányféle felelet született a csoportban!

- ▶ Mi a főhős (az elbeszélő) legnagyobb szívfájdalma? Írd le, milyennek látja önmagát a mese elején!
- ▶ Milyen tanácsokat kap a szomszédaitól? Mit gondolsz, miért javasolnak ennyire különböző megoldásokat?
- ▶ Miért Pácegresi tanácsára hallgat?
- ▶ Mi történik, amikor az elbeszélő levágja a tündér egy-egy fejét?
- ▶ Miért nem veszi észre a fiú, hogy kárt okoz, amikor bántja a tündért?
- ▶ Miért nem öli meg végül a hős a hétfejű tündért?
- ▶ Milyennek látja önmagát az elbeszélő, amikor a tündér szemébe néz?
- ▶ Mit gondolsz, valójában milyen volt a fiú külseje?

Nem volt nálam csúnyább gyerek Rácpácegresen. Azazhogy mit beszélek, hetedhét országon nem akadt nálam csúnyább gyerek. A lábam gacsos volt, a hasam hordóhas, a fejem úritök, az orrom ocsmonda, egyik szemem balra nézett, másik szemem jobbra nézett, hívtak emiatt kancsalnak, bandzsálnak, sandának, bandzsának, kancsinak, bandzsának, árokba nézőnek; tyúkmellem volt, suta voltam, fülem, mint az elefánté, harcsaszám volt, puklis karom, a termetem girbegurba.

Hát ilyen csúnya voltam.

Vagy tán még annál is csúnyább.

Úgy szégyenkeztem emiatt, ahogy még senki Rácpácegresen. És forrt bennem a düh, emésztett a méreg, rágtam magam, elöntött az epe. Miért vagyok én ilyen csúnya? Kiért? Miért? Mi végre? Ki végre?

Két zenész lakott a szomszédomban Rácpácegresen. Jobbról Rácegresi, balról Pácegresi. Rácegresi tudott fúrulyázni, Pácegresi nem.

Rácegresi azt mondta nekem:

– Csúnya vagy, csúnya vagy, de azért rád is süt a nap. Ha egyszer jó szíved lesz, el is felejtet, hogy csúnya vagy. És meg is szépülsz tőle.

De én nem jó akartam lenni. Szép akartam lenni. Mérgelődtem, acsarkodtam, kardoskodtam, epéskedtem.

Pácegresi meg azt mondta:

– Olyan randa vagy, hogy nem lehet rád nézni. Téged elvarázsoltak. Ez a hétfejű

szörny varázsolt el téged biztos, aki itt lakik Csodaországban. Azt kellene megölnöd.

– De amikor olyan szépen énekel – mondtam neki.

Pácegresi legyintett.

– Álnok ének az – mondta. – Így csalja törbe az áldozatait.

Ez a hétfejű szörny vagy hétfejű sárkány, avagy hétfejű boszorka ott élt hozzánk közel. Mert Rácpácegres a Négyszögletű Kerek Erdő közepén van, s innen csak egy ugrás Ajahtan Kutarbani király fазsindelyes palotája, s a palota mögött meg rögtön kezdődik Csodaország. Ott lakott ez a hétfejű micsoda. És esténként gyönyörűen énekelt. Hét szólamban. Mind a hét szájával más szólámot. Hát ő varázsolt el engem. Ómiatta lettem ilyen rút. Na megállj! – gondoltam magamban. Elhatároztam, hogy megölöm.

– Ez az egyetlen lehetőség – helyeselt Pácegresi, a zenész, aki annyira nem tudott furulyázni, hogy már nem is akart, a furulyája is tömör arany volt, lyuk se volt rajta.

Ettől kezdve mindennap edzettem, hogy legyőzhessem a hétfejű szörnyet. Hétfőn sárkánytejet ittam, kedden lándzsát szórtam, szerdán karddal hadakoztam, csütörtökön baloskával, pénteken péklapáttal, szombaton szablyával, vasárnap vassal, vérrel, vencesellővel.

Meg is erősödtem hamar, s egy éjszaka nekiindultam. Karddal, lándzsával, baloskával, péklapáttal, szablyával, vassal, vérrel, vencesellővel.

– Megöllek, gonosz szörny, megöllek, elvarázslóm – ropogtattam a fogaim között.

A talpam alatt rídogáltak a füvek. Csak mentem: bimm-bumm. Mit nekem füvek! A fejem felett recsegték, sírdogáltak a fák. Csak mentem: dimm-dömm. Mit nekem fák! Az ég sóhajtozott, a föld nyöszörgött. Csak mentem: zitty-zutty. Mit nekem ég, mit nekem föld!

Hajnaltájt értem Csodaországba, még alig-alig pirkadt. De rátaláltam a hétfejűre. Ott aludt egy eukaliptuszfa alatt, be volt hunyva mind a tizennégy szeme.

Nosza, nekiestem. Sutyty, levágtam az első fejét – mintha egy húr pattant volna el, földtől holdig érő, megzengett a világ. Fölébredt persze, álmélkodva bámult rám tizenkét szemével. Nem kíméltem, nyissz, levágtam a második fejét is! Illatok szabadultak el ekkor, kikerics, fodormenta, kakukkfű, orgona és nárcisz illata. Felém nyúlt, meg akart fogni. De nem hagytam magam. Dolgoztam keményen a karddal, lándzsával, baloskával, péklapáttal, szablyával, vassal, vérrel, vencesellővel.

Lehullt a harmadik feje is – források, csermelyek bugyogtak fel egy pillanatra.

A negyedik is – aranyhajfonatok libbentek s tűntek el a fák közt.

Az ötödik is – felcsilingeltek s elhaltak szánhúzó lovak téli csengettyűi.

A hatodikat nagyon féltette, húzta, óvta, de nem menekült. Lenyisszantottam. Harang szólalt meg akkor, sok békességes harang. Egyre halkabban, egyre halkabban...

De akkor, jaj, elkapott! Szorosan magához ölelt, mozdulni se tudtam. A fejem épp a mellére szorult, hallottam a szívdobbanásait. Kopp-kopp – dobogott a szíve. És azt kérdezte tőlem:

– Mit vétettem én neked, ember fia?

– Megölhetsz – mondtam neki –, szétroppanthatsz. De akkor is jól tettem, amit tettem, mert ilyen csúnyává varázsoltál. Én vagyok a legcsúnyább ember a földön.

Fölpillantottam, megláttam a szemét. Fénylett a szeme, mint a szép távoli csillag. Megláttam az arcát. Tavak jóságos tükre, föld barna nyugalma, templomok békéje, májusi rétek szépsége – ilyen volt az arca.

– Te bolond, te bolond – mondta kedvesen.

Megcsókolt jobbról, megcsókolt balról, megcirógatott.

Ez nem öl meg engem, ez nem varázsolt el engem, ez nem bánt engem, ez szeret engem. És már sírtam is; te úristen, hat fejét levágtam!

Elengedett. A szeme tükrében megláttam magam. A lábam egyenes volt, a hasam sima, a fejem hosszúkás, nem voltam se bandzsa, se lapátfülű, se tyúkmellű, se harcsaszájú.

Térdre estem előtte.

– Nem érdemlem én ezt – mondtam neki –, változtass vissza rúttá. Hiszen hat fejed levágtam. Jaj, csak visszarágoszthatnám!

Rázta a fejét, hogy nem lehet. Mosolygott.

Ekkor kelt föl a nap, rásütött. Akkor jöttem rá, hogy hiszen a Hétfejű Tündért akartam megölni, a világ legjóságosabb tündéréét. Balga ésszel hat fejét levágtam.

Mi lesz, ha ez az egy feje is elvész?

– Engedd meg, hogy a testőröd legyek, engedd meg, hogy őrizzelek – mondtam neki.

Bólintott.

Soha többé nem mentem vissza Rácpácesresre, ott maradtam a tündért vigyázni.

Őrzöm őt ma is, lándzsával, karddal, baloskával, péklapáttal, szablyával, vassal, vérrel, venceslővel.

Ne is próbáljatok rossz szándékkal közeledni hozzám! Nem engedhetem bántani.

Mert egy bolond levágta hat fejét, csak egy maradt neki. Erre az egyre vigyázunk hát mindannyian. Lándzsával, karddal, baloskával, péklapáttal, szablyával, vassal, vérrel, venceslővel. És szeretettel.

Szabó Magda: Abigél (részlet)

Ginát, a pesti gimnazista lányt 1943-ban apja, Vitay tábornok váratlanul, magyarázat nélkül egy vidéki református bentlakó iskolába íratja. A Matula zárt világa rengeteg lemondásra kényszeríti a jóléthez és szabadsághoz szokott kislányt. A szigorú szabályok, a percre pontosan beosztott napirend, a dísztelen, fekete-fehér környezet a lehető legtávolabb áll addigi könnyed életétől. A következő részletben Gina megérkezéséről olvashatsz, amint nevelőnője bekíséri új iskolájába.

Haladtak, egyre messzebb attól a másik szárnytól, ahol a tábornok nyilván még mindig az igazgatóval beszélgetett. Itt az ablakok zárva voltak, rücskös, vastag üvegükön nem látszott át a kert. Most érhettek abba a részbe, ahol az internátus mindennapi élete folyt, mert most látott először tanulókat. Kisebb-nagyobb lányok álltak a fal mellett, és rendezgették a szekrényeiket. Ahogy elhaladtak előttük, mind hátrafordult, kihúzta magát és köszönt. Kötényt viseltek valamennyien, hosszú ujjú, egész testüket elfedő, alsó lábszáruk közepéig érő piros paszposlos fekete klottkötényt, s Gina azt gondolta, talán sose fogja tudni megkülönböztetni őket, hiszen olyan egyformák, még csak a hajukat is középen elválasztva viselik mind, hosszabb-rövidebb copfba fonva, s copfjaik végét pertlivel kötötték át, olyasmi fekete pertlivel, mint a cipőzsinór.

Zsuzsanna a raktárba vitte, ahol a raktáros testvértől átvették a felszerelését. Be-parancsolták egy öltözőfülkébe, ahol nemcsak ruhát kellett cserélnie, hanem fehérneműt is. A raktáros olyan szemrehányó pillantással hajtogatta össze Gina kombinéját, amelyen kiterjesztett szárnyú kék madarak szálltak valami tó felett a sárga selymen, mintha Gina madarai valami speciális, idegen ragály veszélyét hozták volna be a raktárfalak közé. Az új intézeti fehérnemű, az iskolaruhák, a kalapok, kesztyűk, a kabátok, amelyekkel régi kabátjait kicserélték, a kötényt, amelyről most közelről vette észre, hogy az ujja alján még külön rászerezelt könyökvédő is díszlik, minden amit kapott, megfelelő méretű volt, s anyagát tekintve is kifogástalan, csak olyan riasztóan esetlen, mintha valaki – a tervező – azon mesterkedett volna, hogy öltöztesse fel a Matula-intézet növendékeit úgy, hogy neigen vonják magukra senki tekintetét, hacsak azért nem, hogy borzadva megbámulja, mivé lehet torzítani egy kedves kislányruhát, vagy hogy lehet úgy megvarrni egy leginkább matrózzruhához hasonlító ünneplőt, hogy ne legyen hegyes kivágása, hanem magasan a nyakon záródjék, kis, fojtogató, hímzett gallérral, amelyen fehér tulipánok hirdetik az ünnepi alkalmat matrózgallér és masni helyett.

Kofferjét kiürítették, apróra átvizsgálták, mit hozott magával, s nem fogadtak el otthoni holmijából semmit: papucsot, törülközőt, pongyolát, fürdőköpenye-

get éppúgy újat kapott a sajátja helyett, ahogy tizenkét fehér zsebkendőt. Nézett a kofferjába gondosan visszacsomagolt eltűnő tárgyak után: a törülközők bolyhos rózsaszínje, világoskékje, az otthoni hálóingek illatos felhője olyan hevesen idézte elhagyott házukat, apját, Mimó nénit, magát Marszellt, aki a puha, mókás pongyolát csináltatta neki, meg a fürdőköpenyeget a mesebeli nádassal, amelyen kis vízilovak, tátott szájú krokodilusok leselkedtek, hogy a raktáros testvér rá is szólt, ne bámuljon olyan kétségbeesetten, csak nem akarja elhíttetni vele, hogy ennyit jelenthet egy keresztyén fiatal lánynak az ilyen hiábavalóság. Vita Zsuzsanna és a raktáros testvér között csak azon volt, engedélyezzék-e – tekintettel a háborús helyzet megkövetelte takarékosagra – a saját fogkefeje és szappana használatát, de aztán úgy döntöttek, mégsem. A fogkefe is, a szappan is Mimó néni rejtelmes beszerzési forrása révén került Ginához, a szappan banánzöld volt, erős kaméliaillatot árasztott, a fogkefe nyele meg meggypiros, de színétől eltekintve is, ahogy a raktáros testvér megállapította, rézsút futó kefeszálaival kihívó és nem szabályos. Kapott helyette egy fehéret, amelyre a raktáros azonnal ráírta jelölő tintával Gina intézeti számát, és kapott egy nagy darab vajsárga háziszappant. Itt főzik, mindenki ezt használja, az igazgató úr is – mondta Zsuzsanna.

Mikor a fekete patentharisnyára ráhúzta a széles orrú, fekete magas cipőt is, azt hitte, végképp elkészültek, aztán kiderült, hogy tévedett. Ami még hátravolt, sajtóságon még jobban felizgatta, mint az új felszerelés. Mikor Zsuzsanna az ő régi ezüsthátú hajkefeje helyett frissen kiutalt fahátú kefével elkezdte simára kefélni hosszú angol fűrtjeit, s ugyanúgy közepén elválasztotta, copfba fonta és megkötötte fekete pertlivel, ahogy a többi lány viselte, elkezdett reszketni. „Elnyeltek mindezentül. Ez már nem is én vagyok.” – gondolta, és szaporábban lélegzett. Zsuzsanna egyre gyorsabban dolgozott a haján, hogy minél hamarabb elkészüljenek, mint aki tudja, mit jelent egy kislánynál, ha hirtelen megváltozik a lélegzete ritmusa. „Még a hajamat is elvették. Most már semmim sincs abból, ami valaha volt.”

– Ne kezdj el sírni! – figyelmeztette Zsuzsanna. – Vagy ha mégis, akkor ne ilyesmiért, ne a hajadért. Ez olyan méltatlan dolog.

Nem sírt, de csak azért, hogy megmutassa nekik, annyira idegeneknek tekinti őket, hogy még addig a határig se vonja őket a bizalmába, hogy tanúi legyenek a fájdalmának.

– Na látod – mondta a diakonissza. – Itt így öltözködnek, és így viselik a haját. Alkalmazkodni kell, mert ez a rend. Megvan rá az ok, elhíheted.

– Mi az az ok? – kérdezte Gina. Most szólalt meg először azon túl, hogy köszönt.

– Majd ha már annyira véreddé vált, hogy nem leszel többé kíváncsi a magyarázatára, elmondom – felelte Zsuzsanna. – Ezt is meg kell tanulnod, hogy az ember nem kérdez, anélkül engedelmeskedik. Köszönés, megyünk.

Az új cipő kicsit nagyobb volt, mint a lába, súlyosnak, szokatlannak érezte; míg követte Zsuzsannát a fényesre sikált kőpadlón, vigyáznia kellett, hogy el ne essék.

Régi holmiját elzárta a raktáros testvér, üres kofferjában itt kapott felszerelését cipelte, Zsuzsanna hozta mellette az ágyneműjét. Ahogy haladtak, Zsuzsanna benyitott egy ajtón, amely fölött egy táblán az állt: A/nappali, V–VI. osztály. Bent hosszú asztal körül lányok ültek és beszélgettek. Mikor meglátták, hogy az ajtó nyílik, egyszerre pattantak fel, és egyszerre köszöntötték Zsuzsannát.

– Itt leszel, mikor nem vagy a hálóban, az ebédlőben vagy az iskolában – mondta Zsuzsanna. – Ezek az osztálytársaid, majd megismered őket. Ez Vitay Georgina – mutatta be a lányoknak –, most érkezett. Segítsetek neki.

1. Dolgozzatok párban! Egyikőtök írja ki tételesen, milyen módon alakították át Gina külsejét, a páros másik tagja pedig azt, hogy milyen szabályokat ismert meg Gina! Számoljatok be egymásnak ezekről!
Közösen gyűjtsetek olyan szavakat, amelyek kifejezhetik Gina érzéseit az új iskolába érkezéskor!
2. Keressétek ki, és írájatok le a szövegből azokat a sorokat, amelyek arra utalnak, hogy a lányok külsejének az átalakításában és a szabályokban nem csak a háborús takarékoság vezérelte a Matula intézet vezetését! Melyek lehetnek az okok?
Beszélgetsetek arról, mi mindentől függhet az, ki milyen módon, stílusban öltözik, milyen tárgyakat használ!
3. Beszéljétek meg az olvasmány alapján párban, jogos-e Vitay Gina félelme: „Elnyeltek mindenestül. Ez már nem is én vagyok”?
Te milyen változásokat tudnál nehezen elfogadni magadon? Fogalmazz meg néhány mondatban, de ezt nem kell megmutatnod másoknak!

17. „Mindenhová belépünk, mindent lájkolunk...”

Leiner Laura: A Szent Johanna gimi 4. (részlet)

A *Szent Johanna gimi* egy nyolc részből (kilenc kötetből) felépülő naplóregény-sorozat, melynek főszereplője, Rentai Renáta, egy budai francia tagozatos magángimnázium, a Szent Johanna Francia Tagozatos Alapítványi Gimnázium tanulója. A könyvsorozat a főhős naplóján keresztül a gimnázium 9–12. b osztályának mindennapjait mutatja be.

Hazaérve anyut a konyhában találtam, éppen fasírtot csinált. Azt hiszem.

– Mi volt a suliban? – érdeklődött. Úgyesen elkerülve a „semmi”, „nem sok” és „szokásos” kifejezéseket, nagyjából elhadartam, hogy Andris és Robi kicserélték a teremben lévő plakátokat „dögös nőkre” (Angelina Jolie, Megan Fox, Scarlett Johansson stb.), meg hogy az angol előadásunkra ötöst kaptunk Kingával és Virággal, meg hogy Arnolddal ebédszünetben a könyvtárban lógtam... Anyu bólogatva hallgatott, aztán, remélve, hogy az utóbbi időben igazán „jó kislány vagyok”, szóvá tettem, hogy kéne a gépem.

– Nem is tudom – vacillált.

– Anya, tényleg a sulihoz kell. Nagyon el vagyok maradva a suliujsággal, ott vannak az évkönyvek, és az infóteremben Tölgyessyt már szinte zavarom, annyit járok be.

– Nem bánom. De remélem, tanultál az esetből – nézett rám szigorúan.

Nem ijesztett meg nagyon a „fél szemöldököm felhúzom és mérgesen bámulok” tekintet, csak a vállamat vonogatva közöltem, hogy valószínűsíthető, hogy többet nem lépek le Cortezzel motorozni. Na nem mintha nem akarnék. Csak éppen. Azt hiszem, többé nem szól hozzám. Wow. Visszaszereztem a notebookom, úgyhogy azonnal bekapcsoltam, és csekkoltam a mailem. Nos, nem vagyok túl népszerű, hacsak a spamáradat nem számít érkezett levélnek. Összesen Justine írt. A Facebookom Virág kézben tartotta, a farmomon háromnapos búzáat ültetett, úgyhogy az rendben van, amúgy függő kapcsolatom egy sincs, a falon pedig az elmúlt egy óra eseményei is annyira soknak tűntek, hogy egyáltalán nem volt kedvem visszanézni napokat... Aztán megakadt a szemem valamin. Zsolti lájkolat egy oldalt. Idegesen kattintottam rá, hogy megnézzem, mi ez az egész. Az „Én nem írok házit, elkérem Renitől” csoportban harmincan voltak, köztük öt!!! osztálytársam is. Könnybe lábadt a szemem, ahogyan olvastam a kommenteket. Egy rakás ember kérdezgette, hogy „milyen Reni?”, meg odaírogatták, hogy „nálunk is van nyomi, akiről másolunk, de az nem Reni...” És ha ezt még mind pusztán véletlennek vettem volna, és

tényleg megfordult volna a fejemben, hogy nem rólam van szó, ott volt a fényképek közt egy kép rólam. A tavalyi osztályfényképről ollózták ki. Zseniális. És hogy ki csinálta az oldalt? Egy admint láttam. Vikit. Hahaha, de vicces ez a lány.

Bezártam mindent, és kinyomtam a gépem. Nem akartam többet látni.

A konditerembe érve apu megígérte, hogy tekerni fog, én meg csak némán bólintottam. Nem voltam olyan hangulatban, hogy érdekeljen, úgyszólván szomorúan sétáltam a gépek között. Levinek is csak intettem, éppen bicepszerősítő gyakorlatot végzett a tükör előtt, és folyamatosan bámulta magát.

– Kész vagy? Hoztam neked ütőt – lépett elélem Zsolti, én meg elvettem, és szó nélkül bementem a squash-terembe. Bezártuk magunk mögött az üvegajtót, aztán Zsolti megmutatta a labdát.

– Ennek fel kéne melegednie játék közben, de persze, ha nem bírod, akkor szólj, és tartunk szünetet. Némán kivettem a kezéből a labdát, és kedvem támadt kipróbálni. Megfogtam az ütőt, a levegőbe dobtam a labdát, és teljes erőmből eltaláltam. Természetesen Zsoltit, nem a falat.

– Auuu – húzta fel a térdét, és maga elé tartotta a karját, hogy védekezzen, én meg újra felkaptam a kis fekete labdát, és megint megdobtam.

– Mi a...

– Szerinted vicces? – kérdeztem, miközben már hagytam a labdát, szimplán az ütővel püföltem Zsoltit, aki folyamatosan jajgatott.

– Micsoda?

– Hogy én írom a házitokat? Szerinted poén a Facebookon csatlakozni a csoporthoz, miközben nem is volt gépem, hogy megvédjem magam? Szerinted jó érzés látni, hogy te, Dave, Andris, Zsolti és Jacques beléptetek? Amúgy Zsák tutira nem tudja, hogy miről van szó, csak meghívtátok és jött. Na, mindegy.

– Jó, elég már – ragadta meg az ütőt, és kicsavarta a kezemből. – Küldték, hogy lépjek be, és mivel ez igaz, gondoltam, miért ne.

– Igen, megírom a házit, és én, barom, oda is adom nektek, de nem azért, hogy utána gúnyoljatok és röhögjete rajtam!

– Ki röhög? – kérdezte a könyökét nézegetve, ami egészen piros lett egy találattól.

– Mondjuk, azok, akik beléptek, és azt sem tudják, hogy ki vagyok...

– Ó – húzta el a száját.

– Ó, bizony. És egyébként, Viki szörnyen vicces lány, kár, hogy semmi köze a sulinkhoz vagy hozzám.

– Milyen Viki?

– Cortez barátnője Viki...

– Mi köze ennek hozzá?

– Úgy, hogy ő csinálta az oldalt...

– Mi? – kerekedett el a szeme.

- Ő az admin.
- Pfff. Nem is néztem, csak beléptem, amikor küldték... Miért hozna létre egy ilyen csoportot, amikor már úgyis...? – rázta a fejét, én meg közbeszóltam.
- Mert kedvel – motyogtam, és a falnak dőlve lecsúsztam a földre.
- Felhúztam a térdem, és az ütőt tanulmányoztam, mintha csak olyan érdekes lenne.
- Ez kész – ült le mellém. – Hallod – bökött meg, mire odafordultam. – Azt hittem, poénnak veszed, de igazad van. Kitöröltetem a fenébe.
- Nem kell. Nem érdekel, csak az bántott, hogy beléptetek.
- Mindenhová belépünk, mindent lájkolunk.

1. Foglald össze, kik a regényrészlet szereplői! Milyen viszonyban lehet a főszereplő Reni velük?
2. Mi történt, ami megbántotta Renit? Miért érintette ez rosszul? Te megbocsátánál-e hasonló esetben a barátaidnak?
3. Gyűjts ki olyan kifejezéseket, részleteket a szövegből, amelyek az internetes tevékenységhez kapcsolódnak! Melyek ezek közül azok, amelyekkel már találkozta te is?
4. Kiscsoportban találjatok ki folytatást a történethez, és játsszátok el vagy rajzoljátok meg a leckében található képregény folytatását!

18. Rajtunk is múlik!

Böszörményi Gyula: A Gutenberg Lovagrend (részlet)

A regény 2819-ben játszódik. Főhőse, Jonatán, a jövőbeli, égben lebegő Budapest lakója. A kötet a Jonatán kalandjai háromrészes sorozat második része. Az első kötetben elveszett történet most megkerül, és ebben fontos része lesz egy lánynak, Galagonyának, aki a jelenből képes az időben előreutazni.

A hatalmas kupola még tartotta magát. A gyönyörű, kőcsipkés épület szárnyai rogyadozva bár, de álltak. Kappapa őstörténeti tanulmányaiból emlékezni vélt rá, hogy a Nagy Ragragacs Permetezés idején az egyik suhanó pilótája az Országházra lötytyintette tartályai maradékát, mikor befejeződött a munka. Ha nem teszi, a régi Budapest büszkesége 2819-re éppúgy nézett volna ki, mint a környék emeletes házai: csupán néhány fala állna, rettegve a következő, erősebb szélrohamtól.

Galagonya soha nem ismert volna rá az egykori Kossuth Lajos térre, ha Jonatán fel nem hívja a figyelmét az úti céljukra. A környező utcáknak már nyoma sem maradt, és az épületek legnagyobb része is rég összeomlott. Az a néhány csonka fal, ami még az ég, pontosabban a légváros felé meredezett, csupán szomorú síremléke volt az egykori városnak.

– Hogy engedhették ezt meg? – suttogta elhűlve a lány. – Mi olyan büszkék voltunk arra, hogy Európa egyik legszebb városában élhetünk.

– Amikor az emberek leszoktak az olvasásról, kezdtek elfeledkezni a múltjukról is – magyarázta Kappapa. – Azután eljött az a pillanat, mikor a földfelszínről légvárosokba költözhattünk. Idelenn addigra szinte már elviselhetetlen lett az élet. Savas eső hullott az égből, a szeméttelpek túlnőtték a városokat, bűzük megrekedt a Kárpátok között. Mindenki boldogan emelkedett az égbe, s hagyta maga alatt azt a förtelmet, amit az emberiség teremtett. Sokaknak még a légvárosokba való költözés sem volt elég. Ők előbb a Marsra, majd más, távoli bolygókra mentek, s a leszármazottaik legfeljebb látogatóba jöttek a Földre.

– Nézzétek, ott látok valakit! – nyújtotta előre a karját Zí. Az Országház árnyékában valóban mozgott néhány árny. Nehezen lehetett kivenni, hogy vajon emberek, vagy állatok kóborolnak-e a téren, mivel a légváros még mindig csupán a napfény tört részét engedte át a göröngyvilágnak.

– Egyedül kell odamennem – jelentette ki Jonatán. – Én már találkoztam velük, és...

– Erről hallani sem akarok! – szólt közbe Kappapa, tőle szokatlan szigorral.

– Lehet, hogy te korábban már beszéltél néhány göröngylakóval, de attól még éppolyan idegen vagy itt, mint mi. Együtt megyünk!

A Kossuth téren átvágva a kicsiny társaság frissen szántott, fekete rögökön taposott. Galagonya csodálkozva vette észre, hogy valódi földművelés nyomait látja. Így már értette, hogy Jonatán miért nevezte ezt a területet Kossuth téri veteményesnek. Az egykori utcák aszfaltját, a betonnal kiöntött járdaszéleket, s minden mást eltüntettek azok, akik friss zöldségre vágyakoztak. Az angyalföldi vadonból dél felé portyázó növényevőkkel bizonyára gyakran meggyűlt a bajuk, így Galagonya még inkább becsülte kitartásukat.

Az Országháztól ötven lépésre három ember hajladozott. Kezükből hosszú karókat tartottak, melyeknek hegyes vége kiválóan alkalmas volt rá, hogy a fölösleges gyomokat gyökerestül fordítsák ki. Mikor Kappapa a közelükbe ért, a két férfi és a társaságukban dolgozó nő felegyenesedett. Szűrős szemmel nézték az ismeretlen társaságot. [...]

– Hőköm! – harsant az idősebb férfi hangja, s hogy nyomatékos adjon a felszólításnak, hegyes botját a földbe döfte. Kappapa megállt.

– Tiszteletem! – mondta bizonytalankodva.

– Van szerencsém üdvözölni önöket a magam és családom nevében.

– Szerintem is – biccentett a férfi, lelógó harcsabajszát rezegtetve.

– Hogyan tetszik ezt érteni? – hökkent meg a régiségértörténész.

– Csupáló azt akarta mondani, hogy tényleg szerencsés az, aki a légvárosból jön, és mégis képes szóra nyitni a száját, bár nem túrasuhanó hozta – tolmácsolt készséges vigyorral a nő. Kappapa nem volt biztos abban, hogy tökéletesen érti, amiről a göröngylakók beszélnek.

Szerencsére Jonatán úgy döntött, átveszi az irányítást.

– Hosszú napcsíkot kívánni jöttünk a pereputtyommal – mondta, és egyik kezével a keleti, a másikkal a nyugati égtáj felé intett. A göröngylakók arca hirtelen felderült. Még a harcsabajszos – akit az asszony Csupalóként emlegetett – tekintetében is enyhülni látszott a szűrős fény, amivel eddig a jövevényeket szemlélte.

– Neked és a pereputtyodnak is legyen hosszú a fénycsík! – mondta. [...]

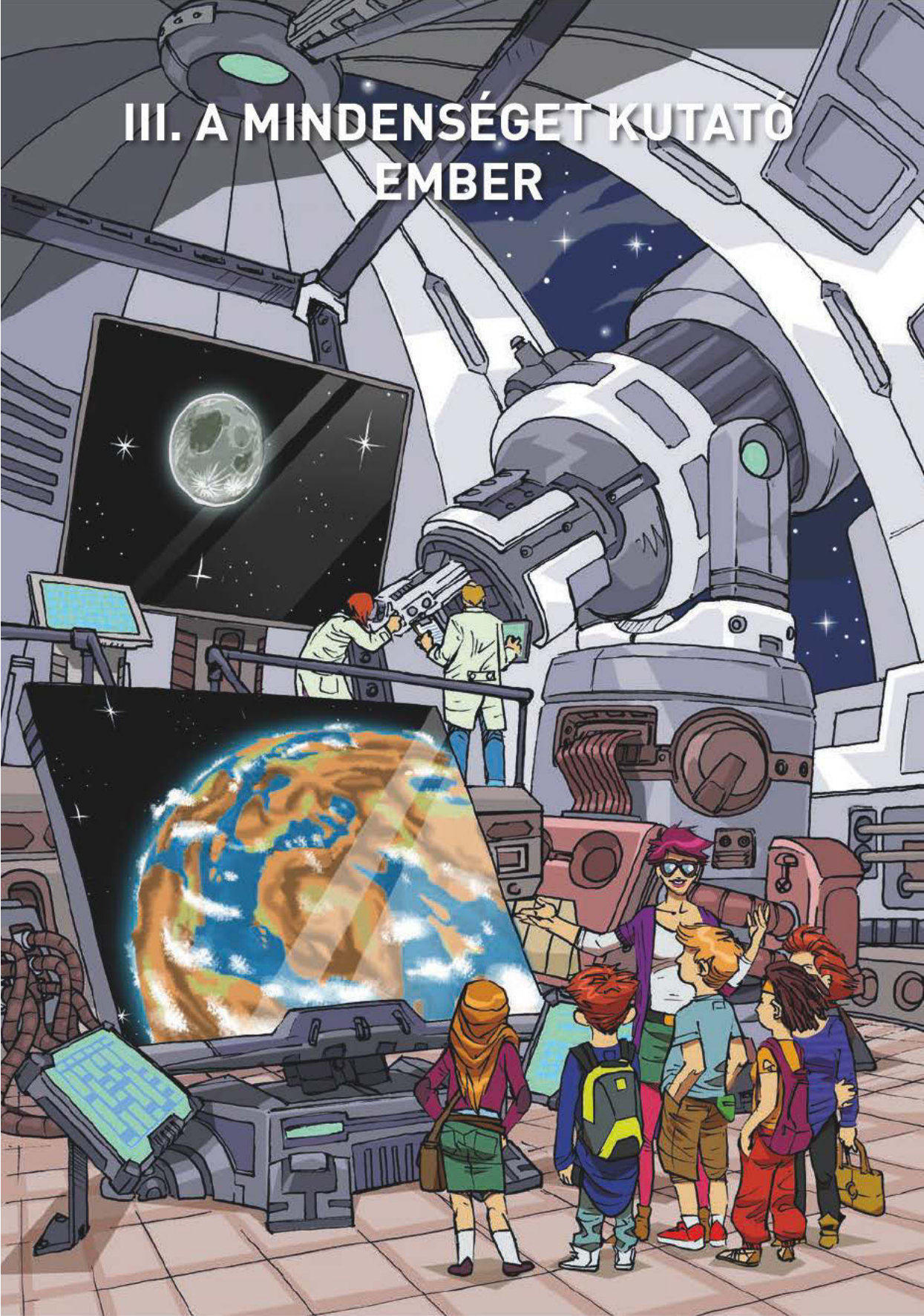
Galagonya hirtelen megértette a kifejezést. A fölöttük lebegő légváros monstuma akkora területet fedett el az égből, hogy a Nap reggel és este csak egyetlen órán át tudta megvilágítani az ősi romokat. Ezt az időszakot nevezték a göröngylakók fénycsíknak, ami gyönyörű, de ijesztő látvány is volt egyszerre.

1. A szöveg elolvasása után végezd el a 18. lecke 3. feladatát!

2. Hasonlítsd össze a légvárosiak és a göröngylakók életkörülményeit! A kulcsszavakat gyűjtsd kétoszlopos táblázatba!

Ha választhatnál, melyik életterben élnél szívesebben? Miért?

III. A MINDENSÉGET KUTATÓ EMBER

19.

Az ember kérdez

Hogyan keletkezett a világ?
Van-e Isten?
Van-e halhatatlan lelkünk?
Mi van a halál után?

Miben különbözünk az állatoktól?
Mi lesz a Föld és az emberiség jövője?
Miért élünk?

1 A fentiek közül te melyik kérdést tartod fontosnak, érdekesnek, s melyiket kevésbé? Melyiket tetted már fel magadnak vagy másoknak? Milyen további ezekhez hasonló kérdéseket lehetne még feltenni?
Mit gondolsz, ad-e ezekre a kérdésekre választ a *tudomány*, a *művészet* vagy a *vallás*?

2 **Tudomány, vallás, művészet.** Arról, hogy hogyan keletkezett a világ, s benne az emberek otthona, a Föld, alapvetően két vélekedés fogalmazódik meg. Az egyik szerint az emberiség a fizika belső törvényszerűségeinek eredményeként jött létre, a másik szerint az embert egy a természetfeletti, isteni akarat teremtette. A képek ezt a két elképzelést ábrázolják: az első az ősröbannást, a második, egy középkori kódex rajza, a tudatos tervezést.

- ▶ Te melyik vélekedéshez állsz közelebb? Vajon hogyan, milyen hatások alakították benned az erről vallott nézeteket? Gondolkozz el magadban ezen, de hogy mire jutottál, nem kell megosztanod másokkal!
- ▶ Beszéljétek meg, hogy vajon összeegyeztethetők-e valamiképpen a világ keletkezéséről alkotott vélekedések!
- ▶ Mit gondoltok, mások lesznek-e amiatt az emberek, ha ebben különböző nézeteket vallanak?

3. **Játék a szavakkal.** Ismered-e az alábbi szavakat? Játsszatok velük a 141. oldalon leírtak szerint!

ateizmus

hagyomány

egyház

hit

meggyőződés

megtérés

sejtés

szertartás

tudás

vallás

4. **Hitvallások.** Ismerősek-e az alábbi mondatok? Hozzád melyik gondolkodásmód áll legközelebb? Ha egyik sem, próbáld megfogalmazni meggyőződésedet egy hasonlóan rövid bekezdésben! Ez olyan feladat, amelyen érdemes alaposan elgondolkodnod, de nem kell megosztanod társaiddal, hogy mire jutottál.

A tudomány ma már a vallások úgynevezett „csodáira” is képes magyarázatot adni. Nemsokára a lét kérdéseire is bizonyítható válaszokat kapunk.

Nálunk mindenki vallásos. Engem így neveltek, nem is tudom elképzelni, hogy a világ más legyen, mint ahogy a vallásom tanítja!

Nekem voltak olyan élményeim, amikor megtapasztaltam Isten létezését és jóságát, ezért hiszek benne.

Szerintem sem az egyházak tanítása, sem a tudományok okfejtései nem képesek választ adni az élet értelmére.

Lehetetlen, hogy ez a csodálatos világ a maga törvényszerűségeivel és rendszerben való működésével csak úgy magától jött létre, véletlenül.

Én ugyan meg vagyok keresztelve, de nem foglalkozom vallásos dolgokkal, és nem szoktam ilyen kérdéseken gondolkodni.

Amit a vallások állítanak, ellentmondanak a józan észnek. Értelmes ember nem lehet vallásos.

Olvasmányunkban vicces iskolai fogalmazásokat találsz arról, mit gondolnak egy olasz faluban élő gyerekek a teremtésről.

Ha ketten közületek valamiben egyetértenek a földön, és úgy kérik, megkapják mennyei Atyámtól. Ahol ugyanis ketten vagy hárman összegyűlnek a nevemben, ott vagyok közöttük.

Máté evangéliuma 18, 19–20.

1 Vallás és közösség. A vallásos emberek a hitüket nem egyedül, magányosan élik meg, hanem közösségben. Egyházakat hoztak létre, hogy közösen mondjanak hálát annak, aki hitük szerint a világot teremtette, megünnepeljék jeles napjaikat, együtt gondolkodjanak hitük tanításairól, megosszák egymással örömeiket, bánatukat, élményeiket.

- ▶ Hogyan jelenik meg ez a gondolat a fenti, bibliai idézetben?
- ▶ Milyen közösségek működnek a vallási közösségekhez hasonlóan?
- ▶ Ismersz-e vallási közösségeket, egyházakat lakókörnyezetekben vagy családokat érintően? Meséld el, mit tudsz róluk!
- ▶ Keressetek olyan embert, akinek az életben meghatározó a vallási közösségéhez való tartozás! Kérdezzétek őt élményeiről, érzéseiről!
- ▶ Tudjátok-e, milyen erkölcsi szabályok vonatkoznak az egy vallási közösséghez tartozókra?

2 Az imádkozó ember

Figyeljétek meg a képeket!

- ▶ Miből látszik, hogy ezek a gyermekek imádkoznak? Mit szolgálnak az imádság külsőségei, a mozdulatok, testtartások, eszközök?
- ▶ Vajon milyen mondanivalója lehet az imádkozó embernek? S vajon mit vár Istentől, aki imádkozik?
- ▶ Mit gondolsz arról az emberről, aki imádsággal fordul Istenhez?
- ▶ Felismered-e valamely vallás jelképeit a képeken?

3. Szertartás és füst. Minden vallásnak vannak úgynevezett szertartásai. Ezeknek a lényege az, hogy a hívő ember megpróbál túllépni az őt körülvevő valóság kezein, és egy másik, a fizika törvényein túli dimenzióban magával Istennel kapcsolatba lépni. Ilyenkor is az őt körülvevő valóságos dolgokat használja ugyan, de ezek a hangok, szövegek és dallamok, mozgások, illatok, képek és más tárgyak – hite szerint – az Istennel való párbeszéd eszközei.

A tömjén vagy más szárított növény égetése során keletkező füstöt és illatot majdnem minden vallásban használták szertartások eszközeként. Az ég felé emelkedő füst és az ember érzékeit simogató illatok minden vallás szertartásaiban szerepet kapnak. Az ilyen illat az imádságos lélek jele. Ha belépünk egy templomba, a falakba ivódott tömjénillat a belépőt is imádságra hívja, hangolja.

- ▶ Kedveled-e a füstölők illatát? Téged milyen gondolatokra hív?
- ▶ Milyen események azok, amelyek alkalmával a vallásos emberek a különböző szertartások által kiemelkednek a hétköznapi sodrásából?
- ▶ Keressetek képeket, filmeket, amelyek a vallásos szertartásokhoz kötődő sajátos mozgásokról szólnak!

4. Foglald össze érzéseidet a megismert vallási szokásokkal kapcsolatban!
Egyetértesz-e az alábbi diákvélemények valamelyikével?

Nekem nagyon idegen, sőt idegesítő, amikor az emberek ájtatoskodnak.

Én sokat láttam, hallottam vallásos szertartásokról. Tudom, hogy ezek nagyon szépek, értékesek, és sokak életében fontos szerepet játszanak. Tisztelem a vallásukat komolyan gyakorló embereket.

Én ugyan nem vagyok vallásos, de akár a tánc, akár sajátos fények és illatok néha engem is egészen magukkal ragadnak, szinte szárnyalok olyankor.

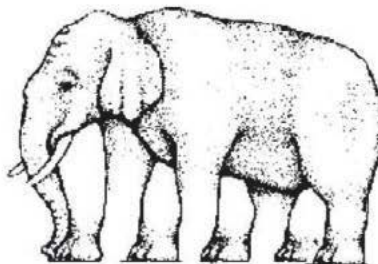
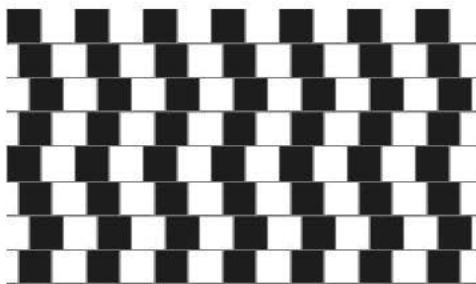

Olvasmányunkban ismereteket szerezhettek a világ legnagyobb vallásairól.

21.

Tények és vélekedések

1. Hihetünk-e a szemünknek? Mi a furcsa a két képen?

2. Dolgozzatok 3-4 fős csoportokban! Az egyik csoport döntse el az alábbi állításokról, hogy szerintük *tényeket* vagy inkább *véleményeket* fejeznek ki! Esetleg milyen más szóval jelölnétek őket? A másik csoport azt beszélje meg, hogy mely állítás igaz és melyik hamis! Fontos! Nem biztos, hogy mindez egyértelműen megállapítható lesz a mondatokról, akkor jelezzétek ezt!

Mutassátok be egymásnak eredményeiteket, érveljetek mellettük, vagy vessétek fel a kétségeiteket! Próbáljátok közösen megfogalmazni: mi a *tény*, és mi a *vélekedés*!

Manci néni 78 éves.

Petiben nem lehet megbízni.

A Nap keleten kel.

A barátság az egyik legfontosabb dolog az életben.

Januárban hideg van.

Nincs jogunk más élőlényeket elpusztítani.

Jótett helyébe jót várhatsz.

A Hold ugyanakkora, mint a Nap.

A tanév szeptemberben kezdődik.

A kisbabák gyorsan tanulnak.

3. Megtörtént-e már veled, hogy...

- ▶ kételkedtél abban, amit mások állítottak? Miért?
- ▶ kiderült, hogy tévesen tudtál valamit? Hogyan?
- ▶ megváltoztattad korábbi véleményedet? Minek a hatására?
- ▶ egy eseményről két ismerősöd másként számolt be? Kinek hittél?

4. Az alábbi képregényt megfigyelve beszéljétek meg, miért alakult különbözőképpen a két szereplő ítélete!
- ▶ Játsszátok el a beszélgetés folytatását! Hogyan érvelhetnek a szereplők „igazuk” mellett? Hogyan juthatnak megegyezésre?
 - ▶ Keressetek még példákat olyan helyzetekre, amelyben ugyanazt az eseményt különbözően ítélik meg a szemlélők vagy a résztvevők!

A Karinthy Frigyes nyomán írt történetben egy eseményt olvashatsz a két szereplő szemszögéből. Vajon melyik igaz?

5. Értelmeztétek a Stephen Hawkingtól (sztív n hóking) származó idézetet!

„A tudás igazi ellensége nem a tudatlanság, hanem a tudás illúziója.”

6. Hallottatok-e olyan esetről, amikor valaki egy képet, amelyet megosztott az interneten, szándékosan úgy készített el, hogy a valóságot szebbnek, másnak láttassa? Milyen elképzelés alakulhat ki az ilyen emberről másokban? Ennek ellentéte, amikor olyan képet osztanak meg, amely valakit kellemetlen helyzetbe hoz, esetleg szándékosan meg is másítják a fotót. Mi a véleményetek az ilyen esetről? Milyen képek megosztását tartjátok helytelennek? Miért?

7. Az interneten keress rá Maurits Cornelis Escher (mauric kornelisz eser) alkotására! Milyen különlegességeket találtál?

Azt hiszem, a legtöbb gyerek kíváncsian kutakodó fejjel jön világra. Talán azért lettem tudós, mert valamilyen értelemben gyermek tudtam maradni.

Szilárd Leó, fizikus, biológus

- 1 Egyetértesz-e azzal, hogy a gyerekek kíváncsisággal, megismerési vágygal születnek? Milyen tapasztalataid vannak erről?

- 2 Sok ismereted van már a világról, de ha körülnézel, újabb kérdések merülhetnek fel benned. Csoportokban dolgozva gyűjtsetek a természetre és az emberek világra vonatkozó kérdéseket! Az alábbi képek adhatnak ötleteket.

- ▶ A csoportok cseréljék ki a kérdéseket, majd próbálják megválaszolni azokat!
 - ▶ Ha nem sikerült választ találni, hol néznétek utána vagy kit kérdeznétek meg?
 - ▶ Van-e köztük olyan kérdés, amelyre nem csak egyféle választ adhattatok?
- 3 A tudomány segít jobban megismerni a világot. Gondold végig, milyen tudományágakhoz kapcsolhatók az előző feladatban gyűjtött kérdések!
- ▶ Készítsetek közösen gondolattérképet a tudományról! Milyen tudományágakat ismertek, ezek mivel foglalkoznak? (Több iskolai tantárgyatok egy-egy tudományágról van elnevezve.)
 - ▶ Van-e olyan területe a világnak, az életnek, amelyhez nem tudtok tudományágot kapcsolni?
 - ▶ Mondd el, számodra melyik a legérdekesebb tudományterület, és miért az!

Hogyan születnek a tudományos felfedezések? Mit kutatnak a tudósok? Erről olvashatsz néhány történetet.

4. A képeken látható találmányok kifejlesztésében magyar kutatók, feltalálók vettek részt. Párosítsátok őket a szövegekkel, majd csoportokban nézzetek utána egy-egy találmány történetének és alkotójának!
(Ehhez ajánljuk a tudasbazis.sulinet.hu és a tankonyvtar.hu oldalakat.)

...Gábor Dénes kutatási területei az elektronoptika és az információelmélet voltak. Ezek ötvözéséből találta fel a holográfiát...

...A Pathfinder űrszonda magával vitt egy játékautó nagyságú robotot, a Sojourner is a Marsra, amely kidolgozásában vett részt Bejczy Antal professzor...

...Rubik Ernő eredeti szándéka a térbeli mozgások szemléltetése volt. Nem is gondolta, hogy a történelem legelterjedtebb kirakós játékát hozta létre...

...a kényelmetlen hintók helyett a magyar Kocs faluban a szekérgépezők feltaláltak egy könnyű járművet, amelyet Mátyás király is örömmel használt...

...Iryni Jánosnak egy kémiaórán végzett sikertelen kísérlet adta az ötletet a foszforos gyújtó készítéséhez...

...A golyóstoll neve több országban *biro*, a feltalálója, Bíró László után...

...Neumann János matematikus az akkor létező számítógépnél gyorsabb, megbízhatóbb, és könnyebben kezelhető gépet szeretett volna készíteni...

5. Készíts ajánlót társaidnak a számodra legérdekesebb ismeretterjesztő könyvekről, filmekről, magazinokról vagy weboldalakról!

- 1 Válassz ki egy olyan szót az alábbiak közül, amelyet ismersz! Az osztályban körben járva keress valakit, aki ugyanezt a szót választotta! Röviden beszéljétek meg, hogyan magyaráznátok meg a szót! Ezután az egész csoport előtt írjátok körül, és a többiek találják ki, melyik szóról beszéltek! (A kimaradt fogalmaknak otthon nézzetek utána!)

radioaktivitás

drón

gyógyszer

műanyagok

kísérlet

atombomba

adatkezelés

veszélyes hulladék

génebesztet

illetéktelen felhasználás

robot

intelligens

fejlődés

felelősség

háborús célok

- 2 Az ember képes arra, hogy tudásával megváltoztassa saját maga és társai életét, környezetét. Célja leggyakrabban a fejlődés, javítás, ám ennek árnyoldalai, káros hatásai is lehetnek. Alább az erről szóló viták részleteit olvashatjátok.
- Rendeztetek ti is hasonló vitát szabadon választott témában, mindkét oldal mellett érvelve! (A 10. lecke dramatikus feladata is segítséget ad.)

gyógyszerek

- A: Ma már nem kell félnünk olyan betegségektől, amelyekbe régebben bele is halhattak a gyerekek. Biztonságos, komoly kutatások előzik meg a gyógyszerek használatát.
- B: A gyógyszerek csakugyan hasznosak, ugyanakkor sok mellékhatásuk lehet. Veszélyes hulladéknak számítanak. Gyakran állatokon kísérletezik ki, milyenek a hatásai.

internet

- A: Ma már az élet minden területén használjuk az internetet. Információt cserélünk, ügyeket intézünk, adatokat tárolunk.
- B: Nemcsak mi tároljuk az adatokat, de egyre több adatot tárolnak rólunk is. Ezeket felhasználhatják vagy akár módosíthatják is a tudtunk nélkül.

radioaktivitás

A: Felfedezésével az emberiség egy új energiaforrást ismert meg, amelyet hasznosítani tud. Magyarországon az atomerőmű a teljes energiaellátás felét biztosítja, nem kell bányászni, fákat kivágni. Az orvosi vizsgálatok során használt eszközök is alkalmazzák a radioaktivitást.

B: Ezt az energiát sajnos háborús célokra is használják. Az atomerőmű megsérülhet, és akkor súlyos károkat okozhat a környezetben.

drónok

A: Ezek a távirányítású repülő szerkezetek könnyen tudnak berepülni és lefilmezni nagy területet. Drónokkal csomagokat is lehet kézbesíteni.

B: Ahogy az utakon szabályok szerint kell közlekedni, a drónok sem repkedhetnek összevissza, mert balesetet okoznak. Filmet sem készíthetnének bármiről.

3. A viták lezajlása után beszéljétek meg a következőket!

- ▶ Milyen megoldásokat javasolnátok ezekben a kérdésekben?
- ▶ Milyen szabályokat fogalmaznátok meg?
- ▶ Kié a nagyobb felelősség: azoké, akik kifejlesztik az újítást, azoké, akik szabályozzák a felhasználást vagy azoké, akik használják a találmányt?

Robotok már ma is léteznek. Emberek és robotok elképzelt együttéléséről szólnak Isaac Asimov (ájszek eszimov) történetei.

4. Sokan gondolkodnak azon, hogyan lehet az emberiség életét, fejlődését biztosítani úgy, hogy a legkevesebb káros hatás érje mind az embereket, mind a környezetet. Csatlakozzatok ti is: tervezzétek meg a jövő városát – vagy más élőhelyet a 157. oldalon leírtak szerint. Felidézhetitek a tankönyv második fejezetének témáit, kérdéseit.

1. Dolgozzatok párokban! Válasszatok ki egy képet, és fantáziátok segítségével
- találjatok ki róla rövid, 8-10 mondatos történetet, vagy
 - találjatok ki két szereplőt, majd játsszátok el találkozásukat, vagy
 - képzeljétek magatokat az ábrázolt világba, és mondjátok el, miben különleges!

2. Az ember el tud képzelni nem létező dolgokat vagy nem megtörtént eseményeket. Beszéljétek meg a következőket!
- ▶ Mit gondolsz, mikor lehet ez jó vagy hasznos számunkra?
 - ▶ Mi mindent alkottál már fantáziád segítségével?
 - ▶ Ha van kedved, oszd meg társaiddal egy kedves álmképedet!

135.
oldal

Karinthy Frigyes írásában arról olvashatsz, hogy egy baráti beszélgetésből hogyan alakulhat ki érdeklődés, hivatás.

3. Minden emberre jellemző az a képesség, amelynek segítségével új dolgokat tud létrehozni vagy újszerű megoldást találni a problémákra. Ez az *alkotókészség* vagy *kreativitás*. Közösen dolgozva még több ötlet juthat eszünkbe.
- ▶ Próbáljátok ki kreativitásotokat a 149. oldalon leírtak szerint!

149.
oldal

4. A kreativitást az élet minden területén alkalmazhatjuk. Néha elég egy meglévő dolog egy elemét megváltoztatni, vagy kéznél lévő tárgyakat szokatlan módon felhasználni. A következő szöveg egyszerű ötletet mutat be.

A világ szegénynegyedeiben a szűk és sötét, ablaktalan lakások megvilágításának egy igen egyszerű és olcsó módját találták fel ötletes tervezők. A „lámpa” elkészítéséhez csupán egy másfél literes műanyag palackra van szükség, amelyet előbb egy fémlapba illesztenek, majd a háztetőbe vágott lyukba helyeznek. Az üvegeket megtöltik tiszta vízzel és egy kevés folyékony fehérítővel.

A napsugarak áthaladnak a vízrétegen, minden irányban szóródnak. Ez a „pet palack égő” annyi fényt állít elő, mint egy 55-60 wattos izzó – igaz, csak a nappali időszakban –, és akár 5 éven át is működhet, évente 17 kilogrammal hozzájárulva a szén-dioxid-kibocsátás csökkentéséhez.

- ▶ Milyen közvetlen és közvetett hatásai lehetnek az újításnak?
- ▶ A projekt neve *Egy liter fény (Liter of Light [litör ov lájt])*. Gyűjts további információt róla az interneten!

5. Nézd meg a képregényt! Miben volt ügyes a főszereplő?

A suliban tehetségkutató versenyt hirdet Judit néni

6. Kit neveznétek tehetségesnek? Keressetek példákat arra, hogy különböző területeken miben nyilvánulhat meg a tehetség!

- ▶ Készítsétek el saját „tehetségprofilotokat” és az osztályét is a 149. oldalon leírtak szerint!

- 1 Neked mi jut eszedbe a különböző színekről? Keress jelzőket hozzájuk! Melyik színnel mit tudnál kifejezni? Kelt-e valamilyen érzést, vagy felidéz-e valamilyen emléket benned egy szín?

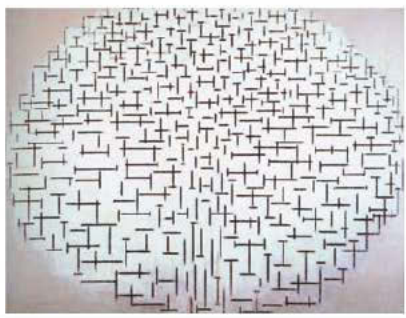

És akarok még sok másszínű tintát, bronzot, ezüstöt, zöldet, aranyat, és kellene még sok száz és ezer, és kellene még aztán millió: tréfás-lila, bor-színű, néma-szürke, szemérmes, szerelmes, rikitó

Kosztolányi Dezső:

Mostan színes tintákról álmodom – részlet

- 2 Válassz egyet az alábbi képek közül! Milyen szavak jutnak eszedbe róla? Milyen hangulatot, érzést kelt benned a kép? Kifejezheted testtartással vagy az arcoddal is. Hasonlítsátok össze, milyen hatással volt rátok ugyanaz a kép!

Piet Mondrian festménye

Vaszilij Kandinszkij festménye

- 3 Fel tudsz-e idézni olyan tevékenységet, amelynek valamilyen közös alkotás lett az eredménye? Mi lett a sorsa az alkotásnak?

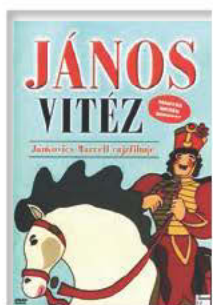
► Alkossatok közösen a 158. oldalon leírt javaslatok alapján!

- 4 Beszélgetsetek a következő kérdésekről!

- Miért lehet jó az embereknek, ha alkotnak valamit?
- Milyen esetekben szól az alkotás önmagunknak, és mikor másoknak?
- Vajon miért nem ugyanúgy hat mindenkire egy alkotás?
- Lehet-e ízlésbeli kérdésekről vitatkozni?
- Mit gondoltok, lehet-e művészi alkotás egy film/plakát/fénykép/épület/zene-mű/használati tárgy/fogalmazás/tánc/ékszer/ruhadarab/gyermekrajz/népdal/szobor/színarab?
- Vajon mitől válik valami művészi alkotássá?

5. Az alábbi képeken magyar művészi alkotásokat láthatsz. Mit mond számodra a kép? Felismered-e valamelyiket? Milyen más magyar alkotásokat ismersz? (A 160. oldalon találsz információt a műalkotásokról.)

A kortárs művészekről megtudhatod, hogyan alkotnak. Olvasmányunkban egy írónak feltett kérdéseket és válaszait olvashatjátok.

6. Válassz a feladatok közül!
- Gyűjts példákat olyan alkotásokra, amelyek: tetszenek neked/szórakoztatnak/érdekesek/elgondolkodtatnak/megrázóak/megismertetnek valamivel!
Mutasd be őket társaidnak!
 - Nézz utána, élnek-e művészek településeken! Kik ők, mi mindent alkottak?
 - Készíts ajánlót, amelyben környéketek művészi értékeit mutatod be!

26. Álmaink, céljaink

- 1 Te milyennek látod magadat? Mely tulajdonságiddal vagy elégedett? Miben vagy erős, ügyes, tehetséges?

Miben szeretnél megváltozni? Miért?

Válaszold meg a kérdéseket a füzetedben, de csak akkor oszd meg társaiddal, ha szeretnéd!

- 2 Olvasd el a mese részletét, és válaszolj a kérdésekre!

– Miért akartok beszélni a félelmetes Ozzal? – kérdezte a férfi.
– Meg akarom kérni, hogy adjon nekem egy kis eszet – válaszolt elsőnek a Madárijesztő.
– Ó, ennél mi sem könnyebb; Oznak úgysis több esze van, mint amennyit használni tud.
– Én pedig szívet akarok tőle kérni – mondta a Bádog Favágó.
– Ó, ez neki annyi, mint a semmi: egész gyűjteménye van mindenféle méretű és alakú szívekből.
– Én pedig bátorságot szeretnék tőle kérni – vallotta meg a Gyáva Oroszlán.
– Oz egy nagy köcsög bátorságot tart a tróntermében, arany fődóvel letakarva, hogy ki ne csorduljon. Szívesen ad majd neked is belőle.

*Lyman Frank Baum: Oz, a nagy varázsló – részlet
Szöllősy Klára fordítása*

- ▶ A Madárijesztő észet szeretne, a Gyáva Oroszlán bátorságot, a Bádog Favágó szívet, pedig a történet során mindannyian bizonyítják, hogy helytállnak a nehézségekben. Mi hiányzik mégis belőlük?
- ▶ Te mit kérnél Oztól? Írd le magadnak egy lapra vagy a füzetedbe!
- ▶ Most gondolj valakire a családobdól! Mit kérnél neki?
- ▶ Mit kívánnál az osztályközösségeteknek?
- ▶ Mit kérnél, amire szerinted az emberiségnek szüksége lenne?

- 3 A népmesékben gyakran hangzik el egy vagy több kívánság, amelyet egy nagy hatalmú vagy varázserővel bíró személy teljesít is. Milyen esetekben teszi boldoggá ez a főhőst? Ha mégis pórul jár, miért történik ez? Keressetek példákat!

4. Beszéljétek meg a következőket!

- ▶ Vörösmarty Mihály egyik versében így ír: „Ábrándozás az élet megrontója,/ mely, kancsalúl, festett egekbe néz”? Egyetértetek-e vele? Mikor előrevivő és mikor hátráltató az ábrándozás?
- ▶ Keressetek példát arra, hogy valaki nem értékeli a körülötte lévő jó dolgokat, hanem mindig másra vágyik!
- ▶ Fogalmazzátok meg, mit jelentenek a következő szavak: *telhetetlenség, mértéktartás, nagyravágyás, céltudatosság!*

5. Dolgozzatok párokban! Válasszatok ki a képekről egy gyereket, és képzeljétek el, mire vágyakozhat! Utána vessétek össze, milyen hasonlóságok és milyen különbségek vannak a leírásaitok között!

6. Készíts listát! Sorold fel 8-10 vágyadat, majd rendezd őket sorba aszerint, melyek milyen könnyen/nehezen érhetőek el! Írd melléjük, mi mindenre lenne szükség ahhoz, hogy elérd (például idő, erőfeszítés, szorgalom, mások segítsége, változás a körülményeidben)!

Válaszd ki egyik vágyadat, és készíts tervet arra, hogyan érhetnéd el!

7. Írj fogalmazást egy olyan emberről, aki számodra példa, mert megvalósította a célját!

An illustration of a hand with glasses painting a bright, glowing sun in space. The sun is a large, textured ball of yellow and white. Above it is a planet with rings, resembling Saturn. The background is a dark, textured space with stars. In the bottom left corner, there is a stylized representation of a galaxy or nebula with concentric circles in yellow, orange, red, and purple. A grey rectangular object is partially visible at the bottom right.

mindenség

idő

tér

megismerés

hit

vallás

tudomány

művészet

fantázia

önkifejezés

álom

cél

Visszanéző

1. Harmadik fejezetünk a mindenségől szólt. Az előző oldalpáron látható rajzon a tágabb világunkat láthatod. Figyeld meg a képet!
 - ▶ Milyen különbséget látsz a kép jobb és bal oldala között az ábrázolás módjában?
 - ▶ Hogyan vizsgálhatja, értelmezheti az ember a körülötte lévő világot? És vajon a benne lévő világot hogyan fejezheti ki?
 - ▶ Ha a te kezében lenne a nagyító, mit vizsgálnál meg? Ha pedig az ecset, mit örökítenél meg szívesen? Ha szeretsz rajzolni, ábrázold ezeket a füzetedben!
2. A képen szavakat is látsz körben elhelyezve. Ezek olyan fogalmak, amelyek szintén kapcsolhatók valamilyen módon a harmadik fejezet témájához.
 - ▶ Kiscsoportban vagy egyénileg dolgozva válasszatok ki legalább öt fogalmat, és értelmezzétek őket példák segítségével! A rajzról válasszatok ki néhány olyan részletet, amelyek szerintetek köthetők valamilyik fogalomhoz! Indokoljátok döntéseiteket!
3. A következő feladatra adott válaszaidat nem kell megmutatnod senkinek, csak ha szeretnéd.
 - ▶ A fejezet témáit az előbbieket szerint átgondolva milyen kérdések születtek benned? Írj le egy külön füzetbe vagy lapra néhány kérdést, kételyt, és amelyekre szeretnél, válaszolj is! Melyek azok, amelyekre nem találtál megnyugtató választ? Kihez fordulhatsz a kérdéseiddel?

Tekintsünk vissza az egész évre!

Az alábbi szavak olyan értékeket jelölnek, amelyek az ember életében fontosak. Példák segítségével beszéljétek meg, vajon ez miért van így! Hozzatok példát arra is, mi történhet, ha hiányoznak ezek az értékek az életünkben!

Képesek vagyunk

Valami elromlott!?

- Gyerekek! Itt valami nincs rendben! A fantasztikus időutazás helyett, úgy látom, hogy egy ismeretlen helyre pottyantunk!
- Jaj, most mi lesz velünk?
- Nyugi! Szerencsére senki sem sérült meg. Nézzünk körül, mi az, amit használni tudunk!
- Nézzétek! Találtam valamit. Úgy látszik, még eltévedés esetén is kapunk segítséget! Itt egy leírás a helyről, ahová kerültünk.

A sziget leírása

- Az éghajlat trópusi: nagy hőmérsékleti ingadozás van; időnként tartós szárazság, máskor pedig erős viharok, özvényszerű esőzés várható.
- A sziget 7 km hosszú és 4 km széles. A tengerpart viszonylag sík és tagolt – hajóval könnyen megközelíthető. A sziget középső részét sziklás hegyek alkotják. A hegyekben kisebb barlangok találhatóak.
- A felszín nagy részét őserdő borítja. A közlekedés nagyon nehéz, veszélyes állatok (pók, kígyók) vannak. Állatvilága gazdag.
- Egy időszakosan kiszáradó patak és egy kisebb tó is van.
- Találhatóak ehető gyümölcsök, viszont a meleg miatt minden gyorsan megromlik.

A magunkkal hozott tárgyak listája

- öt csomag keksz nejlonzacskóban,
- papírsebkendő, ragtapasz és egy doboz fájdalomcsillapító,
- 6000 Ft értékű papírpénz,
- pingpongütők és 4 pingponglabda,
- három darab mobiltelefon,
- két bicska, egy kiskanál, egy csomag zsinór,
- két másfél literes üdítő műanyag palackban,
- egy kispárna.

- ▶ A térkép és a sziget leírása alapján gondoljátok végig, hogy hol telepednétek le a szigeten! Rajzoljátok le a szigetet és rá a leendő táborhelyet!
- ▶ Tervezzétek meg, hogyan lehet biztosítani a mindennapi ételmet és folyadékot!
- ▶ Mire lehet használni a megmaradt tárgyakat? Milyen tárgyakat tudnátok magatok elkészíteni?
- ▶ Hogyan telne egy napotok? Kinek mi lenne a dolga?

19. Az ember kérdez

Isten ingyér teremtett bennünket – Az arzanói gyerekek evangéliuma Marcello D'Orta tanító gondozásában [részletek]

A tizenéves délolasz falusi gyerekek 20-25 éve írt fogalmazásait tanítójuk, Marcello D'Orta (márcsello dortá) hozta nyilvánosságra. (A szövegeket a gyerekek beszédmódjával és helyesírásával közöljük.)

- ▶ Miből jöhetünk rá, hogy mai gyerekek írták? Mi vall benne az életkorukra és mi vall a modern korra?
- ▶ Meg tudjuk-e sejteni a gyerekek állításainak forrását?
- ▶ Ti hogyan válaszolnátok a tanító kérdéseire?

Meséld el a világ teremtését!

„Isten először legyártotta az eget, a Napot, a felhőket, a csillagokat, a Földet, a tengert, az állatokat, aztán kapásból feltalálta az embert. És azt mondta az embernek, Ádámnak fognak hívni, a bordádat meg Évának. Férjek és feleségek lesztek.”

„Istennek hét napba, pont egy hetébe került a teremtés. Először megcsinálta a halakat, aztán teremtette az eget, a földet, a repülő állatokat, a tengert, az állati fajokat, a csillagokat és az embert a saját képére és hasonlatosságára. Az első őskori embert elnevezte Ádámnak, és megkérdezte tőle, hogy örül-e neki, hogy a Földi Paradicsomba lakhat, és hogy nem-e hiányzik neki valami. Nem, nem, mondta Ádám, nagyon jól megvagyok, minden oké. De Isten megteremtette neki a nőt. A nőt Évának hívták, mert nagyon hosszú haja volt. Isten azt kiáltotta: »Minden fa gyümölcsét megkóstolhatjátok, a körtét, a szőlőt, a cseresnyét, a sárgadinnyét, de csak az almát nem, mert ha esztek az almából, elkapjátok az eredendő bűnt.«”

Kicsoda Isten?

„Isten olyan valaki, aki csodákat tett, hogy híressé váljon. Ő a tízparancsolatban az első személy, ő hordja a vállán a világ összes baját. Az ördög meg nemhogy segítene neki, inkább rátesz egy lapáttal.”

„Isten a teremtés igazgatója, ő alkotta világot, a tengert, a csillagokat, a földre a virágokat. Az égben lakik nagyúri környezetben, és még sose volt beteg. Ő a mi

Örökkévaló Miatyánk, és azon is segít, aki nincs rászorulva. Az ördög egy bunkó, egy tróger, aki még életében nem produkált semmi jót, idáig mindenki csalódott benne. Csak káromkodni tud, jó cifrán. Az ördög vörös-sárga ruhát hord, két vörös szarv tulajdonosa, olyan a farka vége, mint az indiánok nyila. Távozz tőlem sátán!”

Miért teremtett bennünket Isten?

„Isten azért teremtett bennünket, hogy nyugodtan elküldhessen bennünket a paradicsomba.”

„Isten azért teremtett bennünket, mert jobban szeretett bennünket, mint valaha.”

„Isten ingyér' teremtett bennünket.”

„Ha Isten teremtett bennünket, az ő baja.”

„Isten jól tette, hogy megteremtett bennünket, csak ne vitte volna túlzásba.”

„Isten megteremtette az embert, aztán háziasította.”

„Ha Isten teremtett bennünket, miért rakták be a bátyámat intézetbe?”

„Ha Isten eleve tudta, hogy a többség a pokolba jut, minek teremtett bennünket egyáltalán?”

„Mikor a tanító úr a teremtést magyarázta, én hiányoztam.”

Mi a lélek?

„A Lélek nem lehet megmondani micsoda, ugyanis nem látható. A lélek az, aminek az emberek hiszik. Például a régi egyiptomiak azt hitték, hogy a léleknek emberfeje és madárteste van. Abban a pillanatban jön ki az élő szájából, amikor holtta változik. Láthatatlan, és senki se tudja elfogni vagy lefényképezni. De akkor honnan vették, hogy tollas? A régi görögök viszont a reinkarnációban hittek: ez azt jelenti, hogy a halott lelke belemegy egy éppen megszülető élő testébe. De ha annak az élőnek már van saját lelke, mit csinálnak? Egy testben két lélek? Tiszta hülyék ezek a görögök!”

Magyarósi Gizella fordítása

20. Ahol ketten-hárman összegyűlnek

A világ nagy vallásai

Amióta az ember meg tudja fogalmazni, mit gondol a világ keletkezéséről, az emberek életéről, feltételez egy olyan hatalmat, amely fölötte áll, a világ azért létezik, mert valaki megteremtette. Ez lehet egy vagy több isten, de más, nálunk hatalmasabb és a sorsunkat irányító lények is (démonok, szellemek, angyalok). A földön sok száz nép él, és ezek sok száz vallási rendszert alakítottak ki. A legelterjedtebbek a következők:

kereszténység	32%
iszlám	20%
hinduizmus	13%
buddhizmus	6%
kínai hagyományos vallások	6%
zsidóság	0,2%
egyéb vallások	6,8%
nem vallásos	16%

1. Olvasd le a táblázatból a választ: Melyik a három legelterjedtebb vallás ma a világon?
Fogalmazd meg sejtésedet: Melyik vallás van jelen a világ legtöbb országában? Vajon miért?
2. A következő szövegek a világ nagy vallásairól adnak információt. Válassz egy szöveget, olvasd el, és töltsd ki a táblázatot a füzetedben, majd közösen készítsetek összefoglaló táblázatot!
A megismert vallások és ágazataik közül melyek vannak jelen Magyarországon?

A vallás neve	A vallás ágai	Hol a legelterjedtebb?	Hallottam-e már róla?	Érdekes számomra

Kereszténység

A **kereszténység** egyistenhitű világvallás, számos ágazattal. Szent könyve a Biblia. A kereszténység ma a világon szinte mindenütt fellelhető. Európában az egyik legelterjedtebb vallási ágazat a **római katolikus**. A reformáció után a **protestáns** felekezet is elterjedt Európában, leginkább Svájcban és a Kárpát-medencében, míg az **evangélikus** inkább Észak-Európa vallása. Az **anglikán** vallás Nagy-Britanniában és a volt brit gyarmatokon jellemző.

A keresztény vallások másik nagy csoportját a **keleti egyházak** képviselik. Olyan egyházakat sorolunk ide, amelyek valamilyen formában a Keletrómai Birodalomhoz, illetve annak utódjához, Bizánchoz kötődtek. Legismertebbek ezek közül az **ortodox** vagy **görögkeleti** keresztény egyházak, de érdekes, ősi formában fennmaradó, önálló keleti egyházakat is találunk a Közel-Keleten és Afrika északi részén egyaránt.

Iszlám

Az **iszlám** vallás bölcsője az Arab-félsziget és a mai Izrael területén volt. Szent könyve a Korán. Kialakulása egy történelmi személyiséghez, Mohamedhez köthető. Nem sokkal Mohamed halála után a vallás két irányzatra szakadt: **síitákra** és **szunnitákra**. A szunnita mohamedán vallás ma jóval elterjedtebb, mint a síita. Az közismert tény, hogy az arab országokban (Észak-Afrika, Közel-Kelet) a muszlim vallás a legjellemzőbb. Azonban az egykori Perzsián (ma Irán) keresztül Indiába is eljutott ez a vallás. A világ legnagyobb lélekszámú muszlim országa pedig Indonézia. A Szaharától délre, a nyugat-afrikai országok északi részét is beleértve, mindenhol Mohamed követőit találjuk.

Hinduizmus

A **hinduizmus** tipikusan indiai vallás. Rendkívül változatos és sokrétű, a helyi hagyományok bonyolult szövevényéből gyakran nehéz kibogozni, mi az összekötő kapocs a különböző hindu irányzatok között. A hindu istenvilág sokarcú és rengeteg helyi isten is létezik. A hinduizmus a lélek felszabadítására törekszik, és ennek számtalan útja lehetséges. A híveknek vallási tanítók, úgynevezett guruk segítenek, a szertartásokat pedig a papok végzik. Két nagy csoportot azért el lehet különíteni a hinduizmuson belül is: Visnu és Siva istenek követőit. India lakosságának a 87%-a hindu. Ez 2010-ben nagyjából 900 millió embert jelent, ami a Föld lakosságának kb. 15%-a.

Buddhizmus

A **buddhizmus** Ázsiában keletkezett, és ma is ott találjuk a hívők döntő többségét. A buddhizmus elsősorban India és Kína területén jellemző. Kínán belül külön ki kell emelni Tibetet. A tibeti buddhizmus ma már ismert az egész világon, kisebb közösségeket minden földrészen találni Ázsián kívül is. A buddhista gondolkodás alapja tulajdonképpen nem is vallásos, hanem inkább filozófiai. Buddha nem isten, hanem ember, akinek az élete halállal végződik. De különbözik a többi embertől abban, hogy minden szenvedélyt legyőzött, azaz megvilágosodott. Buddhista lehet valaki akkor is, ha nem hisz semmiféle természetfeletti, felsőbb hatalom létezésében.

Kína vallásai

Kínában a **taoizmus** és a **konfucianizmus** elterjedt. Ez utóbbi meghonosodott a szomszédos Koreában és Vietnámban, de a kínai lakosság révén a világ több országában is. A taoizmus Kína egyik legnagyobb ősi vallása, mely jelentős mértékben befolyásolta a kínai kultúrát. A kínai filozófiában az állandóan mozgó és változó valóságot taónak nevezik, ez a világ ősoka, belőle keletkezett minden létező élő és élettelen. Konfuciusztól pedig az erkölcsi tanítások származnak.

Zsidó vallás

A **zsidó** és a keresztény vallás egy töről fakad. A keresztény Biblia Ószövetsége a zsidó valláshoz is kötődik. A zsidóság nagy hangsúlyt helyez a szövegek tanulmányozására, amit a Talmudban gyűjtöttek össze. A zsidóság, illetve a zsidó vallás már az ókorban sem csak Izrael területére korlátozódott. A hányatott sorsú nép vallását is magával vitte, amikor szülőföldjét elhagyni kényszerült. Európában a holokauszt (népirtás) következtében jelentősen csökkent a zsidó vallás követőinek száma. Ma Izrael után az Egyesült Államokban található a legtöbb zsidó vallású ember.

<http://tudasbazis.sulinet.hu/hu/termeszetudomanyok/foldrajz/tarsadalomfoldrajz/a-vilag-nyelvi-es-vallasi-megoszlasa/a-nagy-vilagvallások-foldrajzi-megoszlasa>
<http://tudasbazis.sulinet.hu/hu/termeszetudomanyok/foldrajz/tarsadalomfoldrajz/a-vilag-nyelvi-es-vallasi-megoszlasa/a-kisebb-lelekszamu-vallások-foldrajzi-megoszlasa>
<https://hu.wikipedia.org/wiki/Taoizmus>, <https://hu.wikipedia.org/wiki/Buddhizmus>

21. Tények és vélekedések

Ki a vérengző bestia?

Egyik nap az újságban a következő hírt olvastam:

KALAND A MEDVÉVEL

Spicz Andor alsópampukai vadász izgalmas vadászkalandot élt át az erdélyi havasok között. Az erdőben két hajtót követett, amikor egyszer csak rémült kiabálás hallatszott. Egy hatalmas medvét pillantottak meg egy bokor mellett, ahol az gyökereket rágott. A vadász nem rémült meg, hanem megcélozta a borzasztó bestiát, és a mellébe lőtt. A medve

nagyot bődült, két lábára állt, és fenyegetően szembefordult vele. Az óriási állat bölgve ráugrott a vadászra. Spicz Andornak már nem maradt töltenye, ezért mindenre elszántan birkózni kezdett a fenevad. Az acélizmú férfi hősieen küzdött, még végül sikerült ledöfnie a vérengző bestiát.

Alsópampukai Hírmondó

Aznap éjjel álmomban egy másik újsághír került elém:

HALÁLOS VÉGŰ KALAND EGY EMBERREL

Elszomorodott szívvel közöljük olvasóinkkal, hogy Atta Trolí, a havasokban közismert tudós ma reggel elhalálozott egy rettenetes eset következtében. Amint barátunk éppen a legújabb bölcsességein elmélkedve gyökereket rágcsált az erdő szélén, egy megtermett embert pillantott meg, amint az vérben forgó szemekkel szemléli őt, és tüzet lövellő fegyverét egyenesen feléje fordítja. Atta Trolí, a bölcs jóindulatával a szívében, azt gondolta, hogy megpróbálja szelídséggel lefegyverezni a vérengző bes-

tiát. Az oktalan és dühös vadállat felhorkant, és tüzelt Atta Trolíra. Ő tudta, hogy ártalmatlanná kell tennie a veszélyes szörnyet. Oda ment hát, és bal lábát a fenevad vállára tette, mely azonban ettől még dühösebb lett, előrántott egy éles vasdarabot és megszúrta Atta Trolit. A bölcs még ekkor sem engedett dühének, hiszen azt vallotta, hogy nem bánthat más élőlényt. Ezért megvetően elfordult, ott hagyta támadóját, ám hamarosan összeesett.

Máramarosi Medvék Lapja

Karinthy Frigyes nyomán

1. Mi volt az az eseménysor, amelyet a két történet leírt? Fogalmazd meg pontosan, tényszerűen, mi történt!
Volt-e olyan információ, amelyik csak az egyik szövegben jelent meg?
Mit gondolt egymásról az ember és a medve, amikor meglátták a másikat?
Mit érthettek félre?
Miért írja le másképpen a két szöveg ugyanazt az eseményt?
Melyik szöveg kinek szól? Mi volt a szándéka a szövegek beszélőinek?
2. Keresd ki a szövegből azokat a kifejezéseket, amelyek az embert és a medvét vagy a cselekedeteiket jellemzik!

Alsópampukai Hírmondó	
ember	medve
acélizmú	vérengző
Máramarosi Medvék Lapja	
ember	medve
vérben forgó szemek	bölcsesség

3. Összegezzétek, milyen eszközökkel lehet bemutatni ugyanazt az eseménysort különbözőképpen!
 4. Találjatok ki egy hétköznapi konfliktust, egyeztetek meg az eseménysorban, majd csoportokban dolgozva írjatok beszámolót az egyik vagy a másik fél szemszögéből!
- ➡ Keressetek a médiában ugyanarról az eseményről szóló különböző képeket vagy cikkeket! Hasonlítsátok össze a megfogalmazásokat! Találjatok-e különbségeket?

22. Kíváncsiság és megismerés

Hogyan születnek a felfedezések?

Az itt következő részletek néhány tudós jelentős munkásságát villantják fel. Válassz egy szöveget, olvasd el! (Ha van internetes eszközötök, további információkat is gyűjthetsz a tudósról.) Ezután üljetekek ötven – más-más szöveget ismerő tanulók – egy csoportba, és mindenki mondja el a többieknek, miről olvasott, majd beszéljetekek meg a következő kérdéseket! (Nem mindegyik szövegben találtok minden kérdésre választ.)

- ▶ Milyen tanuló volt a tudós gyermekként? Mi érdekelte?
- ▶ Milyen területen dolgozott?
- ▶ Voltak-e kutatótársai?
- ▶ Mit fedezett fel?
- ▶ Milyen nehézségei lehettek a munkája során?
- ▶ Mit gondoltok, miért fontos a felfedezése?

A C-vitamin felfedezése – Szent-Györgyi Albert, orvos, biokémikus

Szent-Györgyi Albert 1893-ban született. Családjában sok híres orvos, természet-tudós és zenész volt. Hozzájuk képest a kisdíák Albert kifejezetten lassú észjárásúnak tűnt. Erre később így emlékezett:

„Nagyon buta gyerek lehettem. Velem szinte semmi sem történt. Az iskolában állandóan csak magoltam. A könyveket gyűlöltem. [...] A kudarcok elvették a kedvemmet a tanulástól.”

Tizennégy éves korában egyszer belelapozott a nagybátyja által írt élettankönyvbe, és meglátta az emberi agy felépítését. „Természetesen egy szót sem értettem belőle, de elfogott a vágy, hogy a könyvet megismerhessem” – vallotta később. „Amikor 15 éves koromban azt mondtam a nagybátyámnak, hogy tudományos pályára akarok menni, akkor ő kézzel-lábbal tiltakozott, és azt mondta, hogy legfeljebb kozmetikus lehetne csak belőled.”

Szent-Györgyi Albert felfedezte a C-vitamint, amely az emberi szervezet számára nagyon fontos. A mi éghajlatunk alatt télen nincsen C-vitamin, mert nincsen gyümölcs. Így itt csak azok az állatok tudnak megélni, amelyek maguk is elő tudják állítani a C-vitamint. Az emberiség azonban Afrikából jött, ahol egész évben van C-vitamin.

A probléma az volt, hogy Szent-Györgyi nem tudta nagyobb mennyiségben előállítani ezt az anyagot. Sokféle növényt, citromot, narancsot kipróbált, de egyik sem volt megfelelő. Egyszer a felesége vacsora mellé zöldpaprikát is tálalt, amit a tu-

dós nem akart megenni. „Azt mondtam a feleségemnek, hogy ezt inkább elviszem a laboratóriumba, ahelyett, hogy megegyem. Még aznap éjjel megtudtam, hogy a paprika a C-vitaminnak egy kincses háza. Pár héttel később másfél kg vitamin volt a kezemben, addig csak ezredgramm mennyiségek voltak. Ezt szétosztottam az egész világon, és így tudtuk meg, hogy mi a C-vitamin pontos kémiai szerkezete. Ennek a következménye, hogy ma tonnaszámra gyártják.” A tudós 1937-ben kapott Nobel-díjat felfedezéséért.

A gyerekkor felfedezései – Gerald Durrell (dzseráld dárel), természetkutató

„Ez a gyerek nem normális, csigákat hord a zsebében!” Lawrence Durrell, 1931 körül

„Ez a gyerek nem normális, skorpiókat tart a gyufásdobozban!” Lawrence Durrell, 1935 körül

„Ez a kölyök nem normális, állatkereskedésbe megy dolgozni!” Lawrence Durrell, 1939 körül

„Ez a kölyök nem normális, állatkerti ápoló akar lenni!” Lawrence Durrell, 1945 körül

„Ez az ember nem normális, kígyók közt csatangol a dzsungelben!” Lawrence Durrell, 1952 körül

„Ez az ember nem normális, állatkertet akar nyitni!” Lawrence Durrell, 1958 körül

„Ez az ember nem normális. Ha meghívod magadhoz, sast telepít a borospincédbe!” Lawrence Durrell, 1967 körül

„Ez az ember nem normális!” Lawrence Durrell, 1972 körül

Gerald Durrell: A halak jelleme (részlet). Révbíró Tamás fordítása

Gerald Durrell (1925–1995) kora gyermekkorától szenvedélyesen érdeklődött a természet, különösen az állatvilág iránt. Így ír erről: „Számomra a kert varázsos világ volt, virágerdő, melyben soha nem látott teremtmények nyüzsögtek. Órákat töltöttem guggolva vagy hason fekvve, és figyeltem magam körül az állatok magánéletét. Ilyen módon sok lenyűgöző dolgot tanultam.”

Régi vágyát váltotta valóra, amikor felnőttként saját állatkertet nyitott, ahol új szemlélettel tervezte meg az állatok lakóhelyét és ellátását. Az állatkertekre már nemcsak látványosságként tekintett. Miután rádöbbsent, milyen mértékben veszélyezteti az ember a természeti élőhelyeket, a begyűjtött ritka állatokat megőrizni, szaporítani akarta, hogy így is védje a fajokat. Kalandjairól érdekes könyveket írt, amelyekkel olvasók millióit nemcsak szórakoztatta, de az élőlények szeretetére is nevelte.

A hiányzó láncszem – Johannes Kepler, csillagász

A tudományos világ az ókor óta, közel másfél évezreden keresztül azt az elméletet fogadta el, hogy a bolygók a Föld körül keringenek. Ezt sok megfigyeléssel és számítással támasztották alá, ám jó néhány megfigyelés ellentmondott ennek a modellnek. A XVI. században Kopernikusz szakított ezzel, és kidolgozta azt az elméletét, amely szerint a bolygók, köztük a Föld is, a Nap körül keringenek, egyenletes sebességgel. Ez forradalmi újításnak számított akkoriban.

A számítások azonban továbbra sem egyeztek minden ponton. Egy fiatal csillagász, Johannes Kepler, mestere megfigyeléseit felhasználva újabb számításokba kezdett. Egyre pontosabban sikerült tökéletesítenie a modellt, mégis maradt egy kis különbség az elvi számítások és a mért adatok között. Erre sehogyan sem talált magyarázatot. Egy váratlan és merész ötlettel azonban elvetette a körpályák gondolatát, és ellipszis alakú pályákat írt le, amelyeknek a Nap nem a közepén áll. Így kerültek helyre az adatok.

Kepler után még sok fizikus, csillagász pontosította a Naprendszerrel szóló ismereteket, és mai napig ezt a modellt tartjuk érvényesnek.

A korát megelőző elmélet – Alfred Wegener, meteorológus, földtantudós

1912-ben egy német meteorológus, Alfred Wegener egy elméletet alkotott, amelyben először fogalmazta meg, hogy a kontinensek lassú mozgással állandóan változtatják a helyüket, közben összeforrnak, majd széttöredeznek, új kontinenseket formálva. A kiindulási alap az a jól látható hasonlóság volt, amely egyes partvonalak, különösen Afrika és Dél-Amerika között figyelhető meg. Ő azonban a földtörténeti múlt lehülési periódusait is vizsgálta. Az eljegesedés nyomai kőzetekben voltak követhetőek, valamint az őslénytani maradványok elterjedését is figyelembe vette. Wegener azt állította, hogy kb. 300 millió éve a kontinensek egyetlen óriási szuperkontinensbe tömörültek. Ezt az óriáskontinenset Pangeának, északi részét Lauráziának, déli részét pedig Gondwanának nevezte el.

Wegener logikus érvei és bizonyítékai ellenére a korabeli kutatók nagy része elutasította a kontinensvándorlás elméletét. Wegener 1930-ban meghalt. Húsz év elteltével azonban a földtani mérőszközök fejlődésével olyan kutatási eredmények születtek, amelyek igazolták Wegenerrel, és a hetvenes évekre megszületett a földretek mozgásainak teljes elmélete.

A tudós nő – Marie Curie (mári küri), kémikus

Maria Skłodowska-Curie az egyik leghíresebb női tudós volt. Lengyelországban, Varsóban született 1867-ben. Szegény családból származott, de olyan jól és gyorsan tanult, hogy már 15 évesen leérettségizhetett. Dolgozni kezdett, majd testvéréhez költözött Párizsba, ahol fizikát és matematikát tanulhatott az egyetemen. Később éjszakaiig tanult padlásszobájában, szinte csak vajaskenyéren és teán élt.

Amikor megismerkedett leendő férjével, Pierre Curie-vel, egy tudományosan is rendkívül sikeres kapcsolat kezdődött el. Közösén kutattak, és új kémiai elemeket fedeztek fel, a polóniumot, majd a rádiumot. Kutatótársaival együtt felfedezték a radioaktivitást – ez olyan nagy energiájú sugárzás, amely bizonyos elemek atommagjából származik –, amelyet ma is fontos energiaforrásként használunk.

Ő szerzett először doktori címet Franciaországban nőként, valamint a párizsi egyetem első női professzora lett. Marie Curie kétszer kapott Nobel-díjat: a fizika és a kémia területén is.

Marie Curie 66 évesen halt meg csontvelőrákban. A betegséget bizonyára azok a sugárzó anyagok okozták, amelyeken védőfelszerelés nélkül kísérleteztek. Ezek káros hatásáról akkor még nem tudtak. A múzeumokban kiállított eszközeik ma is annyira sugároznak, hogy a látogatók is csak védőfelszerelésben láthatják.

Pierre és Marie Curie tiszteletére fizikai mértékegységet neveztek el, ami a radioaktivitás nagyságát határozza meg (curie, jele: Ci). A kúrium (curium) nevű kémiai elem is róluk kapta a nevét. Lányuk, Irene szintén Nobel-díjas kutató lett.

1. A tudósok, különösen manapság, nem egyedül dolgoznak, hanem társakkal együtt, munkacsoportokban. Miért lehet jó ez az együttműködés?
2. A tudományos eredmények, felfedezések mindig az emberiség eddig megszerzett tudására épülnek. Gyűjtsétek össze, hogy vajon milyen tudományos felfedezésekre volt szükség ahhoz, hogy az okostelefon – vagy bármely használati tárgy – létrejöhessen!
3. A tudományos felfedezések egy csoportja segít megérteni a világot, megmagyarázni a jelenségeket. Másoknak haszna lesz a mindennapi életünkben, ezekre épülhetnek a különböző találmányok, technológiák. Gyűjtsétek össze ötleteiteket arról, szerintetek mit lenne jó *megérteni, felfedezni, feltalálni!*

23. A tudomány felelőssége

Robotok és emberek

A tudományos-fantasztikus irodalom, filmművészet (science-fiction, sci-fi) gyakran olyan történeteket ír le, amelyekben végiggondolhatjuk, hogy egy mai technológia továbbfejlesztése vagy egy folyamat előrehaladása milyen következményekkel járhat az emberekre, világunkra nézve. Felveti a kérdéseket, amelyekkel a fejlődés során találkozhatunk.

Az egyik ilyen téma a robotok megjelenése. Isaac Asimov amerikai író sok regényt írt róla. Most részleteket olvashatsz egy-egy alkotásából.

- ▶ Válassz ki egyet, majd csoportokban számoljatok be egymásnak az olvasottakról!
- ▶ Beszéljétek meg, milyen kérdéseket vet fel az adott mű! Találkoztatok-e más alkotásokban is hasonlókkal, vagy esetetekbe jutott-e már valami kapcsán ilyen kérdés?

Isaac Asimov: Egy fiú legjobb barátja [részlet]

A történet egy tízéves fiúról, Jimmyről és családjáról szól. A Holdon élnek, és a kisfiú legjobb játszótársa egy robotkutya, Robopó, akivel még a Hold szabad felszínére is kimehet.

„Jimmy, ahogy az anyja mondta, valóban a kráternél volt. [...] Hogy lehetett volna veszélyes átvágni a sötétben, mikor a csaholó, tündöklő fénnel világító Robopó a közelében haladt?” Ő a radarja segítségével még fény nélkül is tudta, hol vannak, és merre halad a fiú. Jimmynek semmi baja sem eshetett, míg Robopó vele volt, és rögtön mellé somfordált, ha túl közel haladt egy sziklához. Felugrált kis gazdájára, hogy kimutassa szeretetét, és kétségbeesett nyikkanásokat hallatva futkosott összevissza, mikor Jimmy elbújt az egyik kőtömb mögé.”

Jimmy szülei azonban meglepetést készítenek fiuknak.

„Mr. Anderson elmosolyodott.

– Kapsz tőlünk valamit, Jimmy – mondta. – Még a rakétaállomáson van, de ha a vizsgálatoknak vége, holnap megérkezik. Arra gondoltam, már most elárulom...

– A Földről érkezett, apa?

– Igen, fiam. Egy kutya. Egy valódi földi kutya. Egy skót terrier kölyök. Ez lesz az első kutya a Holdon. Többé nem lesz szükséged Robopóra. Mindkettőt nem tarthatjuk meg, és egészen biztos, hogy lesz egy kisfiú vagy egy kislány, akinek sok örömet szerezhet még régi pajtásod. – Elhallgatott, mintha arra várt volna, hogy Jimmy mond valamit, majd folytatta.

– Tudod, mi egy kutya, fiam? Egy valódi élőlény! Robopó csak mesterséges utáncat, egy robotkutya. A nevét is innen kapta: robotkopó.

Jimmy arca elkomorult.

– Robopó nem utáncat, apa. Ő az én kutyám!

– Nem valódi, Jimmy. Robopó acélból és huzalokból készült, és csak egyszerű pozitronikus agya van. Nem élőlény.

– Mindent megcsinál, amit akarok. Megért engem. Biztos, hogy él!

– Nem, fiam. Robopó csak egy gép. Előre beleprogramoztak mindent. Egy kutya viszont él. Te sem akarsz majd Robopót többé, ha lesz egy valódi kutyád. [...]

Jimmy Robopóra nézett. A gépkutya halk, rémültnek tűnő hangon felnyüszített. A fiú kitérte karjait, és Robopó hozzárohant. [...]

Jimmy átölelte Robopót. Már ő is dühös lett; és kétségbeesett arckifejezése elárulta, nem gondolja meg magát.

– Kit érdekel, hogyan viselkednek? Az nem számít, én mit érzek? Szeretem Robopót, és ez a lényeg!”

Szántai Zsolt fordítása

Isaac Asimov: Az elkerülhető konfliktus [részlet]

A technika fejlődésével a számítógépek nemcsak egyre hatalmasabb adatmennyiséget tudnak feldolgozni, hanem önálló következtetésekre is jutnak, képesek a tanulásra, önálló döntésekre. Ezért, hogy ne váljanak veszélyessé az emberek számára, alapprogramjukba a tervezők beépítik a robotika három törvényét:

1. A robotnak nem szabad kárt okoznia emberi lényben, vagy tétlenül eltűnnie, hogy emberi lény bármilyen kárt szenvedjen.

2. A robot engedelmessé válik az emberi lények utasításainak, kivéve, ha ezek az utasítások az első törvény előírásaiba nem ütköznek.

3. A robot tartozik saját védelméről gondoskodni, amennyiben ez nem ütközik az első és második törvény előírásaiba.

A szuperszámítógépek létrejöttével már a teljes világgazdaság irányítását rájuk bízák, mivel sokkal jobban átlátják a jelent, és tudják tervezni a jövőt. Az ő esetükben kiegészülnek a törvények: A Gép nem árthat az emberiségnek, nem nézheti tétlenül, hogy az emberiség ártalmat szenvedjen.

„Mondd, Stephen, honnan tudhatnánk mi, hogy végső soron mi az emberiség legfőbb érdeke? Nekünk nincs birtokunkban az a végtelen számú tényező, amelyekkel a Gép operál. Hogy egy neked is ismerős példát említsek, meglehet, a mi egész műszaki civilizációnk több boldogtalanságot és nyomorúságot teremtett, mint amennyit megszüntetett. Lehet, hogy egy primitív földművelő vagy állattartó társadalom alacsony kultúrája nagyobb hasznára lenne egy kisebb közösségnek. Ha ez így van, akkor a Gépnek erre kell törekednie, lehetőleg úgy, hogy ezt nem

köti az orrunkra, mert beképzelt tudatlanságunkban azt hisszük, hogy az a jó, amit megszoktunk, és kapálózunk minden változás ellen. Vagy netán a teljes urbanizáció vagy egy kasztoktól szabadult társadalom, esetleg a teljes anarchia lenne a megoldás? Honnan tudhatnánk? Csak a Gépek tudják, és el akarják érni a céljukat, és minket is arrafelé terelnek.

– De hiszen ezzel elismered, hogy az Emberiségvédelmi Társaságnak van igaza, hogy az emberiségnek többé nincs semmi beleszólása a saját jövőjébe.

– Igazából sohasem volt. Mindig is ki volt szolgáltatva a gazdasági és társadalmi erők kényének-kedvének, amelyeket maga sem értett – az éghajlati viszonyoknak, a háborúk szeszélyeinek. Most a Gépek megértik végre, és senki sem állhat az útjukba.”

Baranyi Gyula fordítása

Isaac Asimov: A kétszáz éves ember [részlet]

2160-ban a robotokat többek között háztartási célokra készítik. Így kerül a Martin családhoz az Andrew nevű robot. Andrew azonban különbözik a többi robottól: művészeti alkotásokat készít, könyveket ír, és ami a legfurcsább: szabad szeretne lenni. A döntés a bíróság kezébe kerül, ahol kimondják, hogy aki szabadságban szeretne élni – még ha robot is –, nem lehet tőle megtagadni azt.

Andrew azonban továbbra is robot, fémtesttel – ám így tulajdonképpen halhatatlan, hiszen alkatrészei mindig cserélhetőek. A család tagjai Andrew mellett megöregszenek, meg is halnak, már az unokák, dédunokák segítik őt. Andrew-ban egyre erősebb a vágy, hogy igazi emberré válhasson. Ezért testrészeit fokozatosan lecseréli élő szervekre. Ám továbbra sem ismerik el emberként. Kétszáz éves korában nagy döntésre szánja el magát.

„– Figyeljen ide! Ha az agy dönti el ezt a kérdést, akkor a legnagyobb különbség nem a halhatatlanságban van? Ki törődik valójában azzal, hogy az agy milyen, miből épül fel, vagy honnan jött létre? Ami egyedül számít, az az, hogy az agysejtek elpusztulnak, el kell pusztulniuk. Még ha a testben minden szervet megtartanak vagy kicserélnék is, az agysejteknek, amelyeket nem lehet kicserélni anélkül, hogy ezzel megváltoztatnánk és megsemmisítenénk a személyiséget, végül el kell pusztulniuk. Az én pozitronpályáim már majdnem két évszázada megvannak. Nem ez-e az alapvető választóvonal? Az emberek el tudnak viselni egy halhatatlan robotot, mert nem számít, hogy egy gép meddig tart. De nem tudnak elviselni egy halhatatlan emberi lényt, mert a saját halandóságuk csak addig viselhető el, ameddig univerzális. És ezért nem nyilvánítanak emberré.

– Mit akar ezzel mondani, Andrew?! – kérdezte Li-Hsing.

– Megszüntettem ezt a problémát. Évtizedekkel ezelőtt a pozitronagyamat organikus idegekhez kapcsolták. Nos, egy végső operáció megváltoztatta a köztük levő kapcsolatot oly módon, hogy pályáimban a potenciál lassan, egészen lassan csökken.

Li-Hsing szépen ráncolt arcán egy pillanatig semmiféle kifejezés nem látszott. Aztán ajka megkeményedett.

– Úgy érti, elintézte, hogy meghaljon, Andrew? Az nem lehet. Az felrúgná a harmadik törvényt.

– Nem – mondta Andrew. – Választottam a testem halála és a vágyaim halála között. Hogy a testem éljen azon az áron, amely felér az igazi halállal, ez az, ami felrúgná a harmadik törvényt.

Li-Hsing megragadta Andrew karját, mintha meg akarná rázni. Aztán mégsem tette.

– Andrew, ez így nem lesz jó. Csinálja vissza az egészet!

– Nem lehet. Már túl sok a rombolás. [...] Ha ezáltal ember lehetek, akkor megérte. Ha nem, akkor véget vet a küzdelemnek, és akkor is megérte.

Li-Hsing valami olyat tett, amin maga is meglepődött. Csendesen sírni kezdett.

Különös volt, ahogy ez az utolsó tette megragadta az emberek képzeletét. Mindaz, amit addig tett, nem hatott rájuk. De végül még a halált is elfogadta, hogy ember lehessen, és az áldozat túl nagy volt ahhoz, hogy vissza lehessen utasítani. Az utolsó ünnepség időpontját szándékosan a kétszázadik évfordulóra tették. [...]

Andrew tolszékben ült. Még tudott járni, de csak botladozva. Az egész emberiség figyelő szeme előtt a világelnök így beszélt:

– Ötven évvel ezelőtt önt mint másfél évszázados robotot ünnepeltük. Most mint két évszázados embert köszöntjük önt, Mr. Martin.

És Andrew mosolyogva nyújtotta a kezét, hogy kezet rázzon a világelnökkel.”

Kugler Gyöngyi fordítása

1. Mi különböztetheti meg a robotokat az élőlényektől?

Mi a hasonlóság és a különbség a robotok és az emberek között?

Milyen célra lehetnek jók a robotok? Lehetnek-e jobbak, mint az ember?

Bármit megtehet-e az ember a robotokkal? Mitől függ ez?

Milyen félelmek lehetnek az embereknek a robotokkal kapcsolatban?

2. Kutass az interneten már létező robotok után! Mit tudnak a mai robotok?

◆ A kétszáz éves ember történetéből film is készült. Ha teheted, nézd meg!

◆ Gyűjtsetek olyan könyv- vagy filmrészleteket, amelyekben robotok a főszereplők! Milyen kép rajzolódik ki róluk ezekben?

24. Fantázia és alkotás

Karinthy Frigyes: Hazudok (részlet)

Karinthy Frigyes *Tanár úr kérem* című kötetében gyerekkori emlékeiből írt humoros történeteket. A következőben arról olvashatsz, hogyan jött rá arra, hogy író is lehetne belőle.

Egy másik barátom engem kérdezett, hogy mi hol lakunk. Az utcát nem tudtam pontosan megmondani, de biztosítottam, hogy Pesten az a legelőkelőbb utca. További kérdésekre kissé zárkózottan, mint olyan ember, aki magánügyeiről nem szívesen nyilatkozik - de rövidségéhez képest elég plasztikus válaszban elmondtam neki, hogy mi csak néhány éve lakunk itt, azelőtt a Bakonyban birlaltunk szerény kastélyt, a hozzávaló ménessel és két wigwammal. Meg voltam róla győződve, hogy a barátom nem tudja, mi az a wigwam, és bosszantott, hogy nem kérdezi, tehát úgy tesz, mintha tudná.

Barátom azonban nem kérdezte, sőt a saját dolgaira tért, és elmondta, hogy nálunk vettek egy fürdőkádat. Könnyedén bólintottam, és megjegyeztem, hogy nálunk van már ugyan négy kád, egy az ebédlőben, egy az írószobában és kettő a wigwamban. [...] Barátom figyelmesen hallgatott végig, és egy üveget mutatott, amivel a betűket nagyobbbnak lehetett látni. Mosolyogva jegyeztem meg, hogy ismerem ezt a szerszámot, hiszen nekünk otthon van egy há... három méter nagy darab belőle, amibe ha belenéz az ember, egy betűt akkorának lát, mint egy kisebb ház - ezzel az üveggel mi gyakran nézzük a csillagokat. Ó igen, nagyon helyes kérdés, a Mars-csillagot is szoktuk nézni vele. Hogy mekkorának látjuk? Na, nem nagynak - akkorának talán, mint az Erzsébet tér -, de viszont nagyon tisztán és világosan meg tudjuk különböztetni az egyes tárgyakat.

Ó igen, elég érdekes dolgok, amiket látunk. A Marson főleg hangyák vannak, de akkora mindegyik, mint nálunk egy ember. Páncélos hangyák vannak és repülő hangyák, és mondhatom, jelenleg éppen nagy a mozgalom; tudni kell ugyanis, hogy kétféle hangya van a Marson; vörös hangyák és fekete hangyák, és ezek éppen háborúban vannak egymással.

A részleteket aznap nem mondhattam már el a barátomnak, de hazafelé, útközben összeszedtem gondolataimat a vörös és fekete hangyákkal kapcsolatban, hogy másnap, ha megint szóba kerül ez a dolog, helyes válaszokat adhassak tudnivágyó barátomnak.

Másnap, mikor barátom megint előhozakodott az üveggel, már örömmel értesít-

hettem őt, hogy az előtte való este – direkte az ő kedvéért – behatóan tanulmányoztam a hangyaháborút, jó teleszkópom segítségével. A vörös hangyák hadállása most elég jó, mondtam – egy nagy hegy mögött helyezkedtek el, és készülnek átkelni a folyón zárt sorokban, a vörös hangyakirály vezetésével, aki nyolcszázmillió vörös hangyát vezényel. Érdeklődésére megígértem, hogy holnapra áttanulmányozom a fekete hangyák hadállását is, és bővebben referálok a fekete hangyakirályról, aki már most is rokonszenves nekem, mert haláltmegvető bátorsággal védte magát egy hegyszorosban, ahol gondolkodva sétált éppen, midőn egy barlangból vörös hangya ugrott elő, és kardját lobogtatva rátamadott.

Hazamenet főleg a fekete hangyakirályal foglalkoztam. A vörös hangyával szemben tanúsított viselkedése mondhatatlanul meghatott engem is. Éreztem, hogy ilyen viselkedéshez nemcsak roppant testi erő és bátorság kell, de őszintén szólva, olyan lelkiismeretesség, mely a gonosz és áruló támadásokkal szemben éppoly kérelhetetlen szigort vált ki egy királyból, mint ahogy jóvá és könnyőrelethez hangolja őt saját népével, az özvegyekkel és árvákkal és más védtelenekkel szemben.

Biztos voltam benne, hogy a fekete hangyakirály előbb-utóbb győzni fog, de bárátomnak ezt nem mondtam meg. [...] És aznap, hazamenet, részleteket dolgoztam ki magamban, hogy másnapra kész legyen az anyagom. Két hangya összebeszél, hogy elárulja a fekete hangyakirályt – egy sötét völgyben találkoznak, és éjnek évadján megtámadják a palotát. Szerencsére a hangyakirályné ébren van, és figyelmezteti férjét. Azonnal fellármázzák a tábor, két főhangya vezérlete alatt megindul a tenger felé...

Erről a fekete, kanyargó rajról beszéltem másnap. Távolságban a tenger vize csillog a lemenő nap fényében. Vadregényes hegyek és végtelen lapályok váltakoznak. Az erdők mélyében, fák között, bokrok árnyékában rejtekeznek és figyelnek a vörös hangyák. Órák kérdése, mikor törnek elő... A fekete raj komoran, baljós nyugalommal, összenyüzsögve zúdul le a völgyre...

Így lettem íróvá.

1. Hogyan keveredett hazugságba a főszereplő? És vajon miért? Van-e különbség a történet elején és a végén lévő hazugságok között? Miből jött rá a főszereplő, hogy íróvá válhat? Szerinted milyen tehetségre van szüksége egy írónak?
2. Idézz fel olyan történeteket, amelyeket érdekesnek találtál. Ezek közül melyek kitaláltak, és melyek történtek meg valóban? Mesélj el egyet-egyét a társaidnak!
3. Van-e olyan történeted – igazi vagy kitalált –, amelyet szívesen megírnál, megfilmesítenél, megrajzolnál képregényben? Füzetedben írd le fő ötletedet vele kapcsolatban!

25. A világ a művészetek tükrében

Kérdések a Harry Potter könyvsorozat írójához

Bizonyára sokan ismeritek Harry Potter történetét akár a hétrészes regénysorozat, akár az ebből készült nyolcrészes filmsorozat révén. Joanne Kathleen (J.K.) Rowling (dzsoen ketlín róling) angol író 1997-ben jelentette meg az első könyvet, amely hamarosan világszerte hatalmas siker lett. Az olvasók óriási izgalommal várták az újabb köteteket, amelyekben megismerhették kedvenc szereplőik sorsát.

Harry Potter világában azonban sok részlet feltáratlan marad. Joanne Kathleen Rowling nemcsak a történet írásával foglalkozott, hanem állandó kapcsolatot tartott – és tart ma is – olvasóival, akik időről időre, egy-egy találkozáson vagy az interneten keresztül feltehetik kérdéseiket. Ezekből olvashatsz most néhányat.

- ▶ Figyeld meg, milyen részletekre kíváncsiak az olvasók, és hogyan tágul ki számukra Rowling válaszaival a varázslók világa!

„Hogyan tudta Neville kihúzni Griffendél kardját a süvegből?”

JKR: Neville, aki igaz griffendéles, segítséget kért, pont úgy, ahogyan Harry a Titkok kamrájában, és Griffendél kardja megjelent a Teszlek Süvegben. Amint azt tudjátok, a fejfedő eredetileg Griffendélé volt.

„Mi volt Dudley legrosszabb emléke?”

JKR: Azt hiszem, amikor Dudleyt megtámadta a dementor, először látta önmagát olyannak, amilyen. Borzasztóan fájdalmas, de végül is hasznos lecke volt ez számára, amelytől elkezdett megváltozni.

„Hősnek tartod Pitont?”

JKR: Igen, habár esendő hősnek. Nem igazán szeretetre méltó figura. Meglehetősen erőszakos, keserűséggel és bizonytalansággal átitatott maradt, ugyanakkor tudott szeretni, és hű maradt a szerelméhez. Végül pedig érte adta az életét is!

„Milyen patrónust szeretnél magadnak?”

JKR: Vidrát szeretnék, mint Hermionének van, de az az érzésem, hogy egy nagy kutya lenne.

„Mi volt az első könyvben Dumbledore levelében, amit a Dursley-éknek írt?”

JKR: Petunia szeretett volna Roxfortban tanulni, és azzal, hogy vállalja Harry nevelését, mégis része lehet annak a világnak, amelybe korábban nem kerülhetett be.

„Mit gondolnak a gyerekeid Harry Potterről?”

JKR: Jessica szereti a könyvet, ami különösen kedves tőle, hiszen nagyon soká-

ig kellett rajtam Harryvel osztoznia. Davidnek fogalma sincs arról, kicsoda Harry Potter, és éppen ezért nem izgatja magát!

„Leírnád a Hugrabug klubhelyiségét? Ez az egyetlen, ahol Harry nem járt.”

JKR: A Hugrabug klubhelyisége az egyik konyha melletti festményen át érhető el. Nagyon kellemes, szívélyes hely. Sárga függönyök, dagira tömött karosszékek és kis föld alatti alagutak, amelyek kerek ajtajú hálólhelyiségekbe vezetnek.

„El tudnád mondani, mi lett Harryből, Ronból, Hermionéból és Ginnyből?”

JKR: Hermione a Varázslény-felügyeleti Főosztályon kezdte karrierjét, ahol fontos szerepe volt a házimanók életének javításában. Később átment a Varázsbűnüldözési Főosztályra, ahol eltöröltette az aranyvérűeket támogató törvényeket. Harry az új Auror ügyosztály élére került (az, hogy Voldemort eltűnt, még nem jelentette, hogy a rákövetkező években nem voltak sötét varázslók és boszorkányok). Ron csatlakozott a Weasley Varázsvicc Vállalathoz, amely rengeteg pénzt hozott. Ginny pár évig sikeres kividdicsjátékos volt, később a Reggeli Próféta kviddics-tudósítója lett.

„A varázsvilág megtudta, hogy Piton valójában Dumbeldore embere volt?”

JKR: Igen, Harry tett róla, hogy Piton hősiessége ismertté váljon. Persze, ettől még Rita Vitrol megírt egy könyvet *Piton: Gazember vagy Szent?* címmel.

„Melyik gyerekének adta oda Harry a Tekergők Térképét?”

JKR: Az az érzésem, hogy nem adta oda egyiknek sem, de egy nap James elcsen- te az apja íróasztalából.

„Kinek dedikáltad a második könyvedet?”

JKR: Sean régi barátom, akinek először beszéltem arról, hogy író szeretnék lenni. Ugyanolyan kocsija volt, mint a repülő Ford Anglia, sőt, kicsit Ron karakterét is róla mintáztam.

„Hogy tudsz mindenre emlékezni, miközben a HP sorozaton dolgozol?”

JKR: A megszállott rajongók a megmondhatóit, szoktam hibázni! De a lényeges dolgok könyvről könyvre változatlanul maradnak, mivel a történetet már jó ideje kitaláltam, és tisztán körvonalazódik a fejemben.

Forrás: <http://www.the-leaky-cauldron.org/2007/09/10/jkr1/>,
<http://jkr.lumos.hu/jkrcom.html>

1. Ha jól ismered Harry Potter történetét, idézd fel, hogyan találkozta a törté- nettel, kik a kedvenc szereplőid, miért ők, és hogy melyek a kedvenc jele- neteid a könyvből vagy a filmből!
2. Páros munkában fogalmazzátok meg, mit kérdeznétek meg ti az írónótól!
◆ A szövegben idézett kérdések már több éve hangzottak el. Azóta újabb tör- ténetek vannak születőben Harry Potterrel kapcsolatban. Kutass ezek után az interneten!

GYŰJTEMÉNYEK

JÁTÉKOK

1. Újra együtt vagyunk

Találjatok hasonlóságot!

Kezdzetek el körbejárni a teremben, majd a játékvezető egy tapssal állítsa meg a mozgást! Nézd meg, ki áll hozzád a legközelebb, és kezdj el beszélgetni vele! Keresetek két hasonlóságot kettőtök között, például érdeklődés, szabadidő, kedvenc étel, nagymama neve – akkor jó, ha új dolgokat tudtok meg egymásról –, majd három perc után folytassátok a sétát, és ismételjétek meg a beszélgetést valaki másal – lehet többször is, ahogy az idő engedi! A végén próbáljatok meg a hasonlóságok alapján kisebb csoportokat alkotni! Adjatok nevet a „klubnak”!

Változat: 4-5 perces beszélgetés után azok a párok, akik már találtak két hasonlóságot, kezdjenek keresni – szintén körben járva, beszélgetéssel – olyan társakat, akik csatlakozni tudnának hozzájuk!

Együtt építünk

A csoportok játékosai körben ülnek, mindenki hat fakockát kapott. Némán kell lenni mindenkinek a fakockákat, amiből építeniük kell valamit. Nem beszélhetik meg azt, hogy mit készítenek. Egymás után rakják a kockákat, mindenki csak akkor állhat fel, ha már az előző játékos letette az ő egyik kockáját, és visszaült a helyére. A végén beszéljétek meg, milyen volt így játszani, milyen alkotások születtek!

8. Hátrányból indulva

Egyenlőtlen esélyek

Alakítsátok át úgy a teret, mintha hagyományos sorjátékot rendeznétek! (Például helyeztetek el három sorban egyenlő távolságban székeket!)

A játékosok alakítsanak három csoportot annak tudatában, hogy sorversenyt rendezünk (meg kell kerülni a székeket, labdát kell vezetni a székek között stb.)! Egy feltételt rögzíteni kell: a megadott feladatot végre kell hajtani, senki sem szállhat ki a játékból menet közben!

Ezután a felsorakozott csapatok húznak egy-egy írásban megadott feladatot:

Az első csoport tagjainak háromszor kell megkerülni a székeket.

A második csapat tagjainak egyszer kell megkerülni a székeket.

A harmadik csapat tagjainak ötször kell megkerülni a székeket.

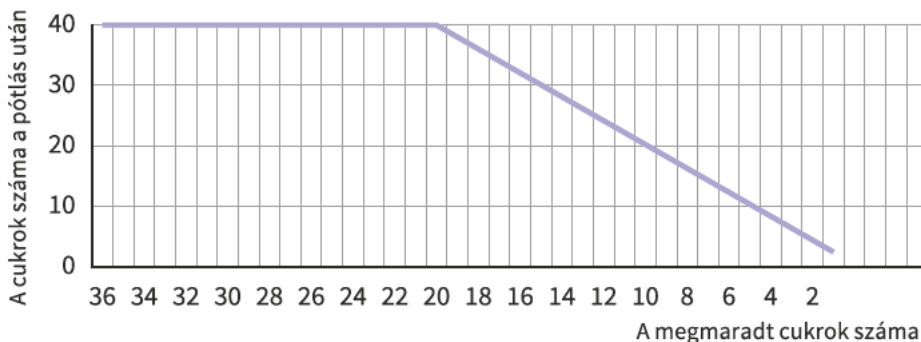
(A játékvezető kitalálhat többféle feladatot, például az egyik csoport futhat, a másik lépkedhet, a harmadik páros lábbal ugrálhat stb.)

Utána beszélgessetek arról, hogyan éltétek meg azt a feladat végzése közben, hogy már az indulásnál eldőlt, hogy ki fogja nyerni a versenyt!

12. Túl nagy lábon élünk?

Játék a cukrokkal

A játék célja: minél több kockacukorhoz jutni. Szükség van egy-két zacskó kockacukorra – vagy más apró tárgyra –, valamint négy nem átlátszó pohárra. A játékot 4-5 fős csoportban érdemes játszani. Egyikőtök legyen a játékvezető. Fontos, hogy a cukrok pótlási szabályát minden játékos ismerje. Egymással beszélgetniük nem tilos. A játékvezető leszámol maga elé 40 szem kockacukrot, és eltakarja valamivel a készletét. Minden játékos felírja egy darab papírra, hány szem cukrot szeretne kapni az adott körben (legalább egyet, maximum negyvenet). Beleteszi rendelését a poharába, és átadja a játékvezetőnek. Ő mindenkinek leszámol a poharába annyit, amennyit kért (ha van annyi), és visszaadja a játékosoknak. Utána megnézni, hány cukra maradt. Ha 20-nál kevesebb, akkor a zacskóból szedve megduplázza maga előtt a mennyiséget. Ha 20-nál több, akkor kiegészíti a készletet 40-re, és már kezdődhet is a következő kör. Ha a beérkezett igényeket nem tudná kielégíteni, akkora játékvezető annak adja az összes maradékot, aki a legtöbbet igényelte, függetlenül attól, hogy az igénye több vagy kevesebb volt ennél. Amikor ez a pillanat eljön, alapítsátok meg együtt, mennyire jártatok jól a játékban! Sikerült-e a zacskók teljes tartalmát megszerezni, vagy hamarabb véget ért a játék?

17. „Mindenhová belépünk, mindent lájkolunk...”

Ismerkedés

Álljatok egy nagy körbe! Mindenkinél 3-5 kis kártya van, amelyen a neve látható. A játékvezető egy tapsal elindítja a játékot. Először mindenki szemkontaktussal – azaz egymásra nézve – keressen valakit. Amikor egy perc után a játékvezető kettőt tapsol, mindenki elindul a kiválasztott társa felé, ügyelve arra, hogy ne ütközzön másokkal, és végig figyeljék egymást! Összetalálkozáskor bemutatkoztok egymásnak, és kártyát cseréltek. Utána rögtön igyekeztek szintén a szemetekkel valaki mást keresni. A cél, hogy mindegyik kártyátokat elcseréljétek.

- ▶ Most a személyes találkozásokat és ismerkedéseket játszottuk el. Milyen módokon és mi alapján ismerkedhetünk meg valakivel az interneten keresztül? Más-e a személyes kapcsolat, mint az interneten keresztüli kommunikáció?

Profilom

Mindenki kigondol önmagáról 5 jellemzőt, amit egy képzeletbeli saját bemutatkozó profilhoz illesztene. Ezt le is írhatja. Ezután körben haladva, sorban mindenkitől kér összesen öt, rá jellemző tulajdonságot. Ezeket is lejegyzí. Amikor a kör a végére ért, mindenki összehasonlítja a két listát. Ha valamit furcsáll vagy érdekesnek talál, rákérdezhet, miért kapta azt a jellemzőt. A végén az, aki szeretné, megoszthatja a többiekkel, milyen hasonlóságokat és különbségeket talált a két listája között. Fontos! Sértő, bántó szavak nem hangozhatnak el!

19. Az ember kérdez

Játék a szavakkal

Alkossatok párokat, és minden páros kapjon két szó-kártyát! Fogalmazzátok meg a kapott két szó jelentését, és írjátok le azokat a lapok hátoldalára! Ügyeljete arra, hogy némelyek nagyon hasonló jelentésűek!

Fordítsátok a lapokat szómagyarázattal felfelé! Most mindenki próbálja meg a látható jelentéseket azonosítani az eredeti szavakkal! (Természetesen a saját kártyáitokat kihagyva.) Ha ez nem sikerült valamelyik magyarázatnál, kérjétek meg a szóért felelős párost a pontosításra! Ha sikerült, de úgy érzitek, hogy lehetne jobb a magyarázat, akkor együtt szóban fogalmazzátok meg újra!

22. Kíváncsiság és megismerés

Fele sem igaz

A játékosok alakítsanak két (vagy páros számú) csoportot. Minden csoport tagjai gyűjtsenek össze öt olyan kérdést a világról, a természetről, amelyre meg tudják adni a választ, de feltételezik azt, hogy kevés társuk ismeri. Ezután mindegyik kérdésre találjanak ki két hamis – de hihető – választ is! A játék során a csoportok felváltva olvasnak fel egy kérdést, majd a hozzá tartozó egy igaz és két hamis választ, változó sorrendben. A másik csoportnak ki kell találni, melyik volt a helyes válasz.

25. A világ a művészetek tükrében

Áramló levegő

A játékosok a belégzés után a levegő kifújásakor kifújják a szomorúságukat, feszültségüket, elhessegetik a rossz gondolatokat. Egyszer elvégzik a gyakorlatot, majd a játékvezető megkérdezi, ki mitől szabadult meg. A játékvezető kezdi a sort, például így: *„Kikergettem egy csúnya, kövér mérgességet, szétkenődött az ablakon! Te mit fújtál ki?”*

A játékosok nyugodt ritmusban lélegeznek, becsukják a szemüket. A játékvezető ezt mondja: *„Képzeld el, amint a testünkbe áramló levegő lassan megszínesedik, átjárja, kilégzéskor körbeveszi az egész testünket, és biztonságos búrát von körénk. Csupa jó, megnyugtató dolog áramlik belénk.”* Néhány perc után a csoport megbeszéli, kinek milyen érzései, tapasztalatai voltak a gyakorlat közben.

Hol voltam?

A játékosok közül néhánynak bekötjük a szemét. A játékvezető felmutat egy kártyát, amelyen egy helyszín és egy napszak vagy évszak látható. A többi játékos feladata, hogy különböző hangokat, zörejeket adjon ki. Rövid idő elteltével a bekötött szemű játékosok mondják el, milyen helyszínen érezték magukat!

Mit mond a zene?

A játékvezető zenét játszik le, a játékosok csukott szemmel felvesznek egy testtartást, amely szerintük legjobban kifejezi a zenét. Egy adott pillanatban kinyithatják a szemüket, és megnézhetik, milyen összképet alakítottak ki.

DRAMATIKUS FELDOLGOZÁS

2. Egyéni és közösségi érdek

Érdekeink kifejezése

Az ötödikes tankönyvben már több feladat volt, amelyben a hatékony megbeszélést, kommunikációt gyakoroltuk. Most felidézhetitek ezeket újra.

Alkossatok 4-5 fős csoportokat! Egy család vagytok, amelybe tartozik anya, apa és két iskolás gyermek (mondjuk Sári és Sanyi). Válasszatok ki egy helyzetet, és játszószátok el a többi csoportnak azt, hogyan beszélnek meg az érintettek a problémát!

- Péntek van, és Sárinak jövő keddre el kell olvasni a kötelező olvasmányt, de még csak a felét olvasta el. Megtudja, hogy hétfvégén a család látogatóba utazik a nagymamához...*
- Az osztály hétfőn délutánra közös múzeumlátogatást szervezett, de Sanyi inkább számítógépes csatázni szeretne, amelyre meghívták a hetedikeseke...*
- Anya és apa nagytakarítást szeretnének tartani szombat délelőtt, mert délután vendégek jönnek, de Sanyi edzésre készül...*
- Sári egy éve jár zongorára, de nincs sikerélménye, mert keveset gyakorol. Abba szeretné hagyni, de a szülei nem örülnek ennek...*
- Anya barátnője megbetegszik, és anya szeretné meglátogatni őt, ám korábban megígérte Sárinak, hogy ma este segít farsangi jelmezt készíteni neki...*
- Sanyi feladata kétnaponta a kutya etetése és sétáltatása, de ma sokat kell tanulnia a történelemdolgozatra. Sárítól kérne segítséget, aki viszont megbeszélte egy programot a barátnőjével. Szülei sokáig dolgoznak ma...*

A nézők figyeljék meg:

- ▶ Ki hogyan viselkedett?
- ▶ Milyen szavakat használt, milyen stílusban beszélt?
- ▶ Érvelt a maga igaza, érdekei mellett, vagy inkább indulatos volt?
- ▶ Kinek a szava győzött? Vajon miért?
- ▶ Olyan megoldás született-e, ami mindenkinek megfelel?

Most válasszatok ki azokat a helyzeteket, amelyekről úgy érzitek, nem született bennük jó megoldás, vagy az érdekek megfogalmazása nem volt megfelelő! Kezdjétek el újra a megbeszélést így:

- ▶ fogalmazzátok meg pontosan, kinek mi az érdeke (*Nekem nagyon fontos lenne tanulnom..., Én sokkal jobban szeretnék..., Nem maradhat étlen a kutya...*),
- ▶ hozzátehetitek az érzéseiteket vagy a lehetséges következményeket (*A nagymama nagyon csalódott lenne..., Félek, hogy egyest kapok...*),

- ▶ és mindig figyeljete a másik fél érveire (*Tudom, hogy egyedül nem tudnád megtenni..., Értem, hogy sokkal érdekesebb neked...*),
- ▶ kérjétek meg a másikat, ha szükséges (*Sokat segítene nekem, ha megtennéd...*),
- ▶ és törekedjétek olyan megoldásra, ami elfogadható mindenki számára (nem biztos, hogy mindig lesz ilyen)!

3. A gyermekek jogai

Az Igazságtanács ülése

Játsszátok el az Igazságtanács ülésének folytatását, amikor arról kell dönteni, hogyan védjék meg a kislányt! Alkossatok csoportokat, beszéljétek meg, kik a tagjai a tanácsnak, majd játsszátok el, ahogy megvitatjátok a kérdést, és döntésre juttok! Ezután választhattok más meséket vagy irodalomból ismert történeteket. Röviden gyűjtsétek ki a történetből, kit milyen sérelem ért, és folytassátok a tanács ülését! A jegyzőkönyvbe röviden jegyezzétek le:

- ▶ ki volt a sértett,
- ▶ mi történt vele,
- ▶ milyen jogát sértették meg,
- ▶ ki tette ezt,
- ▶ hogyan lehetne jóvátenni ezt vagy megvédeni őt!

4. Az én utcám, az én otthonom

„Szabad felhasználás”

Az internet korában új kérdés merül fel: az, hogy ami az interneten elérhető, az kinek a tulajdona. Lopásnak számít-e, ha felhasználjuk, továbbítjuk ezeket az anyagokat?

1. Olvassátok el, és értelmezzétek közösen a következő kérdéseket! Alkossatok párokat, és beszélgetsetek két kiválasztott kérdéstről néhány percig, majd összegezzétek a többiek számára, mire jutottatok!
 - a) *A jogdíj* egyfajta jövedelem, juttatás annak, aki létrehozott egy szellemi terméket, például filmet, regényt, zenét. Minden eladott példány után kap a szerző egy kisebb pénzüsszeget. Igazságos-e ez?
 - b) Miért írják vajon ki a filmek elején, hogy tilos másolni? Kinek miféle károkat okozhat a *másolás*?
 - c) A *videomegosztó csatornákon* a közösség tagjai feltöltötenek anyagokat, amelyeket bárki megnézhet, sokszor azonban azokat utólag eltávolíttatják a tulajdonosok. Milyen érdekek ütköznek itt össze?

- d) Mi történik, ha egy zárt közösség – például egy internetes csoport – „ad kölcsön” egymásnak a tulajdonában lévő filmekből, hogy megnézhessék? Ez károsítja-e a jogtulajdonost?
- e) Megváltoztatható-e valahogyan a *fájlmegosztás* rendszere az interneten?
- f) Miért érheti meg sok vloggernek (egy-egy témában – például játékokról, filmekről, barkácsolásról – videót készítő), hogy ingyenes műsorokkal szórakoztassák a közönséget?
2. Ezután gyűjtsetek 3-3 támogató érvet az alábbi összegző kérdésekhez:
- ▶ Meg kell-e akadályozni a filmek, zenék ingyenes letöltését?
 - ▶ Engedélyezni kell-e az interneten fent lévő anyagok szabad felhasználását?
3. Csoportos munkában beszéljétek meg és foglaljátok össze:
- ▶ milyen szabályozást tartanátok helyesnek ezekben a kérdésekben!
 - ▶ hogyan kellene viselkednie a felhasználóknak az internetes anyagokkal kapcsolatban!

5. Kettős kötésben

Három profil egy elképzelt 19. századi közösségi oldalról

<p>Név Clark Ádám</p>	
<p>Született Foglalkozása Munkahelye</p>	<p>Edinburgh (Skócia), 1811 mérnök Lánchíd Részvénytársaság, Országos Közlekedési Bizottság</p>
<p>Lakhelye Kapcsolat Családtagok</p>	<p>Életem nagyobb részében Buda Széchenyi István Feleségem Áldásy Mária. Három gyermekünk született.</p>
<p>Írj magadról néhány dolgot... Széchenyi István hívására költöztem Magyarországra, s itt számos közlekedést szolgáló alkotás mérnöke voltam.</p> <p>Életesemények: Én voltam a Lánchíd építésvezetője, az Alagút tervezője.</p>	

Név Ganz Ábrahám

Született Svájc, 1814
Foglalkozása vasöntő mester, gyáros
Munkahelye Ganz Vállalatok
Lakhelye Életem nagyobb részében Buda
Kapcsolat Kossuth Lajos, Széchenyi István
Családtagok feleségem Heiss Jozefa,
lányunk Jozefina

Írj magadról néhány dolgot... Vasöntő mesterként találmányok fűződnek a nevemhez, kis műhelyemből nőtt ki a magyar nehézipar legjelentősebb gyára.

Életesemények: Én szállítottam a Lánchíd öntöttvas tartóelemeit.
Egy vasöntő eljárás kísérlet során fél szememre megvakultam.

Név Sina György Simon

Született Niš (Szerbia), 1783
Foglalkozása bankár, diplomata
Munkahelye Osztrák Nemzeti Bank
Lakhelye Bécs, Buda, Érd
Kapcsolat Széchenyi István
Családtagok feleségem Derra Katalin, fiam Simon

Írj magadról néhány dolgot... Görög-vlah származású vagyok. Kereskedőként munkálkodom a Habsburg Monarchiában. Bőkezűen adakozom minden nemes célra.

Életesemények: Én finanszíroztam a Lánchíd megépítését.

- ▶ Találjatok közös mozzanatotkat a három ember sorsa és munkássága között!
- ▶ Fogalmazzatok meg egy rövid chatelést a három férfiú között valamikor a Lánchíd építése idején!
- ▶ Készítsétek el a profilját a következő személyeknek is! Használjátok hozzá az internetet! Keress rá nevükre, és használd a felugró forrásokat! *Szent Gellért, Zrínyi Miklós, Savoyai Jenő, Bem József, Petőfi Sándor, Herczeg Ferenc, Cziffra György, Prokopp Sándor, Mohamed Aida, Al Ghaoui Hesna.*

A felsoroltak helyett más olyan személyeket is választhatsz, akikre szintén jellemző, hogy származásuk és hazájuk kettős kötődést teremtettek számukra.

10. Használ vagy árt a technika?

Előnyök és hátrányok

A 10. lecke 6. feladatának táblázatában összegyűjtött ötletekkel fogtok dolgozni. Alkossatok két vagy páros számú csoportot! Válasszatok ki egy eszközt, majd egy csoport az előnyeit, a másik a hátrányait tekintse át! Mindegyikhez gyűjtsön érveket is!

Tartsatok vitát két csoport között! A csapatok felváltva szólalhatnak meg, mindig egy előnyt vagy hátrányt indokolva. Megszólalásukat mindig kezdjék úgy, hogy a másik csapat érveit összefoglalják, majd cáfolják, vagy újabb gondolatokat fűznek hozzá! Azok a csapatok, akik éppen nem vesznek részt a vitában, lesznek a nézők, és a végén értékeljék a vitát két szempontból:

- ▶ Melyik csapat érvelt logikusabban, meggyőzőbben?
- ▶ Melyik stílusa nem volt megfelelő (nem a témáról beszél, zavarja a másikat, belevág a szavába stb.)?

16. Tükröm, tükröm...

Talkshow

Alkossatok csoportokat! Ezek egy-egy televíziós szerkesztőcsoport lesznek. A feladatuk, hogy megtervezzenek egy televíziós beszélgetőműsort.

- ▶ Döntsetek el, ki az a három vagy négy ember, akit meghívnátok, ha a...
 - a) legdivatosabb, legelegánsabb személyeket,
 - b) legérdekesebb életúttal, tapasztalattal rendelkezőket,
 - c) olyanokat, akik valamiért példaként állhatnak a gyerekek, felnőttek elé,
 - d) leghíresebb embereket, akikre feltehetően a legtöbb kíváncsiak szeretnék bemutatni!
- ▶ Számoljatok be a választásaitokról, és indokoljátok is meg! Beszéljétek meg, honnan tudtatok ezekről a személyekről!
- ▶ Válasszatok ki a meghívottak egyik csoportját, és állítsátok össze azokat a kérdéseket, amelyeket feltennétek nekik! Figyeljetez arra, hogy az *a*, *b*, *c* és *d* csoport mindegyikéhez készüljetez interjúval! Nagyon különböző kérdések születtek?

17. „Mindenhová belépünk, mindent lájkolunk...”

Moderálás

A moderálás egyik célja, hogy az internetes kommunikációból kiszűrjük a bántó megnyilvánulásokat.

- ▶ Alkossatok csapatokat, és gyűjtsétek össze azt a tíz szót, kifejezést, amelyet szívetek szerint kizárnátok a mindennapi, iskolai beszélgetésekből, mert bántónak, zavarónak érzitek!
- ▶ Beszéljétek meg, vajon milyen helyzetekben és miért hangozhatnak el ezek a szavak, és hogyan lehetne elkerülni őket! Teljesen ki kell hagyni, vagy át lehet úgy fogalmazni, hogy kifejezd az érzéseidet, véleményedet nem megbántva a másikat? (Korábbi etikaórai tanulmányaidban találkozhattál ezekkel az átfogalmazásokkal, például: *De irigy vagy!* helyett *Roszzul esett nekem, hogy engem ki-hagyta!...*; *Tűnj már innen!* helyett *Szeretnék én is leülni!...*)
- ▶ Gyakorlásképpen játsszatok! Válasszatok ki egy hangot, és a következő párbeszédben az ilyen hanggal kezdődő szavakat hagyjátok ki a beszédből, és helyettesítsétek más szavakkal, kifejezésekkel! Kezdetek hármas csoportokban beszélgetni bármely témáról! Egyikőtök legyen a moderátor, aki figyeli, elhangzik-e a tiltott szó! Ha igen, figyelmeztesse a beszélőket, és ők fogalmazzanak másként!

21. Tények és vélekedések

Mit látunk a képen?

Keressetek olyan képeket, amelyek mozgalmas helyzeteket, sok embert ábrázolnak! Az alábbi feladatok közül választhattok.

- a) Kis csoportokban írjatok róluk mondatokat! Ezután a csoportok cseréljék ki ezeket! A másik csoport mondatait elemezve döntsétek el, hogy tényeket vagy véleményeket fogalmaztak meg a mondatokban! Olvassátok fel a mondatokat újra úgy, hogy a vélemények elé illesszétek a *Szerintem...*, *Úgy gondolom...* vagy *Úgy látom...* mondatkezdést!

A feladatot megoldhatjátok képek nélkül úgy is, hogy a csoportok szavak nélkül bemutatnak egymásnak egy rövid jelenetet.

- b) Egy képről beszéljétek úgy, hogy csak azt mondjátok el, amit konkrétan láttok a képen, amit egy társatok is valószínűleg így mondana el! Például: *Egy anyuka sétál a kisgyerekével...* helyett *Egy felnőtt nő sétál egy kisgyerekekkel...*, hiszen nem tudhatjuk a kép alapján, pontosan milyen kapcsolatban vannak a kép szereplői. Ezután találjatok ki különböző változatokat a történetre, képzeletetek segítségével!

- c) Csoportokban készüljétek fel a képen ábrázolt helyzet eljátszására! Nézzétek meg egymás előadását, majd beszéljétek meg, milyen különbségeket láttatok!

Tiszteletben tartva...

Párokban beszéljétek meg, mit jelenthet az, hogy valaki „elfogadja a másik véleményét” és az, hogy „tiszteltetben tartja a másik véleményét”!

Ezután két páros találjon ki rövid történetet, párbeszédet, amellyel az egyik kifejezést bemutatja! Milyen szóbeli kifejezéseket lehet ilyen beszélgetésekben alkalmazni?

24. Fantázia és alkotás

Tehetségek tablója

1. Te miben érzed magad tehetségesnek? Kérdezd meg szüleidet, tanáraidat, társaidat is! Ne csak az iskolára gondold! Például figyelmesen beszélgetsz a barátoddal, rendet tartasz tárgyaid között, pontosan célozol a labdázásban, vigyázol a kistestvéredre, emlékszel a tennivalókra, bátorítod a társaidat, és sok más dologra is gondolhatsz még. Készítsd el „tehetségprofilodat”!
2. Gondoljátok végig, és beszéljétek meg közösen, hogy osztályotokban ki miben ügyes! Hogyan tudnátok ezeket a képességeket, tehetségeket kamatoztatni egy közös feladatban, programban?
 - ▶ Állítsátok össze az osztály tehetségtablóját: ki miben a legjobb? Ne maradjon ki senki, hiszen „mindenki ügyes valamiben”!
 - ▶ Osszátok el a feladatokat egy program (osztálykirándulás, ünnepi megemlékezés, papírgyűjtés, színdarab előadása, testvériskola tanulóinak vendégül látása stb.) megszervezésekor aszerint, kihez milyen feladat illik legjobban!

26. Álmaink, céljaink

Kívánj egyet!

Játsszátok el, hogy összetalálkoztok a kívánságokat teljesítő jó tündérrel!

A tündér azonban csak egy kívánságot teljesít, ám abban segít neked, hogy eldöntsd, mi legyen az. Listádról – amelyet a 26. lecke 6. feladatában állítottál össze – válassz ki egy olyan vágyadat, amelyhez a tündértől kérnél segítséget! Aki a tündért játssza (ez lehet először tanárod is), kérdésekkel győződjön meg, hogy te csakugyan nem tudod magad – akár lépésenként – elérni ezt a célt, és az ő ereje kell hozzá! Lehet, hogy csak egy bizonyos lépésnél kell segítenie.

KREATÍV FELADATOK

4. Az én utcám, az én otthonom

Miért jó itt lakni? Miért nem jó itt lakni?

Alkossatok 3-5 fős csoportokat! Írjatok össze 3-4 kérdést, amelyeket feltennétek a környéketeken élőknek! Például:

Mióta él itt?

Miért költözött ide?

Mit kedvel leginkább itt a faluban/városban/kerületben?

Mi az, ami zavarja/nem tetszik neki/nehezíti az életét?

Mit gondol, hogyan lehetne ezen változtatni?

Kinek a dolga lenne ezen változtatni?

A csoportból mindenki kérdezzen meg egy vagy két embert! (Még érdekesebb, ha különböző korú lakosokat kerestek meg!) A válaszokat jegyezzétek le!

Összesítsétek a válaszokat! Van-e olyan dolog, amit többen is említettek?

Ezután vessétek össze eredményeiteket a többi csoportéval!

Az osztály kedvenc helyei

Másoljátok le annak a településnek a térképét, ahol iskolátok van! Mindenki válasszon ki egy helyet, amelyet kedvel! Jelöljétek be színes piktogrammal vagy kis papírzászlóval! Egy-egy mondattal mutassátok be egymásnak kedvenc helyeteket, majd indokoljátok, miért kedvelitek!

6. Egy nemzet, sok nemzetiség

1. A roma kultúra

Látogassátok meg a *Roma Kultúra Virtuális Házát!* Ez nem egy valóságos épület, hanem egy nagyon gazdag tartalmú összeállítás ebben a témában. DVD-n és interneten egyaránt hozzáférhető. Itt keressétek: http://www.tarsadalomkutatas.hu/multimedia/a_roma_kultura_haza.swf.

Alkossatok csoportokat! Válasszatok egy-egy helyszínt, és járjátok be

- ▶ az „alagsor” fotótárát,
- ▶ a képtárát,
- ▶ az „emeleti” kiállítótermet,

- ▶ a könyv- és filmtárat,
 - ▶ a „tetőtérben” hallgassatok meg egy előadást,
 - ▶ a „kávézóban” nézzetek meg egy-két kisfilmet a cigány ételekről!
- Számoljatok be egymásnak arról, hogy mi volt újdonság számotokra!

2. Aranypánt díj

„Hétköznapi hősöket keresünk!” Ezzel a felhívással fordulnak roma szervezetek minden évben a közvéleményhez, hogy tegyenek javaslatot, ki nyerje el az adott évben, április 8-án, a Nemzetközi Roma Napon az Aranypánt díjat. Olyan nem közismert roma személyek jelölését várják, akik megbecsülést vívtak ki a környezetükben (például elismert mesteremberként, pedagógusként, orvosként stb.), s emellett feddhetetlen, példamutató életet élnek. Nézzétek meg az elmúlt évek jelöltjeiről készült fényképeket!

- ▶ Képzeljük el, hogy a roma szervezetek meghirdetik az „Aranypánt junior díjat”, gyermekek, fiatalok számára! (Ilyen díjazott lehetne például a hatodik osztályos karancslapujtói Paulik Krisztina, aki 2016-ban hibátlan eredményrel nyerte meg a Simonyi Zsigmond helyesírási versenyt.) Tégy javaslatot egy olyan roma ismerősödre, aki méltó lenne a díjra! Nem kell, hogy kivételes eredményekkel rendelkezzen, elég, ha valamelyik tulajdonsága, cselekedete példa számodra! Fogalmazd meg indokaidat egy ajánlásban!

3. Két kultúrában

Az Aranypánt díj elnevezése Kovács József Hontalan költőtől származik, aki 1991-es, *Ismeretlen cigány ének* című kötetének előszavában írja:

„Vallom és vállalom, hogy rajtam két aranypánt van: az egyik a magyar kultúra, a másik a cigányságom. Egyikről sem óhajtok lemondani.”

- ▶ Mit jelenthet ez a kettősség azok számára, akik két kultúrához is tartoznak? Ha tehetitek, keressetek ilyen embereket, és beszélgetsetek velük erről!

8. Hátrányból indulva

Egymásért

A *társadalmi szolidaritás* azt jelenti, hogy a közösség együttérez bajba, hátrányba került tagjaival, és felelősséget vállal abban, hogy segítsen nekik. Ez megjelenhet törvényekben, de magánszemélyek vagy cégek kezdeményezéseiben is. Válassz a következő feladatokból!

- Keress olyan jómódú embereket, akik jövedelmük egy részét mások segítésére szánták most vagy a történelem során, és mutasd be őket röviden!
- Keress olyan embereket, akik tudásukat és idejüket elesettek segítésére fordítják, és mutasd be őket röviden!
- A *társadalmi felelősségvállalás* kifejezésre keresve mutass be három programot, amelyeket cégek, vállalkozások indítottak!
- Nézz utána, mi a *méltányos kereskedelem* (fair trade) vagy a *felfüggesztett kávé* programja, és fogalmazd meg véleményedet róla!

9. Adok és kapok

Közös projekt

Alkossatok 4-5 fős csoportokat!

Készítsetek tervet arra, milyen területen tudnátok önkéntes munkát végezni a környezetetekben!

Mutassátok be egymásnak a terveket, majd válasszatok közülük megvalósíthatókat! (Több csoport is összefoghat egy tervhez, ha nagyobb létszámra van szükség.)

Ha tehetitek, valósítsátok meg a projektet!

Tartsatok róla értékelő élménybeszámolót!

A tervezésben segíthet a következő táblázat.

	Ötleteink	Példa
Probléma, amin változtatni kellene		Elhanyagolt és piszkos a játszótér
Feladatok, tevékenységek		Szemétszedés, gereblyezés, gyomlálás
Időtartam		2-3 óra
Helyszín		Játszótér
Szükséges eszközök, előkészületek		Szemeteszsák, kesztyű, gereblye, vödör, bejelenteni a szülőknek

	Ötleteink	Példa
Nehézségek		Szemét és növényi hulladék elhelyezése
A projekt címe legyen:		Miénk itt a tér!
A megvalósulás után		
Eredmények		6 zsák szemet, tiszta játszótér
Visszajelzések		Jó együttműködés, beszélgetés a környéken lakókkal, szülők jöttek segíteni...

A Demokratikus Ifjúságért Alapítvány kézikönyve alapján

Egyéni vállalás

Gyűjts 8-10 ötletet arra, milyen módon tudnál saját környezetben másoknak segíteni, vagy a környezetet jobbra tenni! Ezután válassz ki ezek közül kettőt, amelyről úgy gondolsz, a következő hetekben meg is tudod valósítani! Ha ez sikerült, tapasztalataidat oszd meg az osztállyal! Ha nem, számolj be arról, miért nem sikerült!

Gyűjtőmunka

- Keressetek olyan kezdeményezéseket, szervezeteket, amelyek nagyrészt önkéntesek segítségével működnek! Nézzetek utána például a *Mikulásgyár*, *bohócdoktorok*, *cipősdoboz*, *legyetek felkiáltójellé!*, *TeSzedd* vagy az *önkénteseket keresünk* kifejezéseknek! Válasszatok ki egy tevékenységet, és rövid jelenetben mutassátok be társaitoknak! Ők próbálják kitalálni, milyen feladatról lehet szó!
- Nézzétek meg a www.hosoktere.org honlapot! Számoljatok be róla:
 - ▶ Miért hozhatták létre ezt a honlapot? Kiknek szól?
 - ▶ Miért *Hősök tere* a címe? Kik számítanak ebben az értelemben hősnek?
 - ▶ Milyen videókat találtatok? Melyik volt a legérdekesebb számotokra?
 - ▶ Gyűjtsetek össze tíz olyan szót, kifejezést, ami a honlap kapcsán eszetekbe jutott!

10. Használ vagy árt a technika?

A telefonom

Írj otthon egy magadnak szóló naplójegyzetet a kérdések alapján! (Ezt nem kell megmutatnod minden társadnak, de azért jó, ha az igazi barátaiddal megosztjátok egymással gondolataitokat.)

- ▶ Van-e okostelefonod? Miért van, vagy miért nincs? Ha nincs, szeretnél-e? Ha van, szeretnél-e újabbat, jobbat?

- ▶ Mihez van szükséged a telefonra? Mire használod a legtöbbet? Tapasztalod-e valamilyen hátrányát annak, hogy van?
- ▶ Ha most nincs ilyen telefonod, hogyan változna meg az életed, ha kapnál? Ha van, mit gondolsz, mi történne, ha valamiért le kellene mondanod róla?
- ▶ Mit tartanak a társaid arról az emberről, akinek jó telefonja van, és mit arról, akinek egyáltalán nincs? És mi a te véleményed?

13. Tényleg szükség van rá?

Feladatlista

Készíts listát azokról a dolgokról, amelyeket az elmúlt két hétben vettél, vagy kérésre szüleid vettek! Használhatod hozzá a *Feladatlista* nevű alkalmazást is, amit itt találsz meg: <http://www.feladatlista.hu/>.

Jelöld eltérő színnel vagy jellel, amit ezek közül megbántál!

Ha valamit rossz minőségűnek tartasz, megjegyzésként írd azt is oda, milyen jegyek alapján értékelted gyengének az adott áru minőségét!

Mutassátok be listátokat egymásnak, majd készítsetek közös listát! Melyek a leggyakoribb közös pontok?

14. Vegye, vigye!

Kedvenc reklámom

Hozzatok létre levelezőlistát, és osszátok meg egymással kedvenc reklámotok linkjét! Lehet az tévéreklám, óriásplakát vagy internetes reklám is, szinte biztos, hogy a világhálón rátaláltok. Pár szóban azt is írjátok le, mi tetszett az adott reklámban!

15. Képernyőink hatalma

Kamu hírek

A *hoax* elnevezés olyan hamis vagy téves hírekre utal, amelyeket szándékosan terjesztenek el az interneten. Mivel az emberek nem tudják vagy nem akarják ellenőrizni, nemcsak elhiszik, de meg is osztják másokkal, ezért gyorsan eljut sokakhoz. A digitális technikákkal már videókat is meg lehet hamisítani. Kutassatok az interneten *hoax* vagy *kamu hír* keresőszóval ilyen információk után! Beszélgetsetek arról, vajon ki lehet-e szűrni az álhíreket, és ha igen, hogyan!

Ki mit tud?

Rendeztetek versenyt *KI MIT TUD okostelefonnal?* címmel!

Mindenki hozza létre a lehető legtöbb különböző típusú alkotást csak mobiltelefon használatával! (pl. blogbejegyzések, fotók, zenék, gondolattérképek stb.) A téma lehet „A képernyő hatalma”, de választhattok más is.

Összesen hányféle műalkotás született a csoportban?

Válaszatok elfogulatlan zsűrit, vagy szavazzátok meg közösen minden kategória legjobbjait! Milyen szempontok alapján értékeltetek?

16. Tükröm, tükröm...

Milyen lennék?

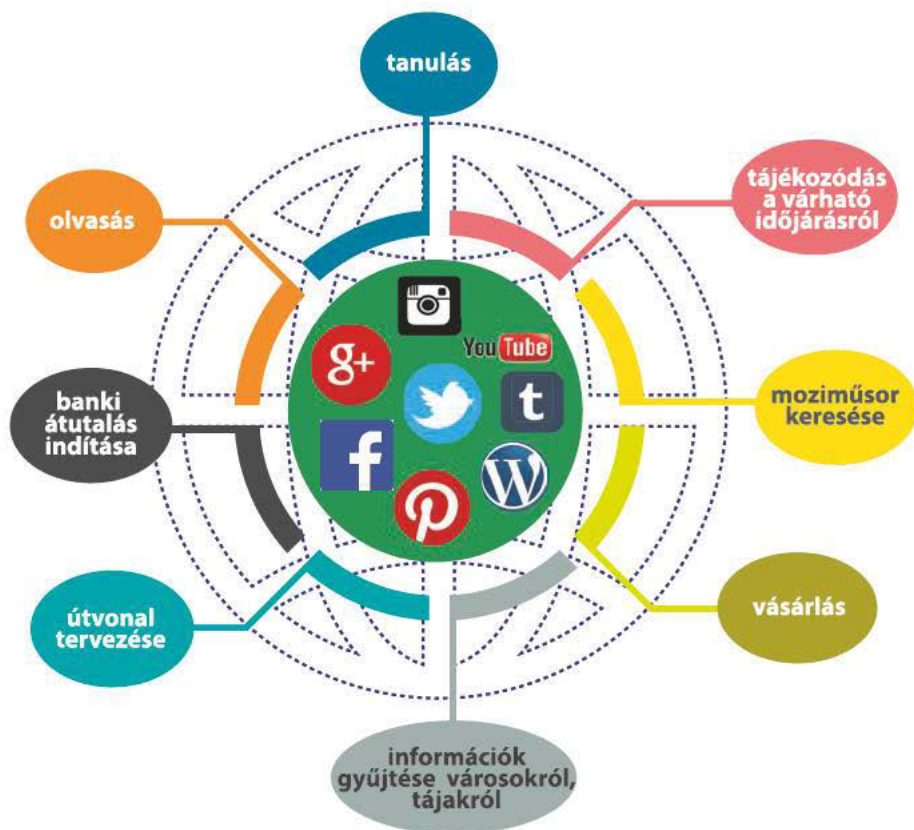
Ha kíváncsiak vagytok, ki hogy nézne ki más színű hajjal vagy szemmel, esetleg idős korában, próbáljátok ki! Az interneten több erre szolgáló online alkalmazást, programot vagy okostelefonos applikációt találtok. Ilyen például: *HappyHair*, *TAAZ*, *In20Years*, *AgingBooth*.

17. „Mindenhová belépünk, mindent lájkolunk...”

Az internet lehetőségei

Bár sokan elsősorban a közösségi médiát használják, az internet ennél sokkal tágabb, sokoldalúbb, és többféleképpen használható. Másoljátok le a következő oldalon lévő ábrát nagy méretben, és töltsétek ki közösen!

- ▶ Az ábra belső körében a közösségi média néhány ismert alkalmazását gyűjtöttük össze. Beszéljétek meg, melyiket ismeritek, esetleg használjátok is közülük, és mire!
- ▶ A külső körben olyan tevékenységeket soroltunk fel, amelyeket egyre gyakrabban végzünk az interneten. Ajánljatok egymásnak olyan honlapokat vagy alkalmazásokat, amelyek ezekben a tevékenységekben segítségetekre lehetnek, és ezeket cetliken ragasszátok rá az ábrára!
- ▶ Az ábra alatt néhány hasznos honlapot mi is ajánlottunk neked. Ha időd engedi, nézd meg őket! Ezeket is beírhatjátok az ábrába!

Tanuláshoz hasznos honlapok

pim.hu: Petőfi Irodalmi Múzeum

anyanyelvapolo.hu: Helyesírási és anyanyelvi tesztek, kvízzjátékok

http://mandarchiv.hu/: Magyar Nemzeti Digitális Archívum

http://tudasbazis.sulinet.hu/hu/tarsadalomtudomanyok/tortenelem: Sulinet: Őskori és ókori kultúrák

http://www.rubicon.hu/: Rubicon történelmi folyóirat

http://mult-kor.hu/: Múlt-kor negyedéves történelmi magazin

http://geogebra.org/: Geogebra – dinamikus matematika

http://www.okosdoboz.hu/: Teszt- és feladatgyűjtemény

mcse.hu: Magyar Csillagászati Egyesület

wwf.hu: Világ Természeti Alap

mme.hu: Magyar Madártani Egyesület

botanikuskert.hu: Botanikus kert, Vácrátót

zoobudapest.com: Állatkert, Budapest

http://www.bitstrips.com/create/comic/: Képregénykészítő alkalmazás (angol)

https://vimeo.com/ Egy videomegosztó portál (ha a MOME szóra keresel, fiatal magyar művészek animációs filmjeit nézheted meg)

23. A tudomány felelőssége

A jövő városa

Tervezzétek meg a jövő városát! Fantáziátok mellett törekedjétek arra, hogy ma már meglévő technológiákat is vegyetek figyelembe!

Állapodjatok meg közösen abban, hogy melyik évben, évtizedben állna ez a város, és milyen éghajlati és természeti környezet venné körül!

Alakítsatok csoportokat! Minden csoport válasszon egy témát: *lakótér, táplálék, egészség, energia, természet, közlekedés, emberi kapcsolatok!*

A csoportok először gyűjtsék össze, milyen problémákkal kell szembenézniük a város lakóinak az adott területen, majd találjanak erre megoldásokat!

A csoportok egyeztessék ötleteiket, majd tervezzék meg közösen a várost! (Alakíthattok új tervezőcsoportokat is úgy, hogy minden első csoportból egy-egy résztvevő kerül össze, így mindegyik témának lesz szakértője.)

Ábrázoljátok képeken, feliratokkal a kitalált város részletét, vagy készítsétek róla térképet!

24. Fantázia és alkotás

Légy kreatív!

Alkossatok csoportokat, és válasszatok az alábbi feladatok közül:

- Tervezzétek osztálypólót! Döntsétek el, milyen színű legyen, milyen kép vagy felirat legyen rajta!
- Találjatok ki egy új ételféleséget: innivalót, salátát, édességet vagy szendvicset!
- Tervezzétek társasjátékot egyszerű, hétköznapi tárgyak felhasználásával!
- Tervezzétek olyan táskát, amelyet leginkább ki tudnátok használni!
- Találjatok ki egy új iskolai rendezvényt! Mi lenne a célja? Milyen elemei lennének?
- Keressétek három hétköznapi problémát az iskolai életből! Ötleteljétek a megoldásokon!

25. A világ a művészetek tükrében

Gyémántvers

Alkossatok közösen „gyémántverset”!

Először válasszatok két ellentétes fogalmat (pl. nappal-éjjel). Gyűjtsetek mindkettőhöz szavakat: főneveket, igéket – illetve belőlük képzett -ás, -és végű főneveket – és mellékneveket.

A szavakból válogatva építsétek fel a verset a következő módon:

1. sor a fogalompár első tagja _____
2. sor két vele kapcsolatba hozható melléknév _____
3. sor három vele kapcsolatba hozható -ás/-és végű főnév vagy ige _____
4. sor két főnév, ami az első szóhoz köthető, egy főnév, ami átvezet a második szóhoz, két főnév, ami a második szóhoz köthető _____
5. sor három -ás/-és végű főnév vagy ige, ami a második fogalomhoz köthető _____
6. sor két melléknév, ami a második fogalomhoz köthető _____
7. sor a fogalompár másik tagja _____

Például:

nappal
derűs meleg
mozgás haladás körforgás
fény árnyék szürkület csillag csend
rejtőzés zizzenés megnyugvás
hűvös titokzatos
éjjel

A föld művészete

Egy alkalommal, amikor a természetben vagytok – vagy akár az iskola udvarán – a körülöttetek lévő természetes anyagokból (például őszi falevelek, kavicsok, letört ágak, csigaházak stb.) alkossatok valamit! Természetesen ez az alkotás nem lesz maradandó, „elfújja a szél” egy idő múlva. Ugyanakkor örömet szerezhettek magatokon kívül másoknak is, akik arra járnak. Ügyeljete rá, hogy semmit se tegyetek tönkre a természetben, csak „rendezétek át” egy kicsit!

Ilyen alkotásokról készült képeket találhatsz az interneten, ha a *Land Art* vagy *Andy Goldsworthy* szavakra keresel.

A mi képünk

Néhány iskolában az oda járó tanulók készítenek közösen egy képet, festményt, amely a folyosót díszíti, és egyben az összetartozásukat is kifejezi. Tervezettek meg egy részletgazdag képet (festményt, kollázst – amely egy felületre ragasztott többféle dolog), és beszéljétek meg, ki melyik részleten dolgozna, hogyan állítanátok össze, hogyan szerveznétek a munkát!

26. Álmaink, céljaink

Boldogságház

A csoporttal közösen készítsétek „Boldogságházat”!

Rajzoljatok egy nagy házat kerttel, utcával úgy, hogy a belső terek is látsszanak!

A különböző helyekre közös megegyezéssel gyűjtsétek fogalmakat, amelyeket – akár kis rajz kíséretében – papírdarabokra lejegyeztek, és beragasztjátok a helyiségekbe! Ezek a fogalmak arra utaljanak, mire lehet szüksége egy embernek ahhoz, hogy boldogan, elégedetten éljen.

A *hálószobába* kerüljenek azok, amelyek az egyénnel kapcsolatosak: például a tulajdonságai, képességei, tudása.

A *nappaliba* azok, amelyek a családi életét, baráti kapcsolatait teszik jóvá.

A *konyhába*, ami feltétlenül kell a létezéséhez, például élelem, meleg.

A *fürdőszobába* az, ami az egészséghez kell, például víz, nyugalom.

A *kamrába* kerüljön néhány használati tárgy, ami elengedhetetlen számára.

A *kertbe* jegyezzétek le, milyen legyen a természeti környezete.

Végül az *utcára* azt, milyen legyen a társadalmi környezete, a többi emberrel való kapcsolata.

20. oldal:

1. Maskarades görög zenekar – hagyományos hangzásvilágú görög tavernazenét játszanak. Hangszereik: buzuki, baglamas, gitár, tangóharmonika, tumbekleki.
2. Romungro Gipsy Band – Főként autentikus lovári és beás cigány népzenei játszanak. A dalok hangszerelésében a hagyományos gitár, kanna, ének, szájbőgő mellett – gazdagítva a hangzást – használnak cajunt, harmonikát és darbukát is. (Kapolcs, 2014)
3. A pilisvörösvári Német Nemzetiségi Általános Iskola tanulói sváb esküvői hagyományokat elevenítenek fel.
4. Vujicsics együttes – a hazánkban élő délszláv nemzetiségek, elsősorban a szerbek és horvátok változatos és gazdag népzenei hagyományának ápolását tűzte ki céljául.

113. oldal:

1. A Budapest északi határán fekvő Megyeri híd, amelyen áthalad a fővárost elkerülő M0-ás autópályát. 2008-ban adták át. Tervezői többek között Hunyadi Mátyás, Kisbán Sándor, Kőrösi Gábor, akik Széchenyi-díjban részesültek munkájukért.
2. Csontváry Kosztka Tivadar *Magányos cédrus* című, 1907-ben készült festménye.
3. Petőfi Sándor *János vitéz* című elbeszélő költeménye nyomán készült rajzfilm, amelyet Jankovics Marcell rendezett, és ő tervezte a figurákat is. 1973-ban mutatták be. (DVD-borító)
4. Nemes Jeles László rendezte a 2015-ben bemutatott *Saul fia* című mozifilmet, amely 2016-ban megnyerte a legjobb külföldi filmnek járó Oscar-díjat. (plakát)
5. Szentandrásy István roma származású festőművész *Madonna* című festménye.
6. A Siófoki Evangélikus Templom, amelyet Makovecz Imre építész tervezett.
7. Palya Bea népdalénekes ad elő a magyar népdalok mellett más népek (bolgár, cigány, perzsa) zenei kultúrájából is.
8. Kovács Margit kerámiaművész *Kenyérszegő* című, 1952-ben készült szobra.
9. Jelenet a Szegedi Kortárs Balett előadásából.

Eszterházy Károly Egyetem 3300 Eger, Eszterházy tér 1.

Tel.: (+36-1) 235-7200 • Fax: (+36-1) 460-1822

Vevőszolgálat: vevoszolgalat@ofi.hu

A kiadásért felel: dr. Liptai Kálmán rektor

Raktári szám: FI-504020601/1

Műszakiiroda-vezető: Horváth Zoltán Ákos

Műszaki szerkesztő: Szalay Ildikó, Marcsék Ildikó

Grafikai szerkesztő: Vámos Norbert, Slezák Ilona

Nyomdai előkészítés: Balogh Katalin, Vámos Norbert

Korrektor: Ihász Viktória, Varga Julianna, Kutas Éva

Terjedelem: 14,3 (A/5 ív) • tömeg: 270 gramm

1. kiadás, 2017

Nyomta és kötötte Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen

Felelős vezető: György Géza vezérigazgató

A nyomdai megrendelés törzsszáma: